

વર્ષ : ૩૮ • અંક : ૪
ઓપ્પિલ - ૨૦૧૫

અધ્યેય સંતશ્રી આત્માનંદજી પ્રેરિત

Retail Price Rs. 5/- Each

દિવ્યાદ્વાનિ

આધ્યાત્મિક મુખ્યપત્ર

શ્રી તારંગાજુ સિદ્ધકોન્નું પાપનકારી દર્શય

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી સત્યજીત - રેવા - સાધના કેન્દ્ર સંસ્કારિત)

કોણા રોડ ૦૦૬, (મ્ર), ગાંધીનગર, ગુજરાત)

ફોન : (૦૭૯) ૨૩૪૬૭૭૧૦, ૨૩૪૬૭૭૮૩-૮૪ ફૂલ : (૦૭૯) ૨૩૪૬૭૭૪૪
E-mail : mail@shrimadkoba.org, Web. : www.shrimadkoba.org

સંસ્કાર-સિંચન, શિક્ષણ અને સપરિગી જીવનવિકાસની વિદ્યાર્થીઓ માટે ઉત્તમ સગાવડ

જૂન-૨૦૧૪ની માર્ગના યતા સાયદી, આપણી સંસ્કારાની લખનિમિત્તા, શિક્ષણિક સુધિધારોની ચુક્કા 'વિદ્યા-ભાઈનો-આત્મદ્યમ ગુરુકુળ' માં કોરણ પ થી દોરણ ૫૦ ના વિદ્યાર્થીઓને પ્રવેશ માટેની ઉત્તમ તક પ્રાપ્ત એ રાકશે, જેણી કેટલીક પિગલો તીવ્યે મુજબ છે :

- (૧) પૂજય સંતાશ્રી આદમાનંદજીનું પાવન સાહિત્ય પ્રાપ્ત થશે.
- (૨) વિદ્યાર્થીઓની વાર્ષિક ફી માત્ર રૂ. ૧૫,૦૦૦/- (ચૌદ હજાર પૂરા) રહેશે.
- (૩) માત્ર વિદ્યાર્થી ભાઈઓને જ પ્રવેશ મળશે.
- (૪) મોટા સ્વચ્છ રૂમમાં પંંગા, કલાર, ટેબલ, નાઇટલેન્ફ વગેરે સહિત આવાસની સગાવડ.
- (૫) શુદ્ધ, સાંત્વિક, રૂચિકર, આરોગ્યપદ બોજના અને નિરામિત દૂધ-છારાની સુવિધા.
- (૬) અનુભવી, ડાયપેમી, પૂર્ણ સમયના ગૃહયતિ તથા પ્રાઇવેટ ટ્યુશનની સગાવડ.
- (૭) ચારુ શિક્ષણ ઉપરાંત,
  - (A) રમત-ગમતના સાધનો
  - (B) ઈતિહાસની પ્રકૃતિ
  - (C) પ્રેરણાદારી વાતાઓનું આયોજન
  - (D) ધર્મ અને તીર્થિનું શિક્ષણ
  - (E) શાંત, પચારણસભા, સ્વચ્છ, કુદરતી વાતાવરણ (સાંકારિક વાતાવરણ)
- (૮) વિદ્યાર્થીના ઓછામાં ઓછા ૬૦ ટકા ગુણ હોવા જરૂરી છે.
- (૯) પ્રવેશદોર્મ તા. ૧૦ ઓપ્રિલની સંસ્થાના કાયાલયમાંની ઉપદ્યક્ષ રાઈ રાકશે.
- (૧૦) પ્રવેશદોર્મ ટ્યાલ દ્વારા / રૂબરૂ મેળવીને નિયત કરેલ તા. ૩૦-૪-૧૪ સુધીમાં ભરીને સંસ્થાના કાયાલયમાં મોકલી આપવું.
- (૧૧) વિદ્યાર્થીને તા. ૪-૫-૨૦૧૪ ના રવિવારે સવારે ૮-૦૦ વાગ્યે તેભિંત કરોઠી તેમજ મૌનિક ઈંટરવ્યુ માટે વાતી સાથે ઉપસ્થિત રહેવું.

સુજા વાંકાઓને, પોતાના બાળકોને અનુભોગીનો લાભ આપવા મિળાતો છે.
વિદ્યાર્થીનો પ્રવેશ અંગેની માહિતી મેળવવા સંસ્કારાના કાયાલય/ગૃહયતિશીનો સંપર્ક સાધવો.

દિવ્યધન

અનુક્રમણિકા

- (૧) શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ ..... શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી ૫
- (૨) ભગવાન મહાવીરના બોધને પાત્ર કોણ ? ..... પૂ.શ્રી આત્માનંદજી ૬
- (૩) ઈશરની નજરે આપણે ..... ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ ૮
- (૪) શ્રી આનંદધન ચોવીશી...શ્રી અશોકભાઈ શાહ .. ૧૨
- (૫) ભગવાન મહાવીરની શીખ ..... શ્રી ભાનુબેન ડી. શાહ ... ૧૬
- (૬) અહિંસા પરમો ધર્મ .... શ્રી પૂર્ણિમાબેન શાહ ... ૨૫
- (૭) મહાવીર કા સ્વાસ્થ્યદર્શન.....ડૉ. ચંચલમલ ચોરડિયા ૨૭
- (૮) તારંગાછ જાત્રા-શિબિર ..... શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર ... ૩૧
- (૯) સમાજ-સંસ્થા દર્શન ૩૭

વર્ષ : ૩૮

એપ્રિલ, ૨૦૧૪

અંક - ૪

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક આધ્યાત્મિક કેન્દ્ર

(શ્રી સત્શુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)

કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭ (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

ફોન: (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૬/૪૮૩/૮૪

ફેક્સ: (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૧૪૨

mail@shrimadkoba.org

www.shrimadkoba.org

લેખકો / ગ્રાહકો / વાચકોને

- ⇒ ‘દિવ્યધ્વનિ’ દર મહિને પ્રગટ થાય છે.
- ⇒ કોઈ પણ અંકથી ગ્રાહક થઈ શકાય છે.
- ⇒ ગણ વર્ષથી ઓછી મુદ્દતનું લવાજમ સ્વીકારવામાં આવતું નથી.
- ⇒ એક/ડ્રાઇટ/એમ.ઓ. ‘શ્રીમદ્ રાજચંદ્ આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા’ના નામનો મોકલવો.
- ⇒ સહુ સ્વજનો-મિત્રો વધુમાં વધુ ગ્રાહકો નોંધાવીને સહયોગી બને તેવી વિનમ્ર અપેક્ષા છે.
- ⇒ ગ્રાહકોએ પત્રવ્યવહારમાં પોતાનો ગ્રાહક નંબર અને પૂરું સરનામું અવશ્ય લખવું. ગ્રાહક નંબર સરનામાની ઉપર લખેલો હોય તે નોંધી રાખવા વિનંતી છે.
- ⇒ સરનામામાં ફેરફાર થાયાની જાણ તાત્કાલિક કરવા વિનંતી છે.
- ⇒ કોઈપણ લેખ સ્વીકારવો કે ન સ્વીકારવો કે કમશઃ લેવો તેનો સંપાદકશ્રીને સંપૂર્ણ અધિકાર રહેશે.
- ⇒ લેખકોનાં ભંતબ્યો સાથે સંપાદકશ્રીનું સહમત હોવું આવશ્યક નથી.

: મુદ્રણસ્થાન :

ભગવતી ઑફસેટ

૧૫/સી, બંસીધર ઑસ્ટેટ, બારડોલપુરા,
અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૪
ફોન : ૨૨૧૬ ૭૬૦૩

પ્રાર્થના

હે પરમકૃપાળુદેવ !

સૂર્ય દરરોજ સવારે ઊગે છે અને સાંજે આથમી જાય છે. આ કમ નિયમિત રીતે ચાલતો જ રહે છે. પરંતુ જો એ સૂર્ય કોઈ વાર ભરબપોરે આથમી જાય તો શું થાય ? અવનિ ઉપર અંધકાર જ છવાઈ જાય ને ? આને એક આશ્ર્ય જ કહેવાય ને ? તેવી જ રીતે આપનો જ્ઞાનરવિ, પ્રકાશ પાથરતો પાથરતો ભરબપોરે અસ્ત પામી ગયો એ પણ એક આશ્ર્ય જ બન્યું છે. અને છતાં એના કરતાં પણ મોટું આશ્ર્ય તો એ બન્યું છે કે આપના ઉપાધિગ્રાહ્ય જ્ઞાનરવિએ તો અલ્યુકાળમાં દીર્ઘકાળના કાર્યો કરી લીધા અને સ્વ-પરાનું કલ્યાણ સાધી તે અસ્ત પામી ગયો !

આપના સ્મૃતિદિને અંજલિ આપવા માટે અમને શબ્દો પણ ઓછા પડે છે ! વળી, ‘સ્મૃતિ’ શબ્દ પણ વાપરવો યોગ્ય લાગતો નથી. કારણકે જેની વિસ્મૃતિ થઈ હોય તેની સ્મૃતિ કરવી પડે ને ? આપ તો હરદિન, હરપળ અમારા હૃદયમાં અક્ષરદેહ રૂપે બિરાજમાન છો. છતાં પણ મતિની ગતિ ચાલી ત્યાં સુધી અમે અલ્યુમતિ અમારા ભાવોને વાણીમાં ઉતારીએ છીએ -

હે પ્રભુ !

અપૂર્વ વાણી અને અપૂર્વમુદ્રા, અપૂર્વ અવસરના દાતા છે, પટ્ટદર્શન સમી ‘આત્મસિદ્ધિ’ના, આપ અનન્ય જ્ઞાતા છો. કરુણાના કરનાર છો, કૃપા તણા ભંડાર છો,

નોંધારાના આધાર છો, અમ હૈયાના હાર છો.

સરસ્વતીના અવતાર છો, પરમ જ્ઞાનાવતાર છો,

પંથ બતાવનાર છો, પંચમપદ દાતાર છો.

ભવ્ય જીવ હિતકાર છો, અમૃત તણા દેનાર છો,

સંકટના હરનાર છો, ભક્તોના તારણહાર છો.

શરણ ગ્રહીએ પરમ પ્રેમથી, વંદન વારંવાર હો,

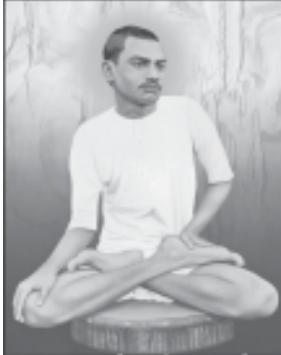
ચરણમાં રહીએ અહોભાવથી, વંદન અગણિતવાર હો.

વંદન અગણિત વાર હો...

॥ �ॐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ: ॥

શ્રી સદગુરુપ્રસાદ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

- મહાવીર પ્રભુ જે વાટેથી તર્યા અને જેવો તપ કર્યો તેવો નિર્મોહિપણે તપ કરવો. (બોધવચન-૧૦૨)
  - કર્મ સંઘળાને નહે છે. મને પણ કરેલાં કર્મ મૂકૃતાં નથી. અને તે ભોગવાં પડે છે. આવાં વિમળ વચ્ચનો ભગવાન શ્રી વર્ધમાને કહ્યાં છે. (આંક ૧૧ - મુનિ સમાગમ)
  - મને આ મત કે તે મતની માન્યતા નથી, પણ રાગદેખરહિત થવાની પરમાકાંક્ષા છે; અને તે માટે જે જે સાધન હોય, તે તે ઈચ્છાં, કરવાં એમ માન્યતા છે; અને એ માટે મહાવીરના વચ્ચન પર મને પૂર્ણ વિશ્વાસ છે. (પત્રાંક-૪૦)
  - તે જિન - વર્દ્ધમાનાદિ સત્પુરુષો કેવા મહાન મનોજ્યી હતા ! તેને મૌન રહેવું - અમૌન રહેવું બંને સુલભ હતું; તેને સર્વ અનુકૂળ - પ્રતિકૂળ દિવસ સરખા હતા; તેને લાભ-હાનિ સરખી હતી; તેનો કમ માત્ર આત્મસમતાર્થે હતો. કેવું આશ્વર્યકારક કે, એક કલ્પનાનો જ્ય એક કલ્પે થવો હુલ્લબ, તેવી તેમણે અનંત કલ્પનાઓ કલ્પના અનંતમાં ભાગે શમાવી દીધી ! (પત્રાંક-૮૧)
  - ચિત્તાના સંકલ્પવિકલ્પથી રહિત થવું એ મહાવીરનો માર્ગ છે. (પત્રાંક-૧૨૩)
  - જે પ્રસંગમાં મહા જ્ઞાનીપુરુષો સંભાળીને ચાલે છે, તેમાં આ જીવે તો અત્યંત અત્યંત સંભાળથી, સંકોપીને ચાલવું એ વાત ન જ ભૂલવા જેવી છે એમ નિશ્ચય કરી, પ્રસંગે પ્રસંગે કાર્ય કાર્ય અને પરિણામે પરિણામે તેનો લક્ષ રાખી તેથી મોકણું થવાય તેમજ કર્યા કરવું, એ

શ્રી વર્ધમાનસ્વામીની છબ્બસ્થ
મુનિયર્થને દૃષ્ટાતે અમે કહ્યું હતું.
(પત્રાંક-૫૨૮)

- જન્મથી જેને મતિ, શુત અને અવધિ એ ગ્રાણ જ્ઞાન હતાં, અને આત્મોપયોગી એવી વૈરાગ્યદશા હતી, અલ્પકાળમાં ભોગકર્મ ક્ષીણ કરી સંયમને ગ્રહણ કરતાં મનઃપર્યવ નામનું જ્ઞાન પામ્યા હતા, એવા શ્રીમદ્ મહાવીરસ્વામી, તે છતાં પણ બાર વર્ષ અને સાડા છ માસ સુધી મૌનપણે વિચાર્યા. આ પ્રકારનું તેમનું પ્રવર્તન તે ઉપદેશમાર્ગ પ્રવર્તાવતાં કોઈ પણ જીવે અત્યંતપણે વિચારી પ્રવર્તવા યોગ્ય છે, એવી અખંડ શિક્ષા પ્રતિબોધે છે. (પત્રાંક-૬૨૦)
  - મોટા મુનિઓને જે વૈરાગ્યદશા પ્રાપ્ત થવી દુર્લભ, તે વૈરાગ્યદશા તો ગૃહવાસને વિષે જેને પ્રાયે વર્તતી હતી, એવા શ્રી મહાવીર, ઋપભાદ્ર પુરુષો પણ ત્યાગને ગ્રહણ કરી ચાલી નીકળ્યા, એ જ ત્યાગનું ઉત્કૃષ્ટપણું ઉપદેશ્યું છે. (પત્રાંક-૬૬૪)
  - ‘વાર્યા વારી ન શકાય, વારવા બહુ બહુ મુશ્કેલ એવા રાગ, દ્વેષ, અજ્ઞાનરૂપી શત્રુના સમૂહને જેણે વાર્યા, જ્યત્યા; જે વીતરાગ સર્વજ્ઞ થયાં; વીતરાગ સર્વજ્ઞ થતાં જે અર્હત્ર પૂજ્યવા યોગ્ય થયા; અને વીતરાગ અર્હત્ર થતાં મોક્ષ અર્થે પ્રવર્તન છે જેનું એવા જુદા જુદા યોગીઓના જે નાથ થયા; નેતા થયા; અને એમ નાથ થતાં જે જગતના નાથ, તાત, ત્રાતા થયા; એવા જે મહાવીર તેને નમસ્કાર હો.’ (ઉપદેશનોંધ-૨૩)

ભગવાન મહાવીરના બોધને પાત્ર કોણ ?

પરમ શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી

ભગવાન મહાવીરને આપણે આપણા ઈષ્ટદેવ તરીકે માનીએ છીએ, પણ તે માન્યતા ત્યારે જ સિદ્ધ થઈ કહેવાય કે જ્યારે આપણે આપણી જાતને યોગ્ય બનાવીએ. મહાવીર ભગવાનની એક વિશેષતા એ છે કે જે તેમના ગુણોને તથા બોધને જાડીને જીવનમાં આરાધે છે તે પોતે ભગવાન મહાવીર જેવો એટલે કે સંપૂર્ણ જ્ઞાન અને આનંદનો સ્વામી થઈ સંસારના દુઃખોથી તરી જાય છે. ઈસાઈ ધર્મમાં જેમ Ten Commandments છે તેમ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ વચ્ચનામૃત પત્રાંક - ૧૦૫માં મહાવીર ભગવાનના બોધને પાત્ર થવા માટેના Ten Commandments બતાવ્યા છે :

- (૧) સત્પુરુષના ચરણનો ઈચ્છક,
- (૨) સદૈવ સૂક્ષ્મ બોધનો અભિલાષી,
- (૩) ગુણ પર પ્રશસ્ત ભાવ રાખનાર,
- (૪) બ્રહ્મત્રતમાં ગ્રીતિમાન,
- (૫) જ્યારે સ્વદોષ દેખે ત્યારે તેને છેદવાનો ઉપયોગ રાખનાર,
- (૬) ઉપયોગથી એક પળ પણ પણ ભરનાર,
- (૭) એકાંતવાસને વખાણનાર,
- (૮) તીર્થાદિ પ્રવાસનો ઉછરંગી,
- (૯) આહાર, વિહાર, નિહારનો નિયમી,
- (૧૦) પોતાની ગુરુતા દબાવનાર

એવો કોઈ પણ પુરુષ તે મહાવીરના બોધને પાત્ર છે, સમ્યક્કદશાને પાત્ર છે. પહેલા જેવું

એકે નથી.

(૧) સત્પુરુષના ચરણનો ઈચ્છક :

વ્યવહારજીવનમાં પણ આપણે જે વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવી હોય તે વસ્તુ જે પુરુષની પાસે હોય તેમની સમીપ જઈએ છીએ. આવો એક દુનિયાનો નિયમ છે. દા.ત. જેને ધનવાન થવાની ઈચ્છા હોય તે શોઠ કે રાજાની પાસે જાય છે અને તેમને ખુશ કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે. મહાવીર ભગવાનનો બોધ આપણે સત્યનો સાક્ષાત્કાર કરવા માટે ગ્રહણ કરીએ છીએ. અંતિમ સત્ય એટલે આત્મા. જેમને આત્મસાક્ષાત્કાર થયો છે તેવા પુરુષ પાસે જઈ અધ્યાત્મવિદ્યાને પ્રાપ્ત કરવી જોઈએ.

● સત્પુરુષનું સ્વરૂપ :

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ વચ્ચનામૃત પત્રાંક-૮૦માં સત્પુરુષ વિશે કહ્યું છે,

“નિરાબાધપણે જેની મનોવૃત્તિ વહ્યા કરે છે; સંકલ્પ-વિકલ્પની મંદ્તા જેને થઈ છે; પંચ વિષયથી વિરક્ત બુદ્ધિના અંકુરો જેને ઝૂટ્યા છે; કલેશનાં કારણ જેણે નિર્મળ કર્યા છે; અનેકાંત દાયિત્વાની એકાંતદાયિને જે સેવ્યા કરે છે; જેની માત્ર એક શુદ્ધ વૃત્તિ જ છે; તે પ્રતાપી પુરુષ જ્યવાન વર્તો.

આપણે તેવા થવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.”

જીવનના દરેક પ્રસંગોમાં સત્પુરુષના અંતરમાં સમતા રહે છે. આવી સમતાના કારણે જેમના અંતરમાંથી નિરંતર આનંદનું જરણું વહ્યા

જ કરે છે. આવા જે ધર્મતમા છે, મહાત્મા છે તેમને સત્પુરુષ કહેવામાં આવે છે. આવા સત્પુરુષના ચરણનો ઈચ્છક જો આ જીવ થાય તો તેના જીવનમાં મહાવીર ભગવાનનો બોધ ઉત્તરે.

● ‘ચરણ’નું સ્વરૂપ :

(૧) ‘ચરણ’ એટલે ‘પગ’ : સત્પુરુષના ચરણકમળની સેવા કરવી, તેનાથી તેમની આસપાસ જે પવિત્રતાના સ્પન્ડનો છે, તેમનું દિવ્ય આભામંડળ (Aura) છે તેના દ્વારા આપણો આત્મા દિવ્યતા અનુભવી શકે છે.

(૨) ‘ચરણ’ એટલે ‘આજ્ઞા’ : તેઓ જે કાંઈ કહે તેના ઉપર શાંતિથી વિચાર કરવાનો અને આજ્ઞાનું પાલન કરવાનો ઉઘમ કરવો.

(૩) ‘ચરણ’ એટલે ‘ચારિત્ર’ : સત્પુરુષની દરેક પ્રવૃત્તિમાં દિવ્યતાના દર્શન થાય છે તથા તેમના સ્મરણથી જીવનમાં વિશેષ જાગૃતિ આવે છે. તેઓ બોલે છે છતાં મૌન છે, આહાર લે છે છતાં અનાહારી છે, તેઓ ચાલે છે છતાં સ્થિર છે ! આ રીતે દુનિયાના લોકોની બુદ્ધિમાં ન બેસે એવું દિવ્ય વ્યક્તિત્વ જેમના અંતરમાં પ્રગટ થયું છે કે જેનું પ્રતિબિંબ તેમના જીવનમાં પણ પડે છે. આવા અલૌકિક ચારિત્રના ધારક સત્પુરુષ છે. ‘મેરી ભાવના’માં શ્રી જુગલકિશોરજીએ આવા સત્પુરુષની પ્રાપ્તિ અર્થે પ્રાર્થના કરી છે કે

“રહે સદા સત્સંગ ઉન્હીકા, ધ્યાન ઉન્હીકા નિત્ય રહે, ઉનહી જૈસી ચર્ચામિં યહ, ચિત્ત સદા અનુરક્ત રહે.”

આમ, તેમના ચરણ, બોધ તથા તેમનું આંતર-બાધ્ય વ્યક્તિત્વ મુમુક્ષુના આધ્યાત્મિક વિકાસ માટે પરમ અવલંબનરૂપ છે. કોઈપણ વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવા માટે મહાપુરુષો સતત પ્રયત્ન કરે છે, જુરે છે તથા જ્યાં સુધી ઈચ્છિત વસ્તુ પ્રાપ્ત

ન થાય ત્યાં સુધી તેના વિરહમાં નિરંતર તેનું જ ચિંતન કર્યા કરે છે. તેના જ નામની માળા જપે છે. તેમ મુમુક્ષુએ પણ નિરંતર પ્રભુને પ્રાર્થના કરવી જોઈએ કે હે પ્રભુ ! અમને આવા સત્પુરુષની પ્રાપ્તિ થાઓ. પરમ તત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ પણ શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે,

“અે મ વિચારી અંતરે, શોધે સદ્ગુરુયોગ; કામ એક આત્માર્થનું, બીજો નહિ મનરોગ.” (૩૭)

આચાર્ય ભગવંત પણ આપણને કહે છે કે હે ભવ્ય ! આ મનુષ્યભવ, કર્મભૂમિ, આર્થ્કેન્ત, વીતરાગર્થ, પૂર્ણ આયુષ્ય, પૂર્ણ ઈન્દ્રિયો તને પ્રાપ્ત થઈ છે તો તું હવે પુરુષાર્થ કરીને ભગવાન મહાવીરનો બોધ તારા જીવનમાં ઉત્તરે એ માટે નિરંતર સત્પુરુષના ચરણની ઈચ્છા કરજે.

(૨) સદૈવ સૂક્ષ્મ બોધનો અભિલાષી :

જરૂર વસ્તુઓનો નિરંતર સમાગમ કરવાથી આપણી બુદ્ધિ પણ જરૂર જેવી બની ગઈ છે ! આખા દિવસ દરમ્યાન આપણે એવી કોઈપણ ઉત્તમ વસ્તુનો વિચાર કરતા નથી કે જેના ચિંતનથી આપણે અંતર્ભૂત બની શકીએ પણ આખો દિવસ શરીરની સેવા, કુટુંબની સેવા, ધંધા-વ્યાપારની સેવા તથા મનજીભાઈ (મન)ની સેવા તથા એમની ઈચ્છા પૂરી કરવામાં જ જાય છે. આ બધાનો વિશેષ પરિચય કરવાથી આત્મા જે જ્ઞાન-દર્શન સ્વરૂપ છે, અતીન્દ્રિય સ્વરૂપ છે તેના ઉપર જડત્વના સંસ્કારો પડે છે. માટે ભગવાન કહે છે કે તું સૂક્ષ્મ થવાનો પ્રયત્ન કર; કારણકે તું પોતે જ પોતાને ભૂલી ગયો છે ! શ્રીમદ્બજી કહે છે,

“જબ જાન્યો નિજ રૂપ કો, તબ જાન્યો સબ લોક; નહિ જાન્યો નિજ રૂપ કો, સબ જાન્યો સો ફોક.”

સુખનો સ્ત્રોત તો તારી ભીતર છે, બહાર

નથી. તેની પ્રાપ્તિ અર્થે પ્રથમ તો તારે શાંત થવું જોઈએ તથા દેહદેવળમાં રહેલ સૂક્ષ્મ એવા ચૈતન્યદેવની ઓળખાણ કરવી જોઈએ. મંદિરમાં ભગવાનના દર્શન કરીએ છીએ પણ તેમની સાથે વાત કરતા નથી. ભગવાન આપણને કહે છે કે તું અહીં આવ્યો તો ભલે આવ્યો પણ હું તો તારા હદ્યમાં રહ્યો છું. આપણે મંદિરમાં કેમ જઈએ છીએ? તો જિનદેવના દર્શન કરીને નિજદેવ ઉપર દાણી જાય એટલા માટે તેમના દર્શન કરીએ છીએ. શ્રી દેવયંદ્રજી મહારાજ સ્તવનમાં કહે છે કે,

“દીઠો સુવિષિ જિણંદ, સમાધિ રસે ભર્યો;
ભાસ્યું આત્મસ્વરૂપ, અનાદિનું વિસર્યો.”

ભગવાનની મૂર્તિ અને તેમની વાણી ભવ્ય જીવોને સંસારસાગરથી પાર થવા માટે નાવ સમાન છે. આપણી રુચિ-રસ ખોટી વસ્તુ માટે ઉપજાવી છે. દુનિયાની વસ્તુમાં તો આપણને તરત જ રસ આવે છે, પણ પરમાત્માની વાણી સાંભળવી હોય કે જે આપણને આત્મસ્વરૂપનો બોધ આપે છે તો પણ તેના પ્રત્યે આપણને રુચિ થતી નથી. આપણે આપણા જીવનમાં ભગવાન મહાવીરના બોધથી ૧૮૦ ડીશી ઉંઘી વસ્તુઓને પ્રાથમિકતા આપી છે. મહાવીર ભગવાન કહે છે કે ‘આત્માથી સહૃદ્દુ હીન’ પણ આપણે તો આત્માને જ સૌથી છેલ્લો રાખીએ છીએ! ભગવાન મહાવીર જ્યાં સુધી ધરમાં રહ્યા ત્યાં સુધી તો અંતરદાણિવાળા હતા જ પરંતુ દીક્ષા લીધા બાદ પણ ૪૫૧૫ દિવસ અગ્રમત્તપણે રહ્યા. આટલા દિવસોમાં માત્ર ૩૪૮ દિવસ જ આહાર કર્યો તથા ૪૮ મિનિટ અલગ અલગ આસનોમાં જ નિદ્રા લીધી. આપણને એવો પ્રશ્ન થાય કે તો પછી આટલો બધો સમય તેમણે શું કર્યું? તો બાબુ જગતમાંથી પોતાની વૃત્તિ ખેંચી અંતરના સૂક્ષ્મ વિકારો સાથે એક મહાન શૂરવીર સૈનિકની જેમ

યુદ્ધ કરીને એક પછી એક (અંતરના) દુશ્મનોને જીતતા હતા. આવું ઘોર યુદ્ધ તેમણે કર્મો સાથે, વિકારો સાથે, ઈન્દ્રિયો સાથે કર્યું અને કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરી ભગવાન મહાવીર થયા. વીતરાગતાનો માર્ગ એવો છે કે તેને હસ્તગત કરવા માટે એકલી બુદ્ધિ પૂરતી નથી; તેના માટે તો ભક્તિ, પ્રેમ અને સત્પુરુષનો યોગ જરૂરી છે એટલે કે સત્પુરુષના અવલંબન વિના મહાવીરની વાણીનો પાર પામી શકાતો નથી. કારણ કે તેઓ એવા સૂક્ષ્મ આત્મતત્ત્વને બતાવે છે કે જે આત્મતત્ત્વ બુદ્ધિનો, પ્રવચનનો કે ઈન્દ્રિયોનો વિષય નથી. તે તો મન, બુદ્ધિ, ઈન્દ્રિય આદિથી પર છે. સંતો કહે છે કે, “સંગત્યાગી, અંગત્યાગી, વચનતરંગ ત્યાગી; મનત્યાગી, બુદ્ધિત્યાગી, આપા શુદ્ધ કિનો હૈ.”

પરમતત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજયંદ્રજી ‘અંતિમ સંદેશ’માં તે અતીન્દ્રિય આત્માને અનુભવવાનું સુગમ સાધન બતાવતાં કહે છે કે,
“જિન પ્રવચન દુર્ગભ્યતા, થાકે અતિ મતિમાન; અવલંબન શ્રી સદ્ગુરુ, સુગમ અને સુખખાણ.”

આમ, જેમણે મહાવીર ભગવાનનો બોધ પામીને અનંત કાળનો અનંત આનંદ પ્રાપ્ત કરવો હોય, દિવ્ય જીવન પ્રાપ્ત કરવું હોય તેમણે સત્પુરુષના ચરણના ઈશ્વરક થવું અને ભગવાનની વાણી પ્રાપ્ત કરવાની અંતરમાં જિજ્ઞાસા રાખવી. આ પ્રમાણે કરનારના અંતરમાં ભગવાનનો બોધ પરિણામે છે તથા તેમનો મનુષ્યભવ સફળ થાય છે. (કમશા:)

**મન બગડે તો પોતાને નુકસાન
થાય, વચન બગડે તો બીજાને નુકસાન
થાય અને આચાર બગડે તો અનેકને
નુકસાન થાય.**

ઈશ્વરની નજરે આપણે !

પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાણ દેસાઈ

મંદિરનાં પગથિયાં ચડતાં હો, ત્યારે તમને કેવો અનુભવ થાય છે ? જેમ જેમ મંદિર, દેરાસર કે ચર્ચની નજીક આવો, તેમ તેમ તમારા ભીતરમાં જે સંચલનો થાય છે તે તહેન બિન્દુ પ્રકારના હોય છે. આથી દુકાનનો અનુભવ અને મંદિરનો અનુભવ સર્વથા બિન્ન હોય છે.

તમે મંદિરમાં પ્રવેશો એટલે પાવન વાતાવરણમાં પ્રવેશ પામો છો. અનું આગવું પર્યાવરણ હોય છે અને સાધક-ચિત્ત એનો આગવો પ્રભાવ અનુભવે છે, આથી સોમનાથ તીર્થના મંદિરમાં પ્રવેશો ત્યારે અને રાણકપુરના જિનાલયમાં પ્રવેશો, ત્યારે સાધકને એક જૂદો જ અનુભવ થતો હોય છે. પ્રત્યેક મંદિર પાસે પોતીકું સ્થાપત્ય હોય છે અને પોતીકી ઊર્જા હોય છે.

શ્રદ્ધાપૂર્વક મંદિરમાં પ્રવેશતાં અનેક લોકો જોયા હશે, પરંતુ એમના પગની ચાલ પરથી તમે એનો ‘ભાવ’ પારખી જશો. કેટલાક માત્ર ધીમે ધીમે પગથિયાં ચરીને જાણો રોજિંદુ કર્મ-કિયા કરવા આવતા હોય તેવું લાગે છે. કેટલાક ફાળ ભરીને પગથિયાં ભરે છે અને એમ લાગે કે આને મંદિરમાં દર્શન જવા કરતાં વિશેષ તો દર્શન કરીને તત્કાળ મંદિરની બહાર નીકળવાની ઉતાવળ છે. મંદિર કે દેરાસરના દર્શનને મોટા ભાગની વ્યક્તિઓ ગ્રાતઃકર્મ કે ક્રિયાકાંડરૂપે કરતી હોય છે. એના જીવનમાં બ્રશ કરવું જેટલું જરૂરી હોય છે, એટલું જ જરૂરી મંદિરમાં જઈ દર્શન કરવાનું હોય છે. ગ્રાતઃકર્મ સાથે એ ઈશ્વર-દર્શનને જોડી દે છે. પરિણામે મંદિરમાં જનાર વ્યક્તિ શ્રદ્ધા સાથે જાય છે તે સાચું, પણ ઉત્સાહ સાથે જાય છે ખરો? એનામાં પ્રભુમિલનનું કોઈ જોશ, સાહસ કે રોમાંચ જોવા મળે છે ખરો ? એ જે ટલીવાર મંદિરમાં જાય, એટલી વાર

નવો નવો અનુભવ પામે છે ખરો ? ઈશ્વરના ધબકતા જીવન સાથે એનો કોઈ તંતુ જોડાય છે? કૃષ્ણનો ઉલ્લાસ, મહાવીરનું વાત્સલ્ય કે બુદ્ધની કરુણા સાથે એના અંતરનો તાર સંધાય છે ખરો ?

જો આવું ન થતું હોય, તો દર્શનાર્થી એક પ્રકારનો કંટાળો અનુભવશે. માત્ર મંદિરમાં દર્શન કરવાનું વિધિ-વિધાન કે ક્રિયાકાંડ જ કરશે અને આથી જ આવી ક્રિયાને યુવાનો ‘બોરીંગ’ કહે છે અને ધર્મથી વિમુખ બને છે. મુખ્ય સવાલ એ છે કે તમે કોઈ વ્યક્તિને મળવા જાવ અને એ વ્યક્તિ તમારી સામે પીઠ ફેરવીને ઊભી રહે, તહેન વિમુખ બની રહે તો મૈત્રી બંધાય ખરી ? કોઈ સ્ત્રીની સ્નેહતંતુ બાંધવાની સંદર્ભ અનિયતા હોય અને એ સતત ઉપેક્ષા કરતી હોય, તો એની સાથે પ્રેમ-સંધાન થાય ખંડું ? સાદી ભાષામાં કહીએ તો ‘બે હાથે તાળી પડાય’ એ જ રીતે ઉપાશ્રય કે દેરાસર જો ઈશ્વર સાથે આપણો જીવંત સંબંધ બાંધી આપે તો જ એનો અર્થ છે. જો માત્ર પરંપરાગત, ચીલાચાલુ, ચીતરસમનાં રાયતાં થાય અને લેશમાત્ર ઈશ્વરાનુભૂતિ ન થાય, તો બનશે એવું કે ઈશ્વર સાથે તમારું કોઈ અનુસંધાન સધાશે નહીં. એક હાથે તાળી પડે ખરી ?

આ અનુસંધાન સાધવા માટે ઈશ્વર તમારી પાસે એકાંત માગે છે. એકાંત એ માટે કે વ્યક્તિ જ્યારે એના હંદયને એકાંતમાં મળે, ત્યારે જ એના હંદયના ભાવ પ્રગટી શકે છે. કોલાહલમાં એનો ભીતરનો અવાજ એ સાંભળી શકતો નથી અને ભીડ કે ઘક્કામુક્કીમાં એ પ્રભુમિલન પામી શકતો નથી.

પરમાત્મા અંતરમાં વસે છે, માટે તો એને અંતર્યામી કહીએ છીએ અને આવી રીતે એકાંત એ

ઈશ્વરને તમારા હદ્યમાં બેસાડવા માટેનું સિંહાસન છે. જો તમારી પાસે પ્રભુનું સિંહાસન જ નહીં હોય, તો પ્રભુ આવીને બેસશે ક્યાં? અને જો એ હદ્યના સિંહાસન પર બેસશે નહીં, તો સધળી કિયાઓ બાધ કિયાઓ બની રહેશે અને પરમાત્મલક્ષીને બદલે પદાર્થલક્ષી, ભौતિકતાભરી થઈ જશે.

આપણે ધર્મસ્થાનોમાં અને ધાર્મિક-ઉત્સવોમાં એકાંતને બદલે ભીડનું સર્જન કરીએ છીએ. વ્યક્તિ ભીડમાં ચાલે છે, ત્યારે માત્ર બહાર ચાલી શકે છે. જ્યારે એકાંત એ અંતરમાં ‘એકલો જાને રે’ની ગતિ છે. ભીડમાં માણસ ખોવાઈ જાય છે, જ્યારે એકાંતમાં માણસ પોતાની જાત સાથે ઓતપ્રોત હોય છે. આપણું દુર્ભાગ્ય એ છે કે આપણે ધર્મોત્સવોને ભીડમાં પલટી નાખ્યા છે અને પછી તો ભીડ એ જ ધર્મનો માપદંડ બની ગઈ છે. ક્યા કથાકારની કથમાં કેટલા શ્રોતાઓની ભીડ ઉભરાય છે, એ પરથી ભીડપ્રેમી સમાજ એ કથાકારના જ્ઞાન, સાધના અને મહિમાનો માપદંડ મેળવે છે ! આ ભીડ માણસની પણ હોય અને ધનની પણ હોય. ક્યા સાધુ-મહારાજની હાજરીથી બોલી-ઉછામણીમાં કેટલી રકમ થઈ, એ પરથી એમની સાધુતાનું મૂલ્યાંકન કરવાનો સ્થળ પ્રયાસ સમાજમાં થતો હોય છે. પ્રભુને અંતરમાં પ્રતિષ્ઠિત કરવાને બદલે એમાં બોલાયેલી મોટી-મોટી બોલીઓ વિશે ચર્ચા થતી હોય છે. માણસોની ભીડની સાથેસાથે સંપત્તિની ભીડ પણ જામે છે. જેમ ભીડ મોટી. એમ એ સાધુ, સંત કે તીર્થનો મહિમા વધારે, એવું ખોટું ગણીત સમાજમાં વ્યાપક બની ગયું છે.

આનું પરિણામ એ આવ્યું કે ધર્મનો મહિમા દર્શાવવા માટે વિશાળ જનમેદની ઊભી કરવી પડે અને વિશાળ જનમેદની આવે તે માટે મનોરંજન કરવું પડે. મનોરંજનના કાર્યક્રમો રાખવા પડે અને સાથે પ્રસાદરૂપે મધુર ભોજન પીરસવું પડે ! આ બતાવે છે કે ભીડમાં ધર્મ કેવો ખોવાઈ જાય છે. આ ઉપરાંત

પણ એક બીજી ભીડમાં માણસ જીવતો હોય છે. એ ભીડ છે એના સંપ્રદાયની, એ ભીડ છે એના ધર્મની અને એ ભીડ છે એની જ્ઞાતિની.

આ ભીડનું સર્જન કરીને એ પોતાની જાતને સુરક્ષિત માને છે, કારણ કે સંપ્રદાય વગર એને જીવનું દોઘલું લાગે છે. ગુરુના અવલબન વિના એને ચાલતું નથી. સમાજ વગર એને ફાવતું નથી, આથી મંદિરમાં ઉપાસનાની પહેલી શરત એ એકલા જવાની છે. કદાચ તમારી આસપાસ ભીડ હોય, તો પણ તમારે એકલા થઈને મંદિરમાં પ્રવેશવાનું છે. જો તમે એકલા નહીં હો, તો ઈશ્વર તમને મળવા રાજી નહીં હોય. તમારા પ્રત્યે એ પીઠ ફેરવીને બેઠો હશે, કારણ કે એ જાણો છે કે તમે ફળ, ફૂલ, નૈવેદ્ય બધું લઈને આવ્યા છો, પરંતુ અંત:કરણ ક્યાંક મૂકીને આવ્યા છો. ઈશ્વરનો સંબંધ તો અંત:કરણ સાથે છે. આત્મજાગૃતિ સાથે મંદિરમવેશ થાય, તો જ ઈશ્વરની મુલાકાત સંભવિત થાય.

આત્મામાં જ ઈશ્વરની અનુભૂતિનું તેજ પથરાતું હોય છે. કોઈની સાથે આત્મીય સંબંધ હોય તો આસાનીથી એ વ્યક્તિ પાસે જઈ શકીએ છીએ. એ જ રીતે જો વ્યક્તિનો આત્મા જગ્રત હોય કે અનું અંત:કરણ શુદ્ધ હોય, તો પરમાત્માની અનુભૂતિ ઘણી સાહજિક બની જશે.

આપણે ઈશ્વરની મૂર્તિ જોઈએ છીએ, પણ એની સાથે કશો સંવાદ સાધતા નથી. આપણે પ્રાર્થનાઓ કરીએ છીએ, પુષ્પમાળા વગેરે ચડાવીએ છીએ. ઈશ્વરની આરતી કરીએ છીએ. એકીટસે ઈશ્વરને જોઈએ છીએ. આ બધું કરીએ છીએ, પરંતુ ક્યારેય આપણે એ વિચારતા નથી કે આ ઈશ્વર મને કઈ નજરે જોઈ રહ્યો છે ? ઈશ્વરની આંખોમાં તમારું શું સ્થાન છે ? એની નજર તમારા અંત:કરણના ક્યા ભાગ પર છે ?

જો એ શ્રીકૃષ્ણ હશે તો તમારા નિષ્કામ કર્મયોગને નિહાળતા હશે, જો એ બુદ્ધ હશે તો તમારી ભીતર

વહેતી કરુણાને જોતા હશે, જો એ મહાવીર હશે તો
તમારા જીવનના સંયમને નીરખતા હશે, જો એ ઈશુ
હશે તો અની દૃષ્ટિ તમારી બંધુત્વની ભાવના પર
હશે. પણ કોઈ કૃષ્ણ ઉપાસક એમ કહેશે કે ભગવાન,
ભલે મારા નિષ્ઠામ કર્મયોગને જુઓ, પણ હું તો એટલો
જ પ્રમાણી છું, કોઈ બૌદ્ધ ધર્મી એમ કહે કે મારા
હદ્યમાં કરુણા છે એ વાત સાચી, પરંતુ મારા વ્યવહારમાં
ભારોભાર કઠોરતા રહેલી છે, મહાવીરનો ઉપાસક
એમ કહે કે સંયમ-સાધનાની વાત સર્વથા સત્ય, કિંતુ
રાગ-દ્રેષ્ણની બાબતમાં હું સર્વથા અસંયમી છું અને
કોઈ પ્રિસ્તી એમ બોલી ઊઠે કે બંધુત્વ અનુભવવું એ
સાચું, પરંતુ મારામાં સાથીઓ પ્રત્યે ભારોભાર દેખ
પડેલો છે.

આવે સમયે પરમાત્મા તમારા પ્રમાણ, કઠોરતા,
અસંયમ કે દ્રેષ્ણને જોતો નથી, ઓ તો તમારા કર્મયોગ,

અહિંસા પરમો ધર્મ...

(પાના નં. ૨૬ પરથી ચાલુ...)

જર્મન વૈજ્ઞાનિક કેપ્ટન સ્કોર્નબીએ પાણીના એક ટીપામાં ૩૬,૪૫૦ હાલતાચાલતા જીવો જોયાં છે. પરંતુ વીરપ્રભુ કહે છે કે પાણીના એક ટીપામાં અસંખ્ય જીવો છે. પરંતુ પાણી વગર જીવન શક્ય જ નથી તેથી તેમણે કહ્યું કે પાણીને ધીની જેમ વાપરો. પાણીને ગાળીને જ વાપરો. વળી, સોંઘની અણી ઉપર રહે તેટલા કંદમૂળમાં અનંતાજીવો સર્વજ્ઞ પ્રભુએ જોયા છે. તેઓ એક શાસોચ્છ્વાસ જેટલા સમયમાં ૧૭ વખત જ્ઞન્મભરણ કરે છે.

સાંપ્રતા સમયમાં પર્યાવરણમાં આવતું
પરિવર્તન, ઋતુઓમાં ફેરફાર, વિનાશક વાવાડોડા,
હિમવર્ષા, દરિયાઈ તોફાન, અકલ્ય ઠંડી - ગરમી
વગેરે તીર્થકરણેવોની આજ્ઞાના ઉલ્લંઘનનું જ પરિણામ
છે.

દવાઓની બનાવટમાં થતી હિંસા,

કરુણા, સંયમ અને બંધુત્વને જુઓ છે, કારણ કે અને તમારા સારા ગુણોમાં શ્રદ્ધા છે, આથી તમે કોઈ અપરાધ કરો તો પણ એ અપરાધને જોવાને બદલે તમારા સદગુણો પર દૃષ્ટિપાત્ર કરતો હોય છે. દુષ્ટમાં દુષ્ટ માનવીને એ ક્ષમા આપતો હોય છે. હિસ્ક ફૂણ્યો કરનાર વાલિયા લુંટારાને, અંગુલિમાલને કે રોહિણોયને એ જુદી જ નજરે જોતો હોય છે અને આવી કરુણાભરી દૃષ્ટિવાળા પરમાત્માને માનવીના ગુણો જ દેખાય છે.

એ જાણ છે કે માનવીના હદ્યમાં પાપ, દોષ,
ક્ષતિ અને દુર્ભાવનાનો કોઈ પાર નથી, એ અપૂર્ણ છે,
પરંતુ પરમદ્વારાને સાધકની અપૂર્ણતાને જોવાને બદલે
એના સદ્ગુણો પર ઠરેલી હોય છે અને ઉપાસકમાં
રહેલા એ સદ્ગુણના એક અંશથી એ ઈશ્વર સાથે
તાર જોડી શકે છે.

સૌંદર્યપ્રસાધનના સાધનોમાં થતી હિંસા, ચામડાની વસ્તુઓનો વપરાશ, પ્રાણીઓના અંગોની નિકાસ, કટલખાના અને જંગલોનો નાશ - આ બધાથી જે અનિયમિતતા કુદરતમાં સર્જઈ છે, તેનાથી વૈજ્ઞાનિકો ચિંતિત છે. તેમની પાસે આ સમસ્યાનો કોઈ ઉપાય નથી ! ઉપાય તો માત્ર ફૂપાવંત એવા તીર્થકરની આજ્ઞા પાળવામાં જ સમાયો છે. તેથી દરેક માનવનું કર્તવ્ય છે કે તેમણે જિનાજ્ઞાનો સ્વીકાર કરીને સર્વ જીવની સુખ-શાંતિ અને સુરક્ષા જાળવવામાં પ્રવૃત્ત થવં પરમાત્મા પણ જાણે માનવીને કહે શે -

“હે માનવ ! તું કેવો જગમાં, તારી અનેરી વાત છે,
પશુઓને પણ શરમાવે, એવી તો તારી લાત છે !
જીવવા માટે હિંસા થાય, એ મનાય એવી વાત છે,
શોખને ખાતર હિંસા, એ તો માનવતાનો ઘાત છે.
પ્રાણીમાત્રને નીરખી ર્ઝેહથી, કુદરતને ચરણો રહેવા દે,
તું ઈછે છે જેમ જીવં, તેમ એમને પણ જીવવા દે.”

શ્રી આનંદધન ચોવીશી

અશોકભાઈ પી. શાહ

(ગતાંકથી ચાલુ)

શ્રી કુંથુનાથ જિન સ્તવન

ભલભલા પંડિતો, તત્ત્વચિંતકો, સંત-મહંતોને
જેણો પરેશાન કરી મૂક્યા છે, એવા આ મનને
નાથવાની યોગીશ્વર આનંદધનજીએ હામ ભીડી છે.
તેમને ખબર છે કે આ એક અત્યંત કઠિન કામ છે.
તેથી તેમનું ભક્તાહંદ્ય સીધું તીર્થકર ભગવાન શ્રી
કુંથુનાથને શરણો જાય છે, કે જેમણે તે દુષ્કર મનને
નાથ્યું છે અને તેને હરાવી અનંત સુખમાં બિરાજે
છે. પ્રભુને શરણો જર્દ આનંદધનજી જાણે દુષ્ટ મનની
સામે પોતાની ફરિયાદ નોંધાવે છે કે :

“કિયો બહુત બેહાલ, સુનિયે સાહિબ મેરે.
અબ આયો તુમ પાસ, સુનિ જિન સુજસ તિહારો.
દુષ્ટન દેહ નિકાર, સાધુન કૌ રખિ લીજૈ,
વિનવે ‘ભૂધરદાસ’, હે પ્રભુ ! હીલ ન કીજૈ.”

હે કુંથુજિન ! આ દુષ્ટ મન કેમેય કરીને મારા
હાથમાં રહેતું નથી. “જે તેં જ્યા રે તેણે હું જિતિયો
રે.” (શ્રી અજિતનાથ સ્તવન) - એવું મન, જેને તમે
તો જીતી લીધું તેણે મને જીતી લીધો છે, ગુલામ
બનાવી રાખ્યો છે. શરૂઆતની ગાથાઓમાં કહું કે,
જેમ જેમ મનને અંકુશમાં રાખવાનો પ્રયત્ન કરું છું
તેમ તેમ તે વધુ વિચારો, સંકલ્પ-વિકલ્પો કરાવી
મને સ્વરૂપમાં સ્થિર થવા દેતું નથી. માટે હે પ્રભુ !
તારે શરણો આવ્યો છું, કંઈક ઉપાય બતાવ. મન
કેવા કેવા ઉધામા મચાવે છે તેના વિચારો સ્તવનની
ગાથારૂપે મૂકતાં આનંદધનજી આગળ કહે છે :

આગમ આગમધરને હાથે, નાવે કિણ વિધ આંકું;
કિણાં કણો જો હઠ કરી હટકું તો, વ્યાલ તણી પરે વાંકુ હો.

- કુંથુજિન . ૪

શબ્દાર્થ : આગમના જાણનાર એવા
આગમધરને હાથે પણ કોઈપણ ઉપાયે (આ મન)
અંકુશમાં આવતું નથી. કોઈવાર જો તેને હઠ કરી
અટકાતું ત્યારે તે સર્પની જેમ વાંકુ થઈ છટકી જાય
છે. (આગમ = તીર્થકર પ્રરૂપિત શાસ્ત્રો; આગમધર
= શાસ્ત્રોમાં નિપુણ પુરુષો; નાવે = ન આવે; કિણ
વિધ = કોઈપણ ઉપાયે; આંકું = અંકુશમાં; કિણાં
કણો = કોઈ જગ્યાએ, કોઈવાર, કયારેક; હટકું =
અટકાતું, રોકું; વ્યાલ તણી પરે = સર્પની જેમ; વાંકુ
= વકુ)

ભાવાર્થ : આગમશાસ્ત્રોના જાણકાર એવા
આગમધરો, પંડિતો, વિદ્યાનો અને સાધુઓને પણ
ઘણા ઉપાયો કર્યા છતાં આ મનને અંકુશમાં રાખવું
ભારે થઈ પડ્યું છે, ત્યાં સામાન્ય જીવોનું તો શું
ગરૂં ? આત્મજ્ઞાન વિના પણ માત્ર ઉતૃષ્ટ ક્ષયોપશમ
જ્ઞાન વડે નવ પૂર્વ જાણનારા આગમધરો ઈતિહાસમાં
થયા છે. (આત્મજ્ઞાન વગર તેનાથી આગળના
પૂર્વોનું જ્ઞાન ન થઈ શકે એવો નિયમ છે.) તે નવ
પૂર્વધારી આગમધરો પણ આત્મજ્ઞાનના અભાવને
લીધે મનને જીતી શક્યા નથી. તેથી જ પરમકૃપાળું
શ્રીમદ્ રાજયંત્રજ્ઞને કહેતું પડ્યું કે :

“જે હોય પૂર્વ ભણેલ નવ, પણ જીવને આણ્યો નહીં;
તો સર્વ તે અજ્ઞાન ભાણ્યું, સાક્ષી છે આગમ અહીં.”

મનના સંકાજમાં આવી તેઓ પણ લૌકિક
પ્રશંસા, માન-પાન, મોટાઈ, જ્ઞાનનું અભિમાન
આદિ પ્રલોભનમાં ફસાઈ જાય છે.

આગમમાં તો મનને જીતવાના અનેક ઉપાયો
બતાવ્યાં હોય, તેમ છતાં આ આગમધરોને હાથે
‘નાવે કિણ વિધ આંકું’ - કોઈ ઉપાયે અંકુશમાં રહેતું

નથી. પ્રખર આગમધર એવા ઉપાધ્યાયશ્રી યશોવિજયજી પણ મનને વશ થઈ શાસ્ત્રજ્ઞાનના અભિમાનમાં અટક્યા હતા. જ્યારે આનંદધનજી મળ્યા અને તેમનું અનુભવજ્ઞાન જોયું ત્યારે યશોવિજયજીનું અભિમાન ઓસરી ગયું અને તાત્ત્વિકપણે જ્ઞાની થયા.

“કિહાં કણો જો હઠ કરી હટકું તો વ્યાલ તણી
પરે વાંકુ” - કોઈ એમ માને છે કે હું તો હઠ કરીને
પણ મનની આ દોડને અટકાવીશ તો તે ભૂલથાપ
જ ખાય છે. હઠ કરીને દમન કરવાથી તો મન
વધારે ઉછળે છે. જેમ સર્પ વાંકોચૂકો ચાલે તેથી
સામાન્ય માણસની પકડમાં આવતો નથી, કોઈ
જાણકાર જ તેને પકડી શકે, તેમ આ મનની ચાલ
એટલી વક છે કે જો બલાત્કારથી તેને વશ કરવા
જઈએ, હઠ કરીને તેનું દમન કરવા સામાયિક,
પ્રતિકમણ, ધ્યાન, સત્સંગ, ભક્તિ કરવા બેસીએ
કે તુરત આ ચંચળ મન વાંકોચૂકો માર્ગ કાઢીને પણ
ઇટકી જાય છે અને આપણને સંસારની માયામાં
ઘેંચી જાય છે. ન કરવાના વિચારો બરાબર ધ્યાન
સમયે જ કરાવે ! કોઈ એમ કહે કે વાંદરાનો વિચાર
ન કરતાં તો ધ્યાન વખતે વાંદરો જ સામે આવે !
હઠ કરીને જો મનની વૃત્તિઓનું દમન કરવા ઉપવાસ
આદિ તપ કરીએ ત્યારે જ મન પારણામાં પીરસાતી
રાબ, મગ, જલેખી, ગાંઠિયા, લીંબુપાણી આદિ
વિવિધ વાનગીઓ યાદ કરાવે અને પારણામાં જો તે
ન મળ્યું તો અણગમો કરાવે ! ગજબ છે આ મનનો
ખેલ કે વૃત્તિઓનું દમન કરવા જતાં તે ઉછળીને
વૃત્તિઓને વધુ બહેકવે છે.

એક હઠ્યોગી વારંવાર સમાધિમાં જઈ મનને
જતવાનો પ્રયત્ન કરતા. હઠ્યોગના બળથી
મહિનાઓ સુધી એક આસને ધ્યાનમાં બેસી શકતા.
એકવાર તિક્ષા માટે એક ઘર આગળ ઊભા રહ્યા,
ત્યાં કઢી બની હતી. ગુહસ્થે કંધું, “મહારાજ તમે

એક બાજુ ખૂણામાં બેસો, કઢી બનતાં થોડી વાર
લાગશે.” મહારાજે તો ખૂણામાં બેસી પોતાની ટેવ
મુજબ સમાધિ લગાવી દીધી. ત્યાં તેમની બેઠક
આગળ કોઈએ ઘાસની મોટી ગંજુઓ ખડકી દીધી,
જેની પાછળ મહારાજ તો ઢંકાઈ ગયા. ગૃહસ્થ પણ
તેમને ન જોતાં વાત ભૂલી ગયા. છ મહિના પછી
આ હઠયોગીએ આંખ ખોલી અને તુરત બોલી
ઉઠ્યા, “કઢી થઈ ગઈ?” જુઓ આ મન ! લાંબા
સમયની સમાધિ લગાવી પણ મહારાજ કઢીને ભૂલી
ન શક્યા ! આવા ચપળ મન વિશે કૃપાળુદેવ પત્રાંક-
દરપમાં કહે છે : “અનાદિથી ચપળ એવું મન
સ્થિર કરવું. પ્રથમ અત્યંતપણે સામું થાય એમાં
કંઈ આશ્રય નથી.”

આવા મનને વશ કરવાનો ઉપાય હઈ કે દમન
નહીં પણ શમન છે અથવા સમજણ છે, અથવા તો
જેણે તેને જીત્યું છે એવા જ્ઞાની પુરુષોનું શરણ છે.
જેમ સર્પને કોઈ જ્ઞાણકાર વ્યક્તિ જ યુક્તિથી પકડી
શકે તેમ જ્ઞાની પુરુષો જ આત્મજ્ઞાનરૂપી ચીપીયા
વડે આ મનરૂપી સર્પને અંકુશમાં આણે છે.

મન પાઇળ રહીને ગુમપણે ઈન્જિયોને કેવી બહેકાવે છે તેની વાત હવે આનંદધનજી કરે છે :
 જો ઠગ કહું તો ઠગતું ન દેખું, શાહુકાર પણ નાંધી;
 સર્વ માંધી ને સહૃથી અળગાં, એ અચરિજ મન માંધી હો.

- ੴ ਥੁਭਿਨ ॥ ੫

શાખાર્થ : મનને ઠગ કહું તો કોઈને ઠગતું તો દેખાતું નથી. વળી, તે સર્વ (ઈન્ડિયો)માં સમાયેલું છતાં તે સર્વથી જુદું રહીને કપટ કરે છે. તેથી તેને શાહુકાર, સજજન પણ કહી શકાય તેવું નથી. આ વાત મને બુહુ આશ્વર્યકારી લાગે છે. (ઠગ = લુચ્યો, છેતરનારો, ચોર, લુંટારો; ઠગતું = કપટ કરતું, છેતરતું; શાહુકાર = સારો માણસ, સજજન; સર્વ માંહી = સર્વ ઈન્ડિયોમાં; અખગું = જુદું, દૂર; મનમાંહી = મનમાં)

ભાવાર્થ : આનંદધનજી કહે છે કે હું મનનો તાગ કાઢવાનો પ્રયત્ન કરું છું પણ તેનું વિચિત્ર સ્વરૂપ અચરિજ પમાડે તેવું છે, આશ્રયકારક છે. તેને ઠગ કહેવું કે શાહુકાર તે જ સમજાતું નથી. મને છેતરીને આ મન સંસારમાં મને ભટકાવે છે એમ માનીને હું તેને ઠગ કહું, પણ મારી પાસે એવો કોઈ પ્રત્યક્ષ પુરાવો નથી કે જેથી હું તેને ઠગ કહી શકું. તેમ વળી તેને શાહુકાર પણ કહી શકાય તેવું નથી, કારણકે પોતે જ પાછળ રહીને ગુમ રીતે પાંચે ઈન્દ્રિયો પાસે કામ કરાવી પોતાનો સ્વાર્થ સાધી લે છે.

આ મન પેલા દાઉદ ઠગ જેવું છે, જે પરદેશમાં રહી remote control થી પોતાના સાગરિટો દ્વારા દેશમાં આતંકવાદ મચાવે છે. બીજા પાસે ગુનો કરાવી પોતે તો અળગો જ રહે. તેથી તેની સામે કોઈ પુરાવો ન મળતાં તેને ઠગ કહી શકાતો નથી. પરંતુ ગુનેગારોનો પ્રેરક તો તે જ છે, તેથી તે કંઈ શાહુકાર પણ નથી. મનનું પણ આવું જ છે. પાંચે ઈન્દ્રિયોની પાસે તે પોતાની માંગ પૂરી કરાવે છે. પોતે અળગું રહી નવી નવી ઈચ્છાઓ ઊભી કરે છે અને તે ઈચ્છાપૂર્તિ માટે પાંચેય ઈન્દ્રિયોને વારાફરતી કામે લગાડે છે ! આમ, “સર્વ માંહી” - બધી ઈન્દ્રિયોનું તે પ્રેરકબળ છે અને તૃષ્ણારૂપે જગતના સર્વ પદાર્થોમાં મન ફરી વળે છે અને પાછું “ઈન્દ્રિયો જ બધું કરે છે, તેમાં મારો શું વાંક ?” એમ શાહુકારનો મહોરો પહેરીને “સહુથી અળગું” રહે છે !

મનના આવા અચરિજકારી રૂપ વિશે પરમકૃપાળુદેવ મોક્ષમાળા - શિક્ષાપાઠ - હટમાં કહે છે : “મન વડે ઈન્દ્રિયોની લોહુપતા છે. ભોજન, વાજિત્ર, સુગંધી, સ્ત્રીનું નિરીક્ષણ, સુંદર વિલેપન એ સઘળું મન જ માગો છે.” વળી તેઓશ્રી વ્યાખ્યાનસાર ૨/૧૪/૨માં ફરમાવે છે કે : “દ્વારીની પાંચે મન અધિજાતા છે; અને બાકીની પાંચે

ઈન્દ્રિયો તેની આજા પ્રમાણે વર્તનાર છે; અને તેની સંકલના કરનાર પણ એક મન જ છે. મન જો ન હોત તો કોઈ કાર્ય બનત નહીં. વાસ્તવિક રીતે કોઈ ઈન્દ્રિયનું કાંઈ વળતું નથી.”

તાત્પર્ય એ કે ઈન્દ્રિયો તો શરીરના જ અંગ હોવાથી જડ છે. તેને વિષયોમાં જવાની પ્રેરણા આપનાર કોઈ ચૈતન્યવંત તત્ત્વ જોઈએ અને તે છે મન. મનનો પણ અધિજાતા જો કે અનંત ઐશ્વર્યવાન આત્મા છે, પરંતુ તે પોતાનું સ્વરૂપ ભૂલી જઈ, મનરૂપ ઠગને રવાડે ચડી તેનો ગુલામ બની બેઠો છે ! મન આ રીતે પાછળ રહીને ઠગનું હોવાથી આપણી જપ, તપ, સંયમ આદિ સાધના દ્વારા માત્ર ઈન્દ્રિયનિગ્રહ થાય છે પણ મનોનિગ્રહ થતો નથી અને તેથી અનાદિકાળની વૃત્તિઓનો જય થતો નથી. મનરૂપી ઠગ બીજી કદી રીતે પોતાનું ધાર્યું કરે છે તે હવે કહે છે :

“જે જે કહું તે કાન ન ધારે, આપ મતે રહે કાલો; સુરનર પંડિત જન સમજાવે, સમજે ન માહરો સાલો હો.”

કુંથિજન ૬

શબ્દાર્થ : મનને હું જે જે કહું તે વાત સાંભળતું જ નથી અને આપમતે, સ્વચ્છંદે જ રહે એવા મલિન સ્વભાવવાળું છે. દેવો, મનુષ્યો, પંડિતજન તેને સમજાવે તો પણ ન સમજે એવો આ મારો સાળો - કુમતિ સ્ત્રીનો ભાઈ છે ! (કાન ન ધારે = સાંભળે નહીં; આપમતે = સ્વમતે, સ્વચ્છંદે; કાલો = કાળો, મલિન; સુર = દેવ; નર = મનુષ્ય; પંડિત જન = જ્ઞાની પુરુષો, શાસ્ત્રજ્ઞો; માહરો = મારો; સાલો = સાળો, કુમતિ સ્ત્રીનો ભાઈ)

ભાવાર્થ : આનંદધનજીએ તો શરૂઆતમાં જ ઋષભદેવને પ્રીતમ બનાવી તેમની સાથે સાદિ-અનંતનો નાતો જોડ્યો હતો. પણ આપણા જેવા અજ્ઞાની અને સંસારમાં રચ્યાપચ્યા માટે કહે છે કે જગતની મોહિની અને માયા એવી કુમતિ સ્ત્રીઓ

સાથે આપણો સંબંધ રાખ્યો છે એ જ મોટી મહોંકાશ
છે ! પછી તો તે કુમતિના ભાઈરૂપે આ મનરૂપી
સાણો મહેમાન બની ધૂસી આવે છે અને મને પરેશાન
કરી મૂકે છે. હું એને જ્ઞાન, ધ્યાન, ચિંતન, મનન,
તપ, મૌન એમ અનેક રીતે સમજાવવાનો પ્રયત્ન
કરું છું કે હે મન ! તારે આ આત્માને પંચેન્દ્રિયના
વિષયોમાં ખેંચી જવો તે યોગ્ય નથી. હવે બહાર
ભટકવાનું છોડી મને અંતર્મુખ થવામાં મદદ કર.
પરંતુ તે ‘કાલો’ મલિન, દુષ્ટ મન આપમતે, સ્વચ્છનું
ચાલી પોતાની જ મનમાની કરે છે અને મારી એક
પણ વાત સાંભળતો નથી. પોતે મલિન હોવાથી
મને પણ મલિન વિચારોમાં ધકેલી દે છે. જ્ઞાનીપુરુષો
પણ અનેક રીતે આપણા મનને સમજાવવા પ્રયત્ન
કરે છે કે “હે જીવ ! તું બ્રમા મા, તને સત્ય કહું

દું. સુખ અંતરમાં છે, બહાર શોધવાથી મળશે
નહીં.” પરંતુ આપણું મન કોઈ રીતે સત્પુરુષની
વાત સાંભળવા તૈયાર નથી અને સજજન બાપના
વંઠેલા દીકરાની જેમ પોતાની મનમાની કરી, રાગદ્રોષ
કરાવી આત્માને દુઃખી કરે છે. ભલભલા દેવ, મહાન
ગણાતા મનુષ્ય, જ્ઞાની, ધ્યાની, તપસ્વી, તત્ત્વચિંતકો
એવા પંડિતજનો પણ તેને સમજાવીને થાકી ગયા કે
તું અમારી સાધનાના રંગમાં ભંગ ન પાડ, પરંતુ તે
સમજતો જ નથી એવો આપમતે ચાલનારો, સ્વચ્છંદી
હે આ મારો સાણો - કુમતિ સ્ત્રીનો ભાઈ !

મન કેવું શક્તિશાળી છે અને તેને જીતવાના
ઉપાય માટે શ્રી કુંથુનાથ પ્રભુને વિનંતીરૂપ અંતિમ
ગાથાઓ આગળ ઉપર વિચારીશું. (કુમશઃ)

પુસ્તક સમાલોચના

- મિતેશભાઈ એ. શાહ

(નોંધ : આ વિભાગ માટે પુસ્તક કે ગ્રંથની બે નકલ મોકલવા વિનંતી.)

પુસ્તકનું નામ : જૈન તત્ત્વદર્શન (વિભાગ ૧ થી ૫)

લેખક : શ્રી જ્યંતિભાઈ સાંકલચંદ્રભાઈ સંઘવી

प्रकाशक : डॉ. सुरेशचंद्र ज्यंतिलाल संघवी

આવૃત્તિ : પ્રથમ સને ૨૦૧૩, પ્રતિ : ૩૦૦, પાના : ૮૨૬

મુલ્ય : નિઃશુલ્ક, જ્ઞાનાર્થે અને સ્વદ્ધપયોગ અર્થે

પ્રાન્તિકાનુભવ : ડૉ. સુરેશચંદ્ર જયંતિલાલ સંધ્વી - એફ/૧૦, વૈભવ એપાર્ટમેન્ટ, વિભાગ - ૨, બોમ્બે
ગેરેજ સામે, શાહીબાગ, અમદાવાદ-૪. ફોન : ૦૭૯-૨૫૬૨૪૩૨૦

સારા કાગળ, પાંકું બાઈન્ડિગ તેમજ સરળ ભાષામાં સમજૂતી આપવામાં આવી છે. પ્રથમ વિભાગમાં જૈન ધર્મ, કર્મનો સિદ્ધાંત, છ દવ્યો, સાત તત્ત્વો, ૧૪ ગુણસ્થાનક વગેરેની ટૂંકમાં સમજૂતી આપેલ છે. જૈન તત્ત્વજ્ઞાનની સચિત્ર ટૂંકમાં માહિતી છે. બીજા વિભાગમાં જૈન ધર્મની આચારસંહિતાનો સંક્ષિપ્તમાં પરિચય છે તો ત્રીજા વિભાગમાં શ્રી તીર્થકર ભગવંતો વિષે માહિતી, દેવલોકનું વર્ણન, શ્રી ગૌતમસ્વામીનું જીવનચરિત્ર, મહાપુરુષોનું સંક્ષિપ્ત જીવનચરિત્ર આપવામાં આવેલ છે. ચોથો વિભાગ આધ્યાત્મિક પ્રશ્નોત્તરીનો છે. પાંચમાં વિભાગમાં ભારતમાં આવેલા જૈન તીર્થધામોનો પરિચય, નકશા, ફોન નંબરો સહિત સુંદર માર્ગદર્શન આપવામાં આવ્યું છે. લેખકે પુસ્તક તૈયાર કરવામાં ખૂબ પ્રેમપત્રિશ્રમ લીધો છે. જૈન ધર્મ વિષે સંક્ષિપ્તમાં જાણકારી મેળવવા જૈન-અઝૈન સર્વોએ આ પુસ્તક અવશ્ય વાંચવા જેવું છે. સચિત્ર માહિતી પુસ્તકને આકર્ષિત બનાવે છે.

ભગવાન મહાવીરની શીખ (પ્રસંગોચિત)

બાનુલેન ડી. શાહ

વર્તમાનકાળે ભરતક્ષેત્રમાં છેલ્લી ચોવીસીમાં જે ચોવીસ તીર્થકરો સિદ્ધ થયા, તેમાં મહાવીરસ્વામી ચોવીસમા ચરમ અને પરમ તીર્થકર હતા. કર્મથી મુક્ત થવા અને નિજ આત્માને આસ્રવ અને બંધથી સાફસુથરો કરવા રણમેદાનમાં જે વીરતા અને બહાદુરીથી ભરણિયો થઈને યોદ્ધો લડે અને શત્રુને હતા ન હતા કરી નાખે, તે જ રીતે મહાવીર સ્વામીએ કર્મો સામે જંગ ખેડેલો. ઘણા પરિષહો અને ઉપસર્ગો - તેમાંના કોઈક તો અપાર ધાતકી અને મૃતપ્રાય: કરી નાખે તેવા હતા છતાં અપાર શૌર્ય અને આંતરિક ખમીર બતાવીને તેઓ એક સાચા લડવૈયા અને શૌર્યના અવતાર થઈને વિજયી થયા.

તેમના માતા ત્રિશલાદેવીને જે ચૌદ (આભ્યાય ભેટે ૧૬) સ્વખો આવેલા તે શાસ્ત્રોક્ત પ્રમાણે ઉત્તમોત્તમ હતા અને સ્વખપાઠકે કહેલું કે “તમારી કૂઝે જન્મ લેનારો બાળક સમગ્ર જગતને પ્રકાશ આપશે અને ધર્મ-ચક્રવર્તી થશે.” બાળકના જન્મ સમયે જમીનના રસકસ, ગાયોનાં દૂધ, ધાસચારો, માનવોમાં સંપ-સહકાર-એકતાની ભાવના, વૃક્ષ પર ફૂલો-ફળોમાં વૃદ્ધિ, મૃત્યુદર અલ્ય અને જીવનમાં આનંદ ઉત્સાહ વધતાં જતાં હતાં. સર્વત્ર મંગલનો અનુભવ વર્તાવો હતો. આના કારણે નામાભિધાન પણ ‘વર્ધમાન’ થયું હતું.

આપણામાં કહેવત છે કે ‘પુત્રના લક્ષણ પારણાંમાંથી’ તેને પ્રભુએ સાર્થક કરી હતી. યથાર્થ કરાવી હતી.

બાળસખાઓ આંબલીપીપળી રમતા હતા, અને ઝાડ પર વાનરની જેમ ફૂદાફૂદ કરતા હતા.

સાત વર્ષના વર્ધમાન પણ સામેલ હતા. એવામાં હૈયાં ફફડી જાય એવો ફૂંફાડો સંભળાયો. જોયું તો કાળીચૌદશના રાતના ઘોર અંધકાર જેવો, બિહામણો અને ભયંકર સાપ નજરે પડ્યો. બીકણ બાળકો આસપાસ સંતાઈ ગયાં, વર્ધમાને ઝાડ પરથી કૂદકો માર્યો. હમણાં સાપ ઊંખ મારશે કે શું ? પણ વર્ધમાન બીતા નથી, શરીર કંપતું નથી, સાપને દોરડી માનીને હિંમતથી પકડ્યો અને દૂર મૂકી દીધો. બાળકોને કહ્યું કે, “અરે ! બીઓ છો શા માટે ? બીક તો એવી છે કે જે બીઓ એને તે બીવડાવે.” મહાવીર નીડરતા અને નિર્ભયતાની મૂર્તિ હતા.

આઠ વર્ષની ઊંમરે તેઓ દોસ્તો સાથે ઘોડી-ઘોડી રમત રમતા હતા. તેમાં જે હારે તેણે તેની પીઠ પર જીતનારને લઈને દોડવાનું હતું. એક દેવ બાળસ્વરૂપ લઈને આવ્યા, તેઓ ઈરાદાપૂર્વક હારી ગયા. વર્ધમાનને એણે પીઠ પર ચડાવ્યા અને દેવ ટૃણ થઈને ઉભા થઈ ગયા, અને પળવારમાં સાત તાડ જેટલા ઉંચા થઈ ગયા. અન્ય મિત્રો દોડીને દૂર થઈ ગયા અને વર્ધમાનનું શું થશે તેની ચિંતા કરવા માંડ્યા. પણ વર્ધમાન તો હાથીની અંબાડી પર બેઠા હોય એટલા ખુશ હતા. દેવને મુક્કી મારી અને નરમ ધેંસ જેવો કરી મૂક્યો. લોકો તેને શિક્ષા કરવા દોડ્યા પણ વર્ધમાને સહુને રોક્યા અને કહ્યું, “ના, એને મરાય નહીં, પાપીને પાપનું ભાન થાય એ જ એની સૌથી મોટી સજા છે. એને સજા કરનાર આપણે કોણ ? માટે એને ક્ષમા આપો અને છોડી મૂકો.” મહાવીરની કેવી અદ્ભુત ક્ષમાશીલતા, દુશ્મનને દોસ્ત બનાવવાની

you !

વર્ધમાન વયમાં નાના હોવા છતાં તેમના વિચારો ઊંચા અને જ્ઞાન ઘણું ગઈન હતું. તેઓને પ્રાણીઓની હિંસા, સત્તા અને સંપત્તિ માટેના મનુષ્યો વચ્ચેના ઝડપ, તેના માટે લેવાતો અનેકનો ભૂગ વગેરે ગમતું ન હતું. તેઓ કહેતા કે, જેવો આપણો જીવ છે તેવો જ બીજાનો જીવ છે અને જેમ આપણને જીવવું ગમે છે તેમ બધાને જીવવું ગમે છે. માટે હિંસા ન કરવી જોઈએ. માણસનો ખરો દુશ્મન તો તેની અંદર રહેલી ખોટી ઈચ્છાઓ અને ખોટી લાલસાઓ છે. આથી બહારના શત્રુઓ કરતા માણસે પોતાની અંદર રહેલા શત્રુઓને જતવાના છે.

વર્ધમાન મહેલમાં પણ જળકમળવત્તુ જીવન
 જીવે છે. તેઓ જંગલમાં જઈને તપુ કરવા માગે છે.
 અને જગતના કલ્યાણનો માર્ગ શોધવા ઈચ્છે છે.
 ત્રિશલાદેવી તેમના ઉમદા ભાવનાયુક્ત વિચારો,
 સર્વ જીવ પર કરુણા અને પ્રેમભરી લાગણી સમજે
 છે પણ તેમને ગૃહિત્યાગની સંભતિ આપતા નથી.
 વર્ધમાન કહે છે, “મા ! તારા પ્રેમને હું જાણું છું.
 મારે મન માતા સૌથી પહેલું તીર્થ છે. તેથી તમારી
 ઈચ્છા મુજબ કરીશ.”

માતાપિતાના મૃત્યુ બાદ તેમણે સોનું, રૂપું, ધનધાન્ય, બધું ગરીબોને વહેંચી દીધું. બધું છોડીને તેઓ હળવાંફૂલ જેવા બની ગયા. તેમણે અશોકવૃક્ષની નીચે સ્વહસ્તે પંચમુદ્રિ લોચ કર્યો અને સાધુજીવનની મહાન પ્રતિજ્ઞાઓ લીધી, “આજથી હું કોઈપણ જીતનું પાપનું કામ મારા મન-વચન-કાયાથી કરીશ, કરાવીશ કે અનુમોદીશ (અનુમોદના) નહીં. મારી સંપૂર્ણ આત્મશુદ્ધિ કરીશ.”

વર્ધમાન પ્રજાજનોને રડતા મૂકીને ચાલી નીકળ્યા. ત૩૦ વર્ષની વયે તેમણે સંસારત્યાગ કર્યો.

એ વખતે દેવરાજ ઈન્ડ્રે તેમના ખભા પર સુંદર
એવું દેવહૃષ્ય વસ્ત્ર નાખ્યું. તે સમયે સોમશર્મા
નામનો બ્રાહ્મણ દાન માગવા આવ્યો. મહાવીરે
દેવહૃષ્ય વસ્ત્રને અડધું ફાડીને આપી દીધું. વસ્ત્ર
તૂણનારે કહ્યું કે, “આ વસ્ત્ર અતિ કિંમતી છે.
બીજું અડધું લઈ આવ તો તને તૂણીને આપું કરી
દઉં. તેના ઘણા દામ ઉપજશે.” બ્રાહ્મણ વસ્ત્ર
માગવા ચાલ્યો. ભગવાનના ખભા પરથી
પરિગ્રહરૂપે રહેલું અડધું વસ્ત્ર સરી પડ્યું તે બ્રાહ્મણે
લઈ લીધું. તે વિચારવા લાગ્યો કે ભગવાનને કોઈ
જાતનો પરિગ્રહ નથી અને હું આમાં લલચાઈ ગયો.
તેનું વિચારપરિવર્તન થયું.

ભગવાન માનતા હતા કે “સંસારના સમગ્ર જીવોને બંધનમાં નાખનાર પરિગ્રહ જેવું બીજું કોઈ બંધન નથી.” ભગવાને ગરીબ સોમશર્માનો અનંતાન્તુંબંધી લોભ મિટાવી દીધો !

શ્રમણ મહાવીર વિહાર કરતાં કર્મચારીઓ માં
પહોંચ્યા. સાંજનો સમય હતો. ત્યાં એક ગોવાળ
પોતાના બળદ લઈને આવ્યો. તેને ગામભાં જવાની
ઉતાવળ હતી. તેથી ધ્યાનસ્થ મહાવીરને બળદની
સંભાળ રાખવાનું કહી ગામભાં દોડ્યો. ભગવાન
તો ભીતરની દુનિયામાં ઉત્તરી ગયા હતા. પુનઃ
ગોવાળ આવતા તેણે બળદ વિશે પૂછ્યું પણ જવાબ
ન મળ્યો. તેને થયું કે આ માણસ બગભગત અને
બળદચોર છે. તેથી બળદની રાશ લઈને પ્રભુને
મારવા લાગ્યો. પાછળથી ઈન્દ્રે આવીને રાશ પકડી
લીધી અને સાચી વાત કહી તેથી તે પસ્તાયો અને
પોતાની જાતને ધિક્કારવા લાગ્યો. દેવરાજ ઈન્દ્રે
કહ્યું કે “આપના સાધનાકાળમાં ધંશું આવું બનશે
તેથી મને તમારી સાથે રહીને સહાય કરવાની રજા
આપો.” મહાવીરે કહ્યું, “આત્મસાધનાની સિદ્ધિ
ક્યારેય કોઈ બીજાની સહાયથી થઈ શકે નહીં.
પોતાનું કરેલું પોતાને જ ફળે છે. જે દુનિયામાં

દુઃખથી ભાગે એ દુનિયાના દુઃખ શી રીતે દૂર કરી શકે ? ભલે પ્રાજ્ઞ આપવો પડે તો ય હું કોઈનીય સહાય વિના સહન કરવા માગું છું.” ધન્ય છે મહાવીરની સહનશીલતાને અને સ્વયં કર્મ કાપવાની ઈચ્છાને !

હવે ભગવાન મોરાક સન્નિવેશ નામના પ્રદેશમાં આવ્યા. ત્યાં પિતા સિદ્ધાર્થના પરિચિત કુલપતિએ રહેવા માટે ઘાસની ઝૂંપડી આપી. ત્યાં તેઓ પ્રથમ ચાતુર્માસ રહ્યા. ત્યાં દુકાળને કારણે ભૂઘ્યાં પશુઓ ઘાસ ખાવાને આતુર હતા. પણ તાપસો લાકડીઓ લઈને તેમને મારતા હતા. મહાવીર તો ધ્યાનમાં જ હતા. કુલપતિએ મહાવીરને મીઠો ઠપકો આપ્યો, પણ મહાવીરને પોતાના જીવની ચિંતા નો'તી તો ઝૂંપડીની તો ક્યાંથી હોય ? મહાવીરે કહ્યું, “જે દેહરૂપી ઝૂંપડીમાં લાખેણો આત્મા રહે છે એની સારસંભાળ પણ છોડી દીધી છે, તો આ ઘાસહુસની ઝૂંપડીની સંભાળ કેવી રીતે લઉં ?”

વિહાર કરતાં મહાવીર ઉજજુ અસ્થિગ્રામમાં વેરાયેલાં હાડપિંજરોની વચ્ચે એક મંદિરમાં આવ્યા. ત્યાં શૂલપાણિ યક્ષ રહેતો હતો. રાતે તે માણસોને ડરાવતો. બીકના માર્યા મુસાફરો મરી જતા. ત્યાંના પૂજારીએ મહાવીરને ત્યાં રહેવાની ના પાડી. મહાવીરે કહ્યું, “હું અભય હું. કોઈથી ડરતો નથી, અને કોઈને ડરાવતો નથી. હું આ મંદિરમાં જ રહીશ.”

મહાવીર તો કાઉસગમાં ઊભા છે. ત્યારે યક્ષે તેમને વિકરાળ સાપ, હાથી, પિશાચ દેખાડ્યાં. ભયંકર વીતકો સાથે રાત પૂરી કરી. પણ મહાવીર ડર્યા નહીં. યક્ષે કહ્યું, “મને ક્ષમા આપો.” મહાવીર કહે, “ક્ષમા તો શત્રુને હોય, તું તો મારો મિત્ર છે !” “હું તમારો મિત્ર ! મેં તો તમને ઘણો સંતાપ આપ્યો.” ભગવાને કહ્યું, “મારો તો શું, તું

જગત આખાનો મિત્ર થઈ શકે છે. આ ગામ સાથે તને વેર છે. પણ વેરનું ઓસર વેરમાં નથી, પ્રેમમાં છે.”

મહાવીરે બીજાને રંજાડતા આકમક યક્ષને પણ પ્રેમના જાહુથી મિત્ર બનાવી દીધો.

ત્યાંથી મહાવીર ઉત્તર વાચાલા જવા નીકળ્યા. આ જંગલમાં ચંડકૌશિક નામનો ભયંકર સર્પ રહેતો હતો. લોકોએ તે રસ્તે જવાની ના પાડી. પણ મહાવીર તો તે રસ્તે જ આગળ વધ્યા અને યક્ષના જ્ઞાન મંદિરમાં કાયોત્સર્ગ કરીને ધ્યાનમાં ઊભા રહ્યા. સર્પને આની ખબર પડી ગઈ. સર્પ ભૂતકાળમાં અહીંના આશ્રમનો કુલપતિ હતો. એક વખત બાળકોએ જાડપાનનો ખુરદો બોલાવી દીધો. તેથી કુહાડી લઈને મારવા દોડ્યો પણ “ખાડો ખોદે તે પડે” એ ન્યાયે તે ખાડામાં પડ્યો અને મરીને સર્પ થયો. ઝેરીલો સર્પ એક ઝૂંકથી માણસ કે પશુને મારી નાખતો. તેણે મહાવીરને જોયા. ઝેરની પિચકારી મારી, પણ મહાવીર અડગ ઊભા રહ્યા. તેથી એણે મહાવીરના જમણા પગના અંગૂઠે દંશ દીધો. પ્રભુના દિલમાં તો સર્વ પ્રત્યે માતા જેવો પ્રેમ હતો. તેથી તેમના પગમાંથી લોહીને બદલે દૂધની ધારા વહેવા લાગી. તેમણે ચંડકૌશિકને કહ્યું, “હે ચંડકૌશિક, શાંત થા, શાંત થા, અને બોધ પામ.” ભગવાનના શબ્દો સાંભળતા સર્પને આગલા જન્મોનું જ્ઞાન થયું. તે ભગવાનના પગમાં પડ્યો, શાંતિને પામ્યો અને મરીને દેવલોકમાં પહોંચી ગયો. ભગવાને ચંડકૌશિકનો અનંતાનુંબંધી કોધ શાંતરસમાં ઓગાળી નાખ્યો.

વહેતા વાયુ સમ વિહાર કરતાં પ્રભુ આગળ વધીને પેઢાલ નામના ગામની બહાર ધ્યાન ધરીને ઊભા છે. ત્યાં સંગમ નામના દેવે મહાવીર પર અનેક ઉપદ્રવો કર્યા. ધૂળનો વરસાદ વરસાવ્યો,

પદ્ધી વંટોળિયો થઈને પ્રભુને ઉછાળીને નીચે પછાડ્યા. એરી કીરીઓ, ધીમેલા અને એરી સર્પ પાસે ઊંખ મરાવ્યા. વાઘ, સિંહ, વરુ, શિકારી ફૂતરાંઓ મારફત હુમલા કરાવ્યાં. પણ આફિતને નમે તે મહાવીર નહીં. આખરે થાકેલો, હારેલો તે પ્રભુના પગમાં પડ્યો. “હું સંગમ, મેં આપને ઓળખ્યા નહીં. માણસ તો શું દેવને પણ આપ પૂજ્ય છો. અદ્ભુત છે આપનો આત્મવિજ્ય, અનેરી ક્ષમા ને સહનશીલતા !” પ્રભુનું કરુણાસભર હદ્ય બોલી ઉઠ્યું, “અરેરે ! આ બિચારા જીવનું શું થશે ?” પ્રભુના કમળ સમ લોચનમાં બે આંસુ હતા.” ઉપદ્રવી વ્યક્તિઓ માટે પણ પ્રભુ કેટલા કરુણાશીલ ને સહનશીલ !

કૌશાંબી નગરીમાં પ્રભુ ગોચરી માટે આવ્યા. છ છ માસથી પેટમાં અનાજનો દાણો નાખ્યો નથી. દરેક ઘેરથી ભિક્ષા વગર પાછા વળે છે. રાજ, અમાત્ય, નગરજનો સૌ ચિંતિત છે. મહાભિક્ષુને આહારમાં શું જોઈએ છે ? ખબર પડતી નથી. ધનાવહ શેઠની હવેલી તરફ પ્રભુ ગયા. લોકોની ભીડ જામી ગઈ. એક સુંદર રાજકુમારી કે જેનું માથું મૂંડાવેલું, પગમાં લોઢાની બેડી અને અંધારી ઓરીમાં કેદ હતી. આવી ચંદનની વેલ જેવી રાજકુમારીને કોણો સજા કરી હશે ? પોતે ત્રણ દિવસની ભૂખી છે, આંખમાં આંસુ અને મુખથી નવકાર જપે છે. તોણો અડણના બાકળા હંંશે હંંશે મહાયોગીને ભિક્ષામાં આપી દીધા. શેઠ લોકોને સત્ય વાત સમજાવી. ચંદનાએ કહ્યું કે, “પ્રભુ આવ્યા અને તેમણે મારો ઉદ્ધાર કર્યો.”

જ્ય, ત્ય, સંયમ, સહિષ્ણુતા, સ્વીકૃતિ વગેરેથી ચંદનબાળાના હળુકમી આત્માને પ્રભુએ ભવોભવની બેડીમાંથી મુક્ત કર્યો.

છેલ્લો અતિ કઠિન ઉપસર્ગ પ્રભુને સહન કરવાનો વારો આવ્યો. ધ્યાનસ્થ મહાવીરને ગોવાળ

પોતાના બળદ સોંપીને ગામમાં ગયો. પાછા વળીને જોયું તો બળદ દેખાયા નહીં. પ્રભુને પૂછ્યું પણ જવાબ ન મળ્યો. ગોવાળે કહ્યું, “તારે કાન છે કે કાણાં ?” પણ પ્રભુ તો ધ્યાનમાં મગન હતા. ગોવાળને ગુર્સો આવ્યો. તે જાડા દર્ભશૂળ લાવ્યો, ખીલા જેવા એના છેડા પ્રભુના કાનમાં ખોસી દીધા. છતાં પ્રભુના મુખમાંથી ઉંહકારો ન નીકળ્યો. ખરક નામના વૈદે કાનમાંથી ખીલા કાઢ્યા. લોકો ગોવાળની ટીકા કરવા માંડ્યા, પણ ભગવાને કહ્યું, “આમાં ગોવાળનો દોષ નથી. મારું કરેલું હું ભોગવું છું. ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના ભવમાં મારા શાય્યાપાલકના કાનમાં સજા રૂપે મેં ધગધગતું સીસું રેડાયું હતું તે પાપનો આ વિપાક છે. પોતે કરેલાં કર્મો તે ત્યાગી હોય કે ભોગી - સહૃદે ભોગવવાં જ પડે છે.” મહાવીરે ટીકાખોર લોકોને કર્મના ફળની આપેલી ગજબની સમજૂતી !

મહાવીરનું જીવન દર્શાવે છે કે આત્માનું બળ અનંત છે. માણસ સત્ય અને અહિસાને રસ્તે ચાલે તો ઈશ્વર થઈ જાય. માણસમાંથી જ તેના પુરુષાર્થ વડે ઈશ્વર સર્જ્યા છે.

ગોશાળો મહાવીરનો જ શિષ્ય હતો. પણ સમય જતાં ઈષ્યનિ કારણે તે ભગવાનનો કદ્વર હરીફ બની ગયો. વેરની આગે પોતાના ગુરુ-પ્રભુ પર તેજોલેશ્યા છોડવા તૈયાર થઈ ગયો. સ્તવનમાં કહે છે કે,

“આજો કરીને આવ્યો ગોશાળો, ગુરુને જ ભાંડતો ગાળો, તેજોલેશ્યાથી પ્રગટાવી જવાળા, પોતે બની ગયો કાળો, એ અપકારી પર કર્યા ઉપકારો, એવી કરુણા તમારી.”

“ગાળો દે ગોશાળો તોયે, દિલમાં સમતા ધરતા, હે ત્રિશલાના જાયા.”

તેજોલેશ્યા છોડવાથી પ્રભુને કાંઈ અસર ન થઈ પણ ગોશાળો જ કાળો મેશ જેવો થઈ ગયો.

મહાવીરને ક્યાં કોઈ સાથે શત્રુવટ કે દુશ્મની હતી ? મૃત્યુનો ડર પણ ક્યાં હતો ? તે તો સૌને ઉદ્ધારવા જ નીકળ્યા હતા. પ્રભુએ પ્રેમપૂર્વક સહદ્યી ગણીને શિખામણ આપી. પોતાની ભૂલનો પશ્ચાત્તાપ કરાયો અને ગોશાળો પશ્ચાત્તાપની પવિત્ર અને પાપમોચની ગંગામાં નાહીને વિશુદ્ધ થયો, દેવલોકે પહોંચ્યો ગયો.

ધન્ય છે પ્રભુની અજ્ઞતશત્રુતાને, વેરઝેરના વિસ્મરણને ! પ્રભુએ ગોશાળાની અનંતાનુંબંધી માયાને સરળતામાં પરિવર્તિત કરી.

પ્રભુ મહાવીરના શિષ્ય અને પ્રથમ ગણધર પુ. શ્રી ગૌતમસ્વામી પણ વિદ્વત્તાનો, પંડિતાઈનો, શાસ્ત્રજ્ઞતાનો અને જ્ઞાનમાં સર્વશ્રેષ્ઠ પારંગતતાનો ગર્વ ધરાવતા હતા. તેમના મનમાં અનેક પ્રશ્નો ઉઠતા હતા, પણ તેનું સમાધાન તેઓને મળતું નો'તું. તેમણે મહાવીરનું નામ સાંભળ્યું. પહેલા તો એવું જ થયું કે મારી તુલનામાં કોણ આવી શકે ? પણ જેવા તેઓ મહાવીર પાસે ગયા, મહાવીરે તેમનું નામ લીધું અને તેમના મનમાં ઉઠતા પ્રશ્નો પણ કહ્યાં. ત્યારે સૂર્યના તાપથી ઝાકળનું બિંદુ લુમ થઈ જાય તે રીતે તેમનો અહંકાર લુમ થઈ ગયો. પ્રભુએ તેઓના પ્રશ્નોનું નિરાકરણ કર્યું અને ગૌતમ પ્રભુના એકદમ વિનયી અને નમ્ર શિષ્ય બની ગયા. પોતાનું સમગ્ર અસ્તિત્વ પ્રભુના ચરણો સમર્પિત કરી દીધું. પ્રભુએ ગૌતમને કહ્યું કે એક સમયનો પણ પ્રમાદ કરવો યોગ્ય નથી.

પ્રભુએ ગૌતમનું અનંતાનુંબંધી માન વિવેકશીલતામાં લય કરી નાખ્યું.

અંતે વૈશાખ સુદ દશમે, છઙ્ણના તપ સાથે ઋજુવાલિકા નદીને કિનારે ગોદોહાસન અવસ્થામાં પ્રભુને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું, મહાજ્ઞાનનો દીપક પ્રગટ્યો અને પ્રભુ ત્રિકાળજ્ઞાની થયા.

જેમ ગાયને દોહતા અમૃત જેવું મીહું, શુભ્ર, શેત, ધ્વલ, સંજીવની સમું, તન-મનને પુષ્ટ અને તુષ્ટ કરતું દૂધ મળે છે, તેમ પ્રભુની દેશના, બોધાત્મક વાણી, સમગ્ર જગતમાં સત્ય, અહિસા, સમભાવ, શાંતિ, સમતા, ‘જીવો ને જીવવા ધો’ જેવો અમૂલો મંત્ર - તેના દ્વારા ભવ્ય જીવોને તુષ્ટ કરે છે. જીવનસંદેશ ફેલાવી દિવાળીના દિવસે, આત્મદીપ પ્રગટાવીને પાવાપુરીમાં પ્રભુ નિર્વિષ પામ્યા.

પ્રભુ મહાવીર જેવી મહાન વિભૂતિ આ અવનિ પર ક્યારે અવતરશે ? અને ક્યારે જગતમાં “અહિસા પરમો ધર્મ”નો સંદેશ ફેલાવશે ?

ધન્ય છે પ્રભુ તમને, અમારા કોટિ કોટિ વંદન તવ ચરણો ! તવ શરણો ! ■ ■ ■

શ્રી મહાવીર સ્તવન

રચયિતા : બા.બ્ર.અલકાબેન
શાસનપતિ જિનરાજ અરજી સુન લીજો,
કીજો ભવદ્ધિ પાર તારણ-તરણ જિહાજ,
વિનતી સુન લીજો...

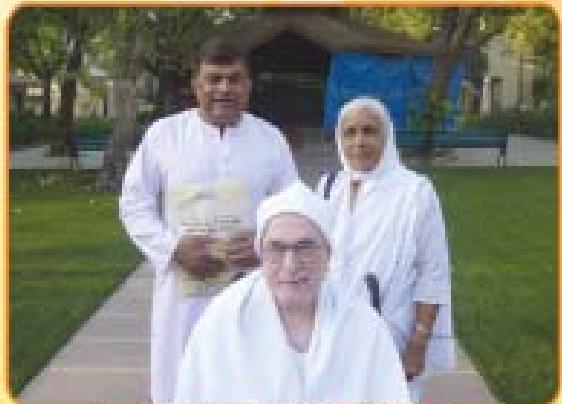
સર્વ સહાયી શાસન તુમ્હારો,
અશરણ અગ્રાહી જીવન હમારો,
જગપતિ જગદીશ સ્વામી, ત્રિભુવન અંતર્યામી.
શરણો ધર લીજો... શાસનો
અદ્ભુત જગમેં રીત ચલાઈ,
રંક અરુ રાજા સબકો તિરાઈ,
શરણાગત મૈં તુમ્હારો, નિજપદ બિરુદ્ધ નિહારો,
કરુણા કર દીજો... શાસનો

અતિ દુઃખદાયી કલિકાલ આયો,
રાગ-દ્વેષ રંગ ચહુંદિશ છાયો,
શૂલ મેં સુમન સમાના, જિનવર શાસન તુમ્હારા,
આશ્રય દે દીજો... શાસનો

સંસ્થા આયોજિત સિદ્ધક્રેચ શ્રી તારંગાજુ યાત્રાની તસવીરો
(તા. ૨૬-૩-૨૦૧૪ થી તા. ૨૮-૩-૨૦૧૪)

પરમકૃપાળુદેવનો વંદના

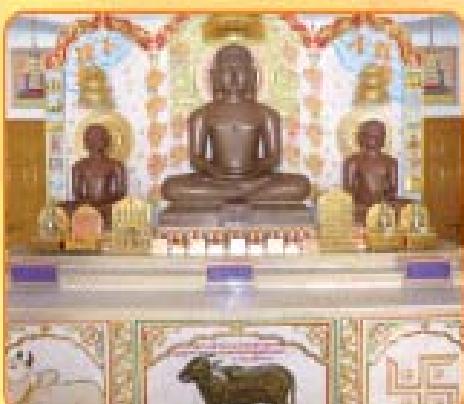
મારીએ મુખમાં પૂજાયશ્વી

યત્ના પ્રક્રિયાન

આદ. શ્રી ભીજાલ્બાઈના નિવાસસ્થાને

श्री वासुपूज्य भगवान्
(तपोवन, तारंगाशु)

નિકાળ ખોલીશી મંદિરો (તપોવન)

ઓ. પી.
શ્રી સુરેશજીના
સ્વાધ્યાયની
વેણાંસે

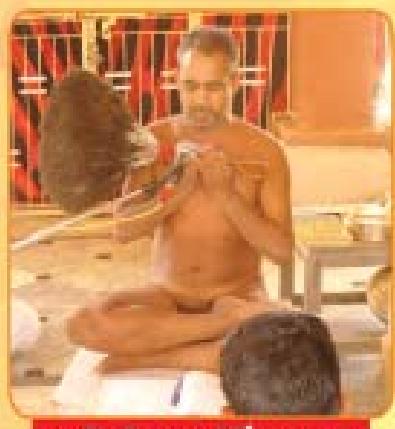
મુળગાયક શ્રી
સંભવલાય ભગવાન

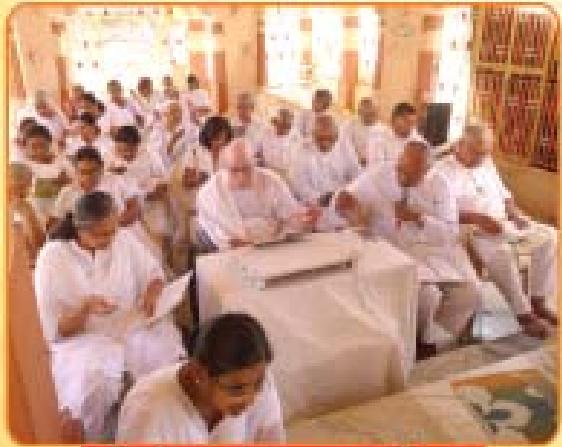
સિદ્ધશિલાના પંચે (તાસેંગાળુ)

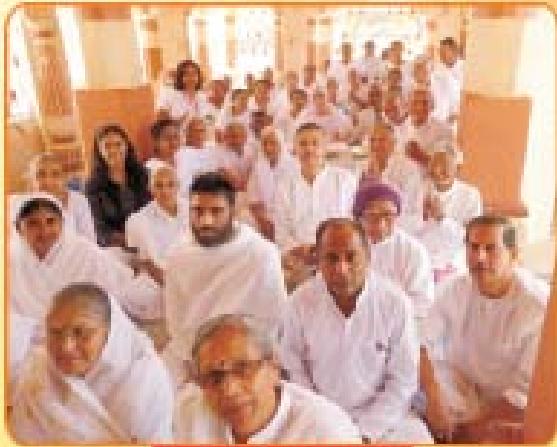
સિદ્ધશિલા પર મુમુક્ષુઓ

પૂરુષિશ્રી ૧૦૮ કીર્તિસાગરજીના
પ્રદર્શન વેણાંસે

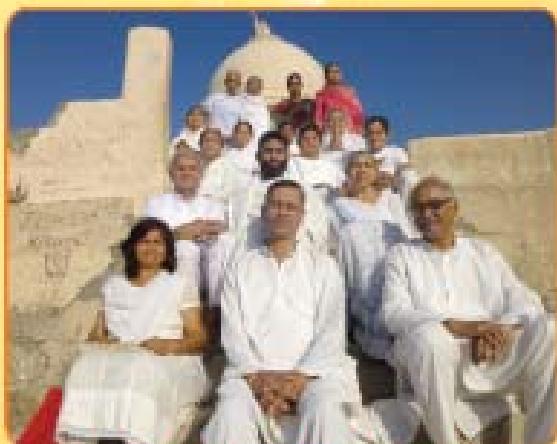
શ્રી સંભવલાય ભગવાનની પૂજા

કોલાનો યાત્રાસંઘ

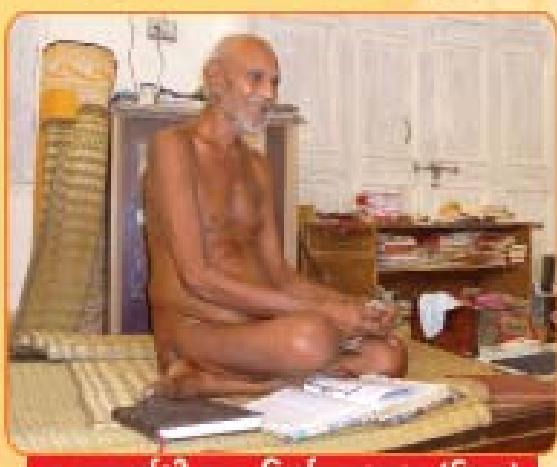
તીર્થકરોના કેવળજ્ઞાન વૃક્ષોનું વળ

શ્રી કોટિશિલા પર મુમુક્ષુઓ

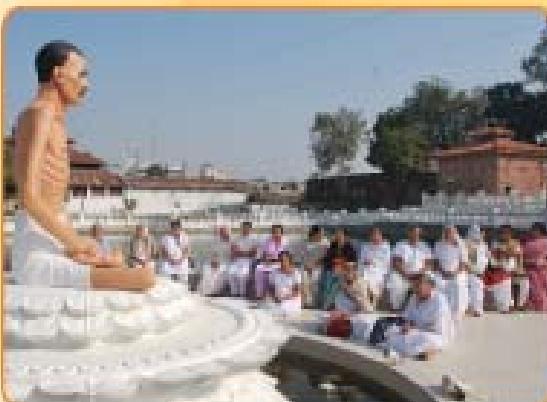
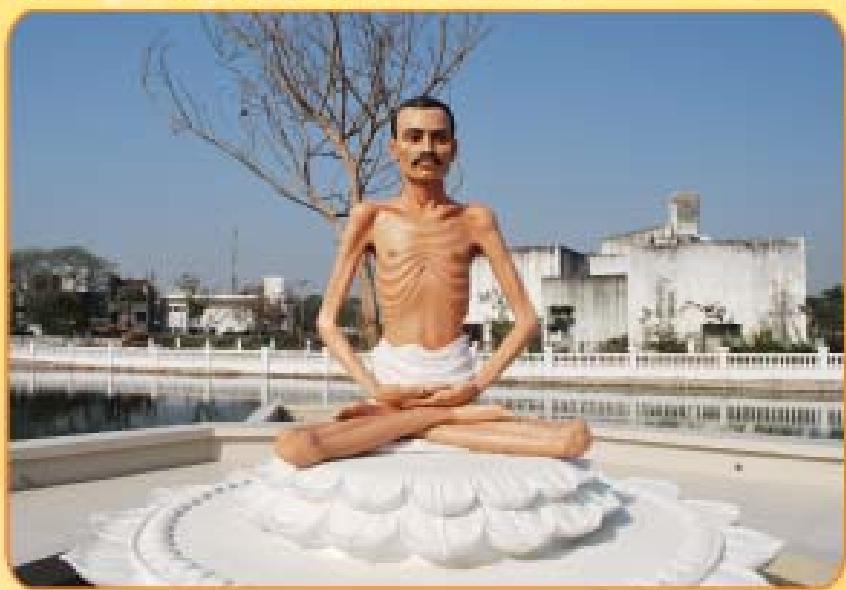
પૂજાય શુક્રદેવાનંદજીનું અભિવાદન

પૂ.આચાર્યજી ૧૦૮ લિખિતાગરજી (ઉમા)

નાડિયાદમાં શ્રી આત્મસિદ્ધિરાર્ગ સર્જનાસ્થળની દર્શનયાા

(તા. ૨૮-૨-૨૦૧૪)

અહિંસા પરમો ધર્મ

પૂર્ણમાલેન શાલ

“હમણાં જે શાસન પ્રવર્તમાન છે તે શ્રમજી
ભગવંત મહાવીરનું પ્રણીત કરેલું છે. મગધદેશના
કૃત્રિમકુંડ નગરમાં ત્રિશલાદેવી કૃત્રિમાણીની કૂબે
સિદ્ધાર્થ રાજથી ભગવાન મહાવીર જન્મ્યા. ત્રીશ
વર્ષ તેઓ ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહ્યા. એકાંતિક વિહારે
સાડાબાર વર્ષ એક પક્ષ તપાદિક સમ્યકાચારે એમણે
અશોષ ધનધાતી કર્મને બાળીને ભસ્મીભૂત કર્યા; અને
અનુપમેય કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન ઋજુવાલિકા
નદીના કિનારે પાયા. વર્તમાન ચોવીસીના એ છેલ્લા
જિનેશ્વર હતા. એઓનું આ ધર્મતીર્થ પ્રવર્તે છે. તે
૨૧,૦૦૦ વર્ષ એટલે પંચમકાળની પૂર્ણિતા સુધી
પ્રવર્તશે.”

પરમકૃપાળુંદેવે આ શબ્દો જેમના માટે લખ્યા
છે તે ચરમતીર્થકર શાસનનાયક મહાવીર પ્રભુએ
જગતને એક મહાન સૂત્ર આપ્યું છે - ‘અહિંસા પરમો
ધર્મ’ અને બીજું એક અહિંસાગર્ભિત કલ્યાણકારી
સૂત્ર આપ્યું છે ‘જીવો અને જીવવા દો.’ આ અહિંસાના
પાયા પર ચાણાયેલી અડીખમ ઈભારત તે જૈનધર્મ,
જેનું અવલંબન આત્માને સિદ્ધશિલા સુધી પહોંચાડે
છે.

આ બસે સૂત્રોના સમન્વયથી આપણે અહિંસાનું સાચું સ્વરૂપ સમજવાનો પ્રયત્ન કરીએ. અહિંસા એટલે દયા, પ્રેમ, કરુણા. સર્વ જીવ પર કરુણા રાખવી. દયાથી પ્રેરાઈને કોઈપણ જીવને પ્રાણરહિત કરવો નહીં તે અહિંસા, અને જીવને પ્રાણરહિત કરવો તે હિંસા. અહિંસા ઘણાને પ્રિય છે. પરંતુ તેનું સાચું સ્વરૂપ સમજનારા તો વિરલા છે. વીરપ્રમુખે પરમ અહિંસા ધર્મ તેને કહ્યો છે કે જેના સેવનથી જીવનો મોક્ષ થાય, અને હિંસા તેને કહી છે કે જેનાથી આત્માના ગુણોનો ઘાત થાય. અહિંસા તે મોક્ષનું કારણ છે અને હિંસા તે સંસારપરિભ્રમણનું કારણ.

४.

બીજા શર્દોમાં કહીએ તો અહિસા એટલે અક્ષાયભાવ અને તેનું ફળ તે સુગતિ છે અને હિંસા એટલે ક્ષાયભાવ અને તેનું ફળ તે દુર્ગતિ છે. જીવના અક્ષાયભાવ તે વીતરાગતા અને સક્ષાયભાવ તે હિંસકભાવ (રાગ). જે જીવમાં અક્ષાયભાવ એટલે વીતરાગતા છે, તે જીવ અહિસક છે અને જે જીવને સક્ષાયભાવ છે, રાગદ્વેષ છે તે જીવ હિંસક છે. એનું કરણ એ છે કે સામા જીવનું મરણ તેના આયુષ્યની પૂર્ણતાથી થાય છે અને જીવિત પણ તે જ આયુષ્યકર્મ અનુસાર રહે છે.

એટલે જ કહ્યું છે કે -

“પ્રાઇ મરે યા ના મરે, લિંસા અયત્નાચારસે,
તબ બંધ હોતા હૈ નહીં, જબ રહે યત્તાચારસે.”

એટલે જે જીવમાં વીતરાગભાવ - અકખાય ભાવ છે તે જીવ અહિસક છે અને જે જીવને રાગ-દ્વેષ આદિ ભાવ છે તે હિસક છે. આમ, વીતરાગભાવ તે અહિસા છે અને તે જ ધર્મ છે. અને રાગાદિ ભાવ છે તે હિસા છે અને તે જ અધર્મ છે. આ ઉપદેશ સર્વ જીવ માટે હિતકારી છે અને તે ભગવાન મહાવીરે ઉપદેશ્યો છે.

જેઓ રાગદ્રોષ કર્યા વિના કંઈપણ કિયા કરે છે અથવા તેઓને કરવી પડે છે, તેમનાથી કદાચ કોઈ જીવની હિસા થઈ પણ જાય તો પણ તેઓને હિસાનો દોષ લાગતો નથી. પરંતુ જ્યાં રાગાદિ કખાયવશ પ્રવૃત્તિ છે ત્યાં જીવ મરે કે ન પણ મરે, છતાં હિસાનો દોષ લાગે છે. આપણો એક ઉદાહરણ લઈએ. એક ડોક્ટર ઓપરેશન કરવા માટે દર્દીનું પેટ ચીરે અને કદાચ દર્દી મરી જાય તો પણ ડોક્ટરને હિસાનો દોષ લાગતો નથી, કારણે દર્દીને મારવાનો ભાવ નહોતો,

પરંતુ જીવાડવાનો ભાવ હતો. અને જો કોઈ ગુંડો કોઈ માણસને મારી નાખવા માટે છરીનો ધા કરે અને છતાં તે માણસ બચી જાય, તો પણ ગુંડાને હિંસાનો દોષ લાગે છે, કારણકે તેને, તે માણસને મારવાનો ભાવ હતો. તે માણસનું આયુષ્ય લાંબુ હતું તેથી તે મર્યાદનથી, છતાં પણ ગુંડો હિંસક જ ગણાય. આમ, જૈનધર્મમાં ‘ભાવ’નું મહત્વ ધર્શું છે.

“ભાવે ભાવના ભાવિએ, ભાવે દીજે દાન; ભાવે જિનવર પૂજાએ, ભાવે કેવળજ્ઞાન.”

વળી, વધુ જીવ મરે તો વધુ હિંસા અને ઓછા જીવ મરે તો ઓછી હિંસા એવો પણ નિયમ નથી. પરંતુ એવો નિયમ છે કે વધુ કષાય ત્યાં વધુ હિંસા અને તેથી વધારે પાપ, તથા ઓછો કષાય ત્યાં ઓછી હિંસા અને ઓછું પાપ, અને જ્યાં અકષાયભાવ એટલે કે વીતરાગભાવ ત્યાં અહિંસા. કારણકે જીવમાં જે કષાયભાવ ઉદ્ભબે છે તેનાથી તે પોતાના જ ચૈતન્યપ્રાણ-આત્મગુણોનો ધાત કરે છે.

“રાગાદિનો અંશ નહીં, બસ તે અહિંસા જાણવી, રાગાદિની જે ઉત્પત્તિ, તે જરૂર હિંસા જાણવી, જિનવર કથિત આગમનો, આ જ ટૂંકો સાર છે, ‘પુરુષાર્થ સિદ્ધિ ઉપાય’માં અમૃતસૂરિનું વચન છે.”

અને

“મારો, ન મારો જીવને, છે બંધ અધ્યવસાયથી, આ જીવ કેરા બંધનો છે, સંક્ષેપ નિશ્ચયનય થકી.”

કોઈ જીવને મારવો નહીં તે વ્યવહાર દ્યા છે, અને પોતાના આત્મગુણોની ધાત ન થવા દેવી તે નિશ્ચયદ્યા છે અને તે જ સાચી અહિંસા છે, અને તે જ પરમધર્મ છે. સર્વજીવમાં પરમાત્માનો અંશ જોવો તે સર્વોત્તમ ભક્તિ છે તેમજ એ સર્વોત્તમ ભક્તિયોગ છે. પરમકૃપાળુદેવે દ્યાના આઠ પ્રકાર કહ્યાં છે, તેમાં વ્યવહારદ્યા અને નિશ્ચયદ્યા એ બે પ્રકાર આવે છે. વ્યવહારદ્યામાં પણ બે પ્રકારના જીવો છે, પહેલા પ્રકારના જીવો એમ માને છે કે જો હું બીજા જીવને

મારીશ તો મને પાપ લાગશે અને મારી દુર્ગાતિ થશે અને બીજા પ્રકારના જીવો એમ માને છે કે જેવો મારો આત્મા છે તેવો સર્વનો આત્મા છે. એમનામાં પણ પરમાત્માનો અંશ છે તેથી મારાથી તેમને મરાય જ નહીં.

પરમકૃપાળુદેવે પણ લખ્યું છે,
“ભાખ્યું ભાષણમાં ભગવાન, ધર્મ ન બીજો દ્યા સમાન; અભ્યદાન સાથે સંતોષ, ધો ગ્રાણીને દળવા દોષ. પુષ્પપાંખડી જ્યાં દુભાય, જિનવરની ત્યાં નહીં આજ્ઞાય; સર્વ જીવનું ઈશ્ચો સુખ, મહાવીરની શિક્ષા મુખ્ય. એ ભવતારક સુંદર રાહ, ધરિયે તરિયે કરી ઉત્સાહ; ધર્મ સકળનું એ શુભ મૂળ, એ વણ ધર્મ સદા પ્રતિકૂળ.”

આમાં વીરપ્રભુએ કહેલું બીજું સૂત્ર, ‘જીવો અને જીવવા દો’નું સમર્થન છે. વળી, ‘દશવૈકાલિક સૂત્ર’ની પહેલી ગાથામાં પ્રભુ કહે છે કે અહિંસા, સંયમ અને તપ રૂપી ધર્મ જેના મનમાં છે તેમને દેવો પણ નમસ્કાર કરે છે. આમ, અહિંસાનું મહત્વ તો છે જ, પરંતુ સંયમ અને તપ પણ કર્મનિરોધ અને શારીરિક આરોગ્ય માટે અગત્યના છે. શરીર એ ધર્મ કરવાનું સાધન છે. તેને ઓછામાં ઓછી હિંસાથી આરોગ્યમય રાખવું જોઈએ. અહીં દેહઆરોગ્ય અને ભાવઆરોગ્યનું મહત્વ પ્રભુએ બતાવ્યું છે. તે માટે તેમણે બાવીસ અભક્ષ્ય અને બગીસ અનંતકાયની સમજણ આપણને આપી છે.

જ્યાળા (યત્ના) પાળે તે જૈન. જ્યાળા એ જૈનોની કુળદેવી છે. શરીર એ ધર્મનું સાધન છે. તેને ઓછામાં ઓછી હિંસાથી આરોગ્યપ્રદ રાખવા માટે અને આસ્રવનિરોધ તથા કર્મનિર્જરા માટે જ આવશ્યક, પાંચ સમિતિ, ત્રણ ગુપ્તિ, ચોવિહાર, નવકારશી, પોરસી, ૧૪ નિયમો વગેરેની આવશ્યકતા બતાવી છે. વળી, અહિંસાના આચરણ માટે પાણીનો વ્યય, વૃક્ષોનું નિકંદન અને પ્રાણીઓની કંતલનો તેમણે નિષેધ કર્યો છે.

(અનુસંધાન પાના નં. ૧૧ પર...)

महावीर का स्वारथ्य दर्शन

डॉ. चंचलमल चोरडिया

- सम्यक् जीवनशैली : स्वास्थ्यका मूलाधार :

महावीर का दर्शन मौलिक रूप से स्वास्थ्य और चिकित्सा का दर्शन नहीं है, वह तो आत्मा से आत्मा का दर्शन है। परन्तु जब तक आत्मा मोक्ष को प्राप्त नहीं हो जाती तब तक, आत्मा शरीर के बिना रह नहीं सकती। शरीर की उपेक्षा कर आत्म-शुद्धि हेतु साधना भी नहीं की जा सकती। महावीर की दृष्टि में शरीर का आत्म-साधना हेतु महत्त्व होता है, इन्द्रियों के विषयभोगों के लिए नहीं। उनका अधिकांश चिन्तन आत्मा को केन्द्र में रख कर हुआ, परन्तु उन्होंने शरीर के निर्वाह हेतु केवलज्ञानके आलोक में, जिस सम्यक् जीवनशैली का कथन किया, वह स्वतः मानवजातिके स्वास्थ्यका मौलिक शास्त्र बन गया।

- जीवन हेतु प्राण आवश्यक :

जिस शक्ति विशेष द्वारा जीव जीवित रहता है अर्थात् जीवन जीने की शक्ति को प्राण कहते हैं। संसार में दो तत्त्व मुख्य होते हैं। प्रथम -जीव या आत्मा अथवा चेतना और दूसरा अजीव अथवा जड़ या अचेतन। इन तत्त्वों से ही सम्पूर्ण ब्रह्मांड की संरचना होती है। इसी आधार पर ऊर्जा को भी मोटे रूप में दो भागों में विभाजित किया जा सकता है। पहली चैतन्य अथवा प्राण ऊर्जा और दूसरी भौतिक ऊर्जा। जिस ऊर्जा के निर्माण, वितरण, संचालन और नियन्त्रण हेतु चेतना की उपस्थिति आवश्यक होती है, उस ऊर्जा को प्राण ऊर्जा और बाकी सभी ऊर्जाओं को जड़ अथवा भौतिक ऊर्जा कहते हैं। जब तक शरीर में आत्मा अथवा चेतना का अस्तित्व रहता है, प्राण ऊर्जा क्रियाशील होती है। मानवजीवन

का महत्त्व होता है, परन्तु उसकी अनुपस्थितिमें अर्थात् मृत्यु के पश्चात् प्राण ऊर्जा के अभाव में मानवशरीर का कोई महत्त्व नहीं । अतः उसको जला अथवा, दफना कर नष्ट कर दिया जाता है । भौतिक विज्ञान प्रायः जड़ पर ही आधारित होता है । अतः उसकी सारी शोध एवम् चिन्तन जड़ पदार्थों तक ही सीमित रहती है । फलतः विज्ञान के इतने विकास के बावजूद आज के स्वास्थ्य वैज्ञानिक शरीर के किसी भी अवयव जैसे बाल, नाखून, कोशिकाएँ, रक्त, वीर्य जैसे किसी भी अवयव को निर्माण करने में अपने आपको असमर्थ पा रहे हैं, जिसका चेतना युक्त शरीर में स्वयं निर्माण होता है ।

- प्राण ऊर्जा और उसके मूल स्रोत पर्याप्तियाँ

भगवान महावीर के सिद्धान्तानुसार जब मानव का जीव गर्भ में आता है तो, उसे अपने कर्मों के अनुसार आहार, शरीर, इन्द्रिय, श्वासोच्छ्वास, भाषा और मनरूपी छः पर्याप्तियाँ मूल ऊर्जा के स्रोत (Bio Potential Energy Source) प्राप्त होते हैं। प्रत्येक पर्याप्ति अपने-अपने गुणों के अनुसार पुद्गलों को आकर्षित कर मानव शरीर का विकास करती है। जिन्हें ये शक्तियाँ पूर्ण रूप से प्राप्त होती है, उनका सम्पूर्ण एवं संतुलित विकास होता है तथा जिन्हें ये पर्याप्तियाँ आंशिक रूप में प्राप्त होती है, उनका विकास आंशिक ही होता है।

महावीर ने चेतना के विकास में इन्द्रियों के स्वतंत्र अस्तित्व का कथन किया। जबकि अन्य दर्शनों एवं चिकित्सा वैज्ञानिकों ने उनकी शरीर के एक अवयव तक ही कल्पना की। उनका सम्बन्ध पंच तत्त्वों में से किसी तत्त्व अथवा अंग तक ही

सीमित कर दिया ।

श्वासोच्छ्वास पर्याप्ति से ही वायुमण्डल से श्वसन योग्य पुद्गलों को ग्रहण कर जीव शरीर के लिये आवश्यक विशेष ऊर्जा में परिणित करता है । भाषा पर्याप्ति के कारण ही जीव भाषा योग्य पुद्गलों को ग्रहण कर बोलने की योग्यता प्राप्त करता है । जिन जीवों में भाषा पर्याप्ति का अभाव होता है, वे मुँह होते हुए भी बोल नहीं सकते । मन पर्याप्ति के प्रभाव से जीव में मनोवर्गण के पुद्गलों को ग्रहण कर द्रव्य मन की सहायता से चिन्तन-मनन करने की क्षमता प्राप्त होती है । जिन जीवों को मन पर्याप्ति प्राप्त नहीं होती, वे मनुष्य की भाँति मनन, चिन्तन, अध्ययन आदि नहीं कर सकते । उपचार करते समय जब तक चेतना के विकास के इस क्रम की उपेक्षा होगी, निदान अपूर्ण और उपचार अस्थायी होगा ।

ये जीवनी शक्तियाँ कार्य के अनुसार मुख्य रूप से दस भागों में रूपान्तरित हो मानव की समस्त गतिविधियाँ का संचालन करती हैं । जिन्हें प्राण भी कहते हैं । प्राण जीवन शैली को शक्ति प्रदान करता है । प्रत्येक प्राण अपने लिये आवश्यक पुद्गलों को आसपास के वातावरण से ग्रहण कर अपने-अपने कार्य कर सकते हैं ।

कानों के द्वारा शब्दों को ग्रहण करने अथवा सुनने की शक्ति विशेष को श्रोत्र इन्द्रिय बल प्राण, आँखों के द्वारा देखने की शक्ति विशेष को चक्षु इन्द्रिय बल प्राण, नासिका द्वारा गंध ग्रहण करने की शक्ति विशेष को ध्राणेन्द्रिय बल प्राण, जीभ द्वारा स्वाद का अनुभव कराने की शक्तिविशेष को रसनेन्द्रिय बल प्राण, शरीर द्वारा ठण्डा-गरम, कोमल-कठोर, हल्का-भारी आदि स्पर्श का ज्ञान कराने वाली शक्तिविशेष को स्पर्शेन्द्रिय बल प्राण, मन से चिन्तन,

मनन करने की शक्ति को मनोबल प्राण, भाषा वर्गण के पुद्गलों की सहायता से वाणी की अभिव्यक्ति की विशेष ऊर्जा वचन बल प्राण, शरीर के माध्यम से उठने-बैठने, हलन-चलन करने की विशेष शक्ति काय बल प्राण, श्वासोच्छ्वास वर्गण के पुद्गलों की सहायता से श्वास लेने और बाहर निकालने की शक्ति विशेष श्वासोच्छ्वास बल प्राण तथा निश्चित समय तक निश्चित योनि में जीवित रहने की शक्ति विशेष आयुष्य बल प्राण कहलाती है । आयुष्य बल प्राण के अभाव में अन्य प्राणों का कोई अस्तित्व नहीं होता । आयुष्य बल प्राण का प्रमुख सहयोगी श्वासोच्छ्वास बल प्राण होता है । प्रत्येक व्यक्ति की एक निश्चित आयुष्य होती है जिसका निर्धारण उसके पूर्व भव में ही हो जाता है । अन्य प्राणों की स्थिति बदल सकती है । क्षय के साथ-साथ उन प्राणों का निर्माण भी हो सकता है । प्राणों की विविधता के कारण ही प्रत्येक व्यक्ति के सुनने, देखने, चखने, सूंधने, चिंतन-मनन करने, वाणीकी अभिव्यक्ति आदि अलग-अलग होती है । कभी-कभी भौतिक उपचारों से कान, नाक, चक्षु, जीभ आदि इन्द्रियों के द्रव्य उपकरणों में उत्पन्न खराबी को तो दूर किया जा सकता हैं परन्तु उनमें प्राण ऊर्जा न होने से भौतिक उपचार सदैव सफल नहीं होते । इसी कारण सभी नेत्रहीनों को नेत्र प्रत्यारोपण द्वारा रोशनी नहीं दिलाई जा सकती । सभी बहरे उपकरण लगाने के बाद भी सुन नहीं सकते । मूर्ति में मानव की आँख लगाने के बाद उसमें देखने की शक्ति नहीं आ जाती ।

सारी प्राण शक्तियाँ आपसी सहयोग और समन्वय से कार्य करती है, परन्तु एक दूसरे का कार्य नहीं कर सकती । आँख सुन नहीं सकती । कान बोल नहीं सकता, नाक देख नहीं सकती

इत्यादि । प्राण ऊर्जा का जितना सूक्ष्म एवं तर्क-संगत विश्लेषण महावीर दर्शन में है उतना, आधुनिक चिकित्सा पद्धतिमें भी नहीं किया गया ।

- संयम ही स्वस्थ जीवन की कुंजी :

प्राण और पर्यासियों पर ही हमारा स्वास्थ्य निर्भर करता है। शरीर एवम् प्राण का परस्पर संबंध न जानने पर कोई भी व्यक्ति न तो प्राणों का अपव्यय अथवा दुरुपयोग ही रोक सकता है और न अपने आपको निरोग ही रख सकता है। आत्मिक आनन्द और सच्ची शांति तो प्राण ऊर्जा के सदुपयोग से ही प्राप्त होती है। यही प्रत्येक मानव के जीवन का सही लक्ष्य होता है। प्रतिक्षण हमारे प्राणों का क्षय हो रहा है। अतः हमारी सारी प्रवृत्तियाँ यथासंभव सम्यक् होनी चाहिए। पाँचो इन्द्रियाँ, मन, वचन का संयम स्वास्थ्य में सहायक होता है तथा उनका असंयम रोगों को आमन्त्रित करता है। हवा, भोजन और पानी से ऊर्जा मिलती है परन्तु उनका उपयोग कब, कैसे, कितना, कहाँ का सम्यक् ज्ञान और उसके अनुरूप आचरण आवश्यक होता है। स्वाध्याय, ध्यान, कायोत्सर्ग भी ऊर्जा के स्रोत होते हैं, जिनका जीवन में आचरण आवश्यक होता है। प्राण ऊर्जा के सदुपयोग से शरीर स्वस्थ, मन संयमित, आत्मा जागृत और प्रज्ञा विकसित होती है।

स्वास्थ्य की दृष्टि से पर्यासियों और प्राणों का बहुत महत्त्व होता है। अतः महावीर ने प्राण और पर्यासियों के संयम एवं सदुपयोग को सर्वाधिक महत्त्व दिया। जहाँ जीवन है वहाँ प्रवृत्ति तो निश्चित रूप से होती ही है। अतः पर्यासियों और प्राणों के संयम का मतलब हम उनका अनावश्यक दुरुपयोग अथवा अपव्यय न करें, अपितु अनादिकाल से आत्मा के साथ लगे कर्मों से छुटकारा पाने हेतु सदपयोग द्वारा सम्यक पुरुषार्थ करें।

आहार संयम : जीवन चलाने के लिये जितना आवश्यक हो भक्ष्य - अभक्ष्य विवेक रख कर आहार - पानी आदि ग्रहण करना ।

शरीर का संयम : शरीर की अनावश्यक प्रवृत्तियों से बचना एवं सम्यक् पुरुषार्थ करना ।

इन्द्रियों का संयम : इन्द्रियों की क्षमता से अधिक तथा अनावश्यक कार्य न लेना। वीर्य का नियन्त्रण रखना अर्थात् ब्रह्मचर्य का पालन करना। इन्द्रिय विषयों को उत्तेजित करने वाली प्रवृत्तियों एवं वातावरण से यथासंभव दूर रहना।

श्वास का संयम : मन्द गति से दीर्घ श्वास लेना तथा पूरक और रेचक के साथ-साथ कुम्भक कर श्वास को अधिकाधिक विश्राम देना । जितना अधिक श्वास का संयम होगा, उतना व्यक्ति संवेगों से सहज बच जाता है । इससे शरीर और मन को बहुत आराम मिलता है । आवेग नहीं आते हैं । आवेग से शरीर में असंतुलन और रोग होने की संभावनाएँ बढ़ जाती हैं ।

भाषा का संयम : वाणी का विवेक एवं यथासंभव मौन रखना, परन्तु आवश्यकता पड़ने पर सत्य एवं मधुर बोलना । अनावश्यक बोलने से जीवनी शक्ति क्षीण होती है । वाणी के प्रकम्पन हमारे स्वास्थ्य को प्रभावित करते हैं । ध्वनि और मंत्र चिकित्सा का यही आधार होता है । वाणी शरीर और मन दोनों को प्रभावित करती है ।

मन का संयम : मन के अनावश्यक मनन, चिन्तन, स्मृति और कल्पनायें न करना अर्थात् मन की सम्यक् प्रवृत्ति करना। मनोबल कमजोर करने वाले दृश्यों को न तो देखना और न सुनना मन का संयम होता है। हिंसा, क्रूरता, धृणा, कामुकता, भय इत्यादि मनोबल कमजोर करने वाले वातावरण में रहने से, मन का असंयम होता है।

● संयम ही स्वास्थ्य की कुंजी है :

जो चिकित्सा पद्धतियाँ कर्मबन्धन में सहयोगी होती है, महावीरने उनका पूर्ण निषेध किया। रोग का मूल कारण अप्राकृतिक जीवनशैली, अनियन्त्रित, स्वच्छन्द, असंयमित-मन, वचन, काया की प्रवृत्तियाँ ही होती हैं। अतः महावीरने प्राकृतिक स्वावलम्बी जीवन शैली और मन, वचन और काया के संयम को सर्वोच्च प्राथमिकता दी। जितनी ईमानदारी से उनका पालन किया जाता है, उतना ही व्यक्ति स्वस्थ होता है तथा पूर्व संचित असातावेदनीय कर्म के कारण रोग की स्थिति बन भी जाती है तो भी वह परेशान नहीं होता। वह शरीर को आत्मा से अलग नष्ट और विघ्वंसन होने वाला मानता है। अतः उसकी प्राथमिकता शरीर पर नहीं रहती। शरीर से ध्यान हटाते ही शरीर के दर्द, पीड़ा आदि कष्ट नहीं पहुँचा सकते। जहाँ रोग का आदर सत्कार नहीं होता, वहाँ रोग अधिक दिनों का मेहमान नहीं रह सकता। सभी रोगों का कारण पर्यासियों के असंयम से होने वाले प्राणों का असंतुलन ही होता है। पर्यासियों के संयम से शरीर में रोग उत्पन्न होने की संभावनाएँ काफी कम हो जाती हैं और यदि रोग की स्थिति हो भी जाती है तो पर्यासियों के संयम से पुनः शीघ्र स्वास्थ्य को प्राप्त किया जा सकता है। यही महावीर के सिद्धान्तानुसार शरीर स्वास्थ्य का मूलाधार है।

● महावीर का स्वास्थ्य चिन्तन पूर्णतः वैज्ञानिक :

महावीर का चिन्तन सुना-सुनाया, रटा-रटाया अथवा चुराया हुआ चिन्तन नहीं है, परन्तु अनुभूति पूर्ण सत्य पर आधारित है, जिसका उन्होंने स्वयं साक्षात्कार कर प्रतिपादन किया। महावीर का स्वास्थ्य दर्शन पूर्ण रूप से मौलिक एवं वैज्ञानिक है। अहिंसा को आधार मानकर, अनेकान्त दृष्टि से उसमें

स्वास्थ्य का विवेकपूर्ण सनातन सिद्धान्तों को स्वीकारते हुए चिंतन किया गया है। महावीर ने जहाँ एक तरफ प्राण और पर्यासियों के संयम को स्वास्थ्य का आधार कहा, वही दूसरी तरफ अशुभ कर्मों एवं आश्रवों से बचने की स्पष्ट प्रेरणा दी तथा उन्हें ही रोग हेतु जिम्मेदार बतलाया। सम्यक् प्रवृत्ति एवं संवर युक्त जीवन शैली का कथन कर, महावीर ने जनमानस को स्वस्थ जीवन जीने का राजमार्ग बतलाया। पूर्व में उपर्जित अशुभ कर्मों के रूप में होने वाले रोग के कारणों के उपचार हेतु बारह प्रकार के तपों की सम्यक् आराधना का सुझाव दिया, जिससे न केवल आत्मशुद्धि ही होती है अपितु अधिकांश पुराने शारीरिक एवं मानसिक रोगों से भी मुक्ति मिलती है।

शरीर एवं रोगों की अपेक्षा रोग के मूल कारणों को दूर करने पर उन्होंने जो जोर दिया वह आधुनिक स्वास्थ्य विज्ञान के लिये चिन्तनीय हैं। अतः उनके दर्शन पर जितनी अधिक शोध की जायेगी उतने-उतने स्वास्थ्य के प्रति नये आयाम सामने आते जायेंगे। महावीर का दर्शन अपने आप में परिपूर्ण है। अतः उसकी उपेक्षा करने वाला आधुनिक स्वास्थ्य विज्ञान अपने आपको पूर्ण वैज्ञानिक मानने का दावा नहीं कर सकता।

- मूर्ख की इच्छा बढ़ती जाती है और समजदार की इच्छा घटती जाती है।
- ममता याने दुःख को आमंत्रण, समता याने सुख को आमंत्रण।
- जन्म जैसा कोई रोग नहीं, इच्छा जैसा कोई दुःख नहीं और सुखके रागके जैसा कोई पाप नहीं।

તારંગાજી જાત્રા - શિબિર

(માર્ચ ૨૬ - ૨૮, ૨૦૧૪)

[View Details](#) | [Edit](#) | [Delete](#)

प्रास्त्राविक ;

ગયા વર્ષે કરેલ (માર્ચ ૨૦૧૩) સમેતશિખરજી મોટી સુંદર જાતાને ૧ વર્ષ થયું હોવાથી સર્વ મુકુષુઓની અને ખાસ તો તીર્થાદિ પ્રવાસના ઉછરંગી પૂ. શ્રી આત્માનંદજીની ઈચ્છા હતી કે ક્યાંક જાતાએ જવું. સાહેબજીની તબિયત, ઋતુકાળ અને સાધકોના સૂચનો લક્ષમાં લઈને નજીકમાં એક જ સ્થળે શાંતિથી તીર્થદર્શન - આરાધના કરવાનું વિચાર્યું. અંતે કળશ તારંગા પર ઢોળ્યો અને માર્ચ ૨૬-૨૮, ૪ દિવસ - તૃ રાત્રિની જાત્રા ગોડવાઈ. સાહેબજીના સાધકજીવનમાં તારંગાનું (સંભવનાથ ભગવાનના દિગંબર મંદિરમાં) વિશિષ્ટ સ્થાન છે કે જ્યાં તેમણે ઘણી એકાંત સાધના કરેલ છે અને કોટિશિલાની ગુફાઓમાં ધ્યાન - ચિંતન કરેલ છે. ૨૦૦૪માં તારંગાની તળેટીમાં આવેલ વિદ્યાસાગર તપોવનમાં શિબિર કરેલ તેથી આ વખતે ઉપર દિગંબર કોઠી (સંકુલ)માં રહેવાનું વિચાર્યું. તીર્થયાત્રા સમિતિ (પંકજભાઈ શાહ, નવીનભાઈ શાહ, મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર - મુખ્ય) તથા સહાયકારી ઉપસમિતિ (અરુણભાઈ બગડિયા, વીણાબહેન ખંધાર, મનહરભાઈ જસવાણી, બા.બ્ર. શ્રી સુરેશજી) કાર્યરત થઈ ગઈ. મુંબઈ-પૂના-ચેનાઈ-બેંગલોર-વડોદરા-ભાવનગર-રાજકોટ અને સ્થાનિક અમદાવાદ-કોબાના મુકુષુઓને જણાવતા ૫૦ મુકુષુઓ તૈયાર થઈ ગયા. યાત્રા સમિતિએ બે વખત તારંગા ખાસ જઈને રહેવા-જમવાની વ્યવસ્થા, સ્વાધ્યાય-સત્સંગનું સ્થળ, સંત-ત્યાગી ભોજનાલય વગેરેનો પ્રબંધ કર્યો.

तारंगा सिद्धकोश :

ઉત્તર ગુજરાતના મહેસાણા જિલ્લામાં,

અમદાવાદથી ૧૪૫ કિ.મી. દૂર, અરવલ્લીની પર્વતમાળાની એક રમણીય ટેકરી પર તારંગાજી તીર્થ આવેલ છે. અહીંથી વરદાત, સાયરદાત, વરાંગ વગેરે સહિત સાડા ત્રાણ કરોડ મુનિઓ મોક્ષમાં ગયેલ છે.

દિગંબર સંકુલમાં મૂળનાયક સંભવનાથ
ભગવાનની ધર્મી પ્રાચીન અને મનમોહક મૂર્તિ છે.
તેને અડીને જ બીજું ઉંચુ જિનાલય છે, જ્યાં આદિનાથ
ભગવાનની અતિ મનોહર સુંદર પ્રતિમાણ બિરાજમાન
છે. સામે જ સંગેમરમરનો ભવ્યાતિભવ્ય નયનરમ્ય
માનસંભ છે. આ સિવાય નંદીશ્વર દ્વીપ મંદિર,
મહાવીરસ્વામી ભગવાનનું મંદિર, મુનિસુવ્રત
ભગવાનનું મંદિર વગેરે નાના-નાના ૧૧ મંદિર છે.
સંકુલના પાછળના ખુલ્લા પ્રાંગણમાં ભગવાન
બાહુબલિની ખડગાસનમાં મોટી (૨૦') મૂર્તિ, કેલાસ
પર્વત રચીને તેના પર ત્રેનાઈટ પથ્થરની ભગવાન
આદિનાથની પદ્માસન મુદ્રામાં મોટી મૂર્તિ (૧૦'),
અહીંથી નિવાંશ પામેલ સાયરદંત કેવળીની ચરણ
પાદુકા, સંતનિવાસ, ધ્યાન માટેની ગુફાઓ છે. રહેવા
માટે સુંદર ધર્મશાળાઓ, લોજનાલય, ત્યારી
આહારકક્ષ, પાઠશાળા તથા આચાર્ય વિદ્યાસાગર
સભાગૃહ છે.

શેતાંબર સંકુલમાં ૧૨મી સદીમાં કુમારપાળ મહારાજાએ બંધાવેલ અજિતનાથ ભગવાનનું વિશાળ, કલાકારીગરીવાળું, સેંડ સ્ટોનનું અતિ સુંદર ભ્યાજિનાલય છે. અરવલ્લીની પર્વતમાળા આદિ ભૌગોલિક કારણોને લીધે બહારના આકમણોથી આ મંદિર બચી ગયું છે. (રાણકપુર, પપોરાજ વગેરેની માફક). મંદિરમાં અજિતનાથ ભગવાનની વિશાળકાય પદ્માસનસ્થ સફેદ સંગેમરમરની સૌભ્ય, સુંદર, પ્રશમરસ જરતી મૂર્તિ મન હરી લઈને સ્મૃતિપટ પર

કંડારાઈ જય છે. મંદિરમાં જ, પરિષિ પરની દીવાલો - ગોખલામાં મહાવીરસ્વામી, પાર્શ્વનાથ, શાંતિનાથ, આદિનાથ વગેરે તીર્થકરો તથા શાસનદેવ-દેવીઓની પ્રતિમાઓ છે. મંદિરના વિશાળ પ્રાંગણમાં નંદીશ્વરદ્વાપ, સહસ્રાજ્ઞિન, શાસનદેવ, વગેરેના અલગ-અલગ નાના મંદિરો છે. રહેવા માટે ધર્મશાળાઓ, ભોજનાલય અને ભાતાઘર છે.

આ તારંગાજ સિદ્ધક્ષેત્ર એક બાજુથી શ્રદ્ધા ભક્તિ અને આત્મસાધનાની દિલ્લિથી સાધકો-મુમુક્ષુઓને બેંચે છે તો બીજી બાજુથી ઐતિહાસિક, પૌરાણિક, કલાત્મક અને પ્રાકૃતિક સુરમ્ય મનોહારી ક્ષેત્રને કારણે સામાન્યજનોને આકર્ષે છે.

બુધવાર, માર્ચ ૨૬ :

કોબામાં સવારના નિત્યકર્મ પતાવીને અને નિત્યકર્મ આરાધીને, મૂળનાયક પાર્શ્વનાથ ભગવાન, સ્વાધ્યાયહોલના શાંતિનાથ ભગવાન અને રાજમંદિરના પરમકૃપાળુદેવને વંદન કરીને, આશા-આશીર્વાદ લઈને, ચાર્ટર બસમાં ૮ વાગ્યે પ્રસ્થાન કર્યું. રસ્તામાં વિસનગર રહેતા કોબાના સેવાભાવી મુમુક્ષુ આદ. શ્રી ભીખાભાઈના પરિવારની ભાવનાથી તેમના ઘરે પૂજયશ્રીના પગલા અને કોબા સંધનો ટૂંકો વિશ્રાબ્દ હતો. વિસનગર રહેતા કોબાના જૂના મુમુક્ષુ ભાઈ શ્રી ઉમેશભાઈએ ભાવથી મધુર સ્વરમાં સુંદર ભક્તિ કરાવી. પછી તારંગાની તળેટીમાં તપોવનમાં ગયા. ત્યાં મૂળનાયક વાસુપૂજ્ય ભગવાન (તથા આદિનાથ અને સુપાર્શ્વનાથ ભગવાન)ના દર્શન-સ્તુતિ-અર્થ-ભક્તિ કર્યા. નવનિર્ભિત ત્રિકાલ ચોવીસીના ૨૪ કલાયુક્ત શિખરબંધી સુંદર શ્રેણીબદ્ધ નાના-નાના મંદિરોમાં ભાવથી દર્શન કર્યા. પર્વતોની પાર્શ્વભૂમિકામાં આ મંદિરો જાણે હિંય મોતીની હારમાળા લાગે છે. મુનિ ભગવંતો અને પ્રભસ્યારી સાધકોની આ તપોભૂમિમાં સહુએ પવિત્રસ્પંદનો અનુભવ્યા.

બાર વાગ્યે ઉપર પહોંચ્યા. રૂમોમાં ગોઠવાઈને,

મૂળનાયક સંભવનાથ ભગવાન તથા પહેલા માણે આદિનાથના દર્શન કર્યા. પછી શેતાંબર સંકુલમાં મૂળનાયક અજિતનાથ ભગવાનના દર્શન કર્યા.

ભોજન અને વિશ્રાબ્દ પછી, ત થી ૪ મૌન સાધના અને ૪ થી ૫ બા.બ્ર.આદ. શ્રી સુરેશજીનો સ્વાધ્યાય હતો. આચાર્યકલ્ય શ્રી ટોડરમલજીના ‘મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક’ના ગીતા અધ્યાયના આધારે તેમણે સંસારના દુઃખનું સ્વરૂપ તથા કારણો સમજાવતાં જગાવ્યું કે અજ્ઞાન-મોહ-મિથ્યાત્વને લીધે આપણે અનાદિથી રખડતા-દુઃખી થતા આવ્યા છીએ. આવતીકાલના સ્વાધ્યાયમાં તે દુઃખની ભૂલ, મિથ્યા ઝાંવા અને સાચા ઉપાય વિષે કહેશે. સાંજના અત્યાહાર પછી સહુએ બધા મંદિરોમાં દર્શન કર્યા. રાત્રે આરતી-દેવવંદન પછી પ્રભુ - શુકુ ભક્તિના પદો સહુએ લેતા બધા ભાવમાં ભીજાયા. દિગંબર મુનિ પૂ. શ્રી કીર્તિસાગરજ અને બિરાજે છે અને તેઓશ્રી પણ ભક્તિમાં પદારેલ. આવતી કાલે સવારે તેઓ પ્રવચનનો લાભ આપશે.

ગુરુવાર, માર્ચ ૨૭ :

સવારે વહેલા (૪-૩૦) ઉઠીને તૈયાર થઈને, આજ્ઞાભક્તિ-દેવવંદન-ધ્યાન વગેરે નિત્યકર્મ આદ. શ્રી શિરીખભાઈ અને અલકાબેને કરાવ્યા. પછી ૯ વાગ્યે સિદ્ધશિલા ગયા. લગભગ ૬૦૦ પગથિયા પ્રમાણ આ પર્વતનું ચઢાણ સરળ છે, પણ રસ્તો કાચો છે. વચ્ચે વરાંગ કેવળીની ગુફા, બાહુભલિ ભગવાનની ૧૦”ની ખડગાસન મૂર્તિની નાની દેરી વગેરે આવે છે. વિશાળકાય શિલાઓ અને તેમની ગોઠવણી જોતાં કુદરતની અમાપ શક્તિનો અહેસાસ થાય છે. ટોચ પર મલ્લિનાથ ભગવાનની ખડગાસનની મૂર્તિવાળું નાનું મંદિર છે. ત્યાં મલ્લિનાથ ભગવાનની પૂજા, ભક્તિ વગેરે કરીને સાત્ત્વિક આનંદ અનુભવ્યો. બાજુમાં જ ચૌમુખી જિનેન્દ્ર ભગવાનની નાની દેરી છે. ત્યાં પ્રદક્ષિણા, વંદના, સ્તુતિ, ભક્તિ પછી સહુએ ઉગતા સૂર્યની સાક્ષીએ ધ્યાન કર્યું (અભ્યાસરૂપે). પર્વત

ચડતા-ઉત્તરતા મુમુક્ષુઓ સિદ્ધ પરમાત્માનો જપ કરતા હતા. “ॐ હ્રી શ્રી અનંતાનંત પરમ સિદ્ધેભ્યો નમોનમઃ” ૮ વાર્યે નીચે ઉત્તરીને નવકારશી કરીને સંભવનાથ ભગવાનની ભાવપૂજા પૂ. બહેનશ્રી, સુરેશજી, અલકાબેન અને જનકબેને કરાવી. ૯ વાર્યે ૧૦૮ મુનિ શ્રી પૂજય કીર્તિસાગરજી મહારાજે એક કલાક પ્રવચન આપ્યું. તેમણે કહ્યું કે બધા ધર્મો જીવન જીવવાની કળા ઓછા-વધતા અંશે શીખવે છે પણ મરવાની કળા તો એક જૈન ધર્મ જ શીખવે છે. સર્વજ્ઞ વીતરાગ પ્રણીત જૈન ધર્મ દુઃખોનો ક્ષય, બોધિની પ્રાપ્તિ અને સમાધિમરણ માટે અનન્ય, અનુપમ, અદ્ભુત છે. પાંચ ઈંદ્રિયોના સંયમ (કાયા અને કષાયને કૃશ કરવા) વિના સમાધિમરણ શક્ય નથી. ધ્યાન અને તેના ૪ પ્રકાર / અવલંબન (પિંડસ્થ, પદસ્થ, રૂપસ્થ, રૂપાતીત) વિષે સમજાવતા કહ્યું કે ધ્યાન માટે સ્થિર આસન, યોગ (મન-વચન-કાયા) નિરોધ, એકાગ્ર ચિત્ત, શરીરની સ્વસ્થતા, રુચિ અને શ્રદ્ધા જરૂરી છે.

પૂ. મુનિશ્રીએ પૂ. શ્રી આત્માનંદજીને સૂચન કરતા સાહેબજીએ તેમના ૩૦ ભિનિટના ઉદ્ઘોધનમાં કહ્યું કે માનવજીવનની સફળતા અને શાશ્વત સુખ-આનંદ માટે ‘સબ તરફ સે દિલ હટા કે આત્મામે જોડ દે, પ્રભુ-ગુરુ કે ચરણોમાં લગા દે.’ પહેલા આત્માની સામાન્ય શ્રદ્ધા (વિશ્વાસ) કરો, પછી તેનું પરિજ્ઞાન મેળવો, પછી તેની અનુપ્રેક્ષા કરતા અનુભૂતિ કરો. પર દ્વયોનો અપરિચિય કરીને, સ્વદ્વય (સ્વાત્મા)ના પરિચયમાં ખૂબ પુરુષાર્થ કરવો. આમાં જ સંતુષ્ટ થઈને તેમાં વિહરતા ઉત્તમ સુખ થશે. પંચપરમેણિનું ધ્યાન તે સાધનાનો માનસંભ છે. ‘જિસકો કષ્ટ ન ચાહીએ વો શાહન કા શાહ હૈ’ પ્રભુ-ગુરુને કહેવું (ધ્યાવવું) કે ‘જો પદ તાકો, વો પદ માકો, પદમાપ્તિ કો આયા હું.’

બપોરે, ભોજન-વિશ્વાંતિ-મૌન સાધના પછી ૪ થી ૫, શ્રી સુરેશજીએ ‘મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક’ના આધારે મિથ્યાત્વનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું. મિથ્યાત્વના કારણે, મોહજનિત વિષય અભિવાષા કેવી રીતે જીવને

આકુળ-વાકુળ બનાવીને હુંબી કરે છે તે રોજિંદા જીવનના ઘણા દાખલાઓ આપીને તે વિષે વિસ્તારથી વાત કરી. તે પછી પૂ. સાહેબજીએ તેમના સ્વાધ્યાયમાં ભક્તિનું રહસ્ય અને સાધકની આત્મસાધનામાં તેના સ્થાન વિષે સુંદર વાતો કરી. ભક્તને ભગવાન થવું છે અને તેથી કહે છે કે ગ્રલુ તારું ગીત મારે ગાવું છે. સાધનામાં આજ્ઞાપાલનનું બહુ મહત્વ છે (આજાએ ધર્મો). જે સમજને (તનસેં, મનસેં, સબસેં) આજ્ઞાપાલન કરે છે તે ભગવાન બની જાય છે. વ્યવહારથી નવધા ભક્તિ કહી છે (શ્રવણ, કીર્તન, ચિંતવન, વંદન, સેવન, ધ્યાન, લઘુતા, સમતા, એકતા), પણ આધ્યાત્મિક સાધનામાં ભક્તિનું સ્વરૂપ અને કુમ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ વચનામૃતજી પત્રાંક-૧૭૨માં ભક્તિની અદ્ભુત સમપદીમાં દર્શાવિલ છે. ‘ભક્તિ કોણ કરી શકે ? ભક્તિ કરવી હોય તેણે રાંક થઈને રહેવું અને મેલવું અંતર કેરુ માન.’ આમ કરવું ધાર્યું અધદું છે પણ અભ્યાસ એ જ તેનો ઉપાય છે. પરમકૃપાળુદેવે આખો ભક્તિમાર્ગ પ્રકાશ્યો છે. તેની ઉપાસના કમથી જ કરવી. નિરંતર ઉદાસીનતાનો કુમ એટલે મારે મારા જીવનમાં મોક્ષ સિવાય બીજું કાંઈપણ જોઈતું નથી. સત્પુરુષની ભક્તિમાં લીન કેવી રીતે થવું અને લીન થાય તો શું થાય ? સત્પુરુષોના ચરિત્રોનું સ્મરણા, સત્પુરુષોના લક્ષણાનું ચિંતન, તેમની મુખાકૃતિનું હદ્યથી અવલોકન, તેમની સઘળી ચેષ્ટાના રહસ્યોનું નિરંતર ધ્યાન-ચિંતન કરવા/થાય. સત્પુરુષ એટલે ભગવાન થવાની પ્રક્રિયામાં જોડાયેલ મહાપુરુષ. સત્પુરુષના કયા લક્ષણાનું ચિંતન કરવું ? યોગ અને ઉપયોગમાં નીતારતી તેમની વીતરાગતા. હદ્યથી એટલે ઉપયોગપૂર્વક. મુખાકૃતિ એટલે પ્રસન્ન વદન, સૌભ્યતા અને પ્રશ્ભમરસનિમજ્જનતા. લીન થાય તો તન્મય થઈને પરાભક્તિ પામે. જે ભગવાનની પારમાર્થિક ભક્તિ (પરાભક્તિ) કરે છે તે ભગવાન બની જાય છે. તેઓએ સમ્મત કરેલ સર્વ સમ્મત કરવામાં આપણો અભિપ્રાય, પાત્રતા અનો

આજાપાલન સમાયેલ છે. સાંજે અલ્પાહાર પછી દેવવંદન અને ભક્તિ કરેલ.

શુક્રવાર, માર્ચ ૨૮ :

સવારે વહેલા ઉઠી, તૈયાર થઈને (૫-૧૫ થી ૬-૦૦) આજાભક્તિ, દેવવંદન આદ. શ્રી શિરીષભાઈએ કરાવ્યા. પછી શુક્રવારના દૈનિક ભક્તિકર્મની ઉપાસના કરી. ત્યારબાદ (૬ થી ૬-૩૦) યોગાસન, પ્રાણાયામ અને ધ્યાન આદ. શ્રી અલકાબેને કરાવ્યા પછી મૂળનાયક સંભવનાથ ભગવાનનો પ્રકાશ, પૂજા કર્યા. અતિ પ્રાચીન સંભવનાથ ભગવાનની પ્રતિમાનો અભિષેક કરતા અદ્ભુત ભાવ આવ્યા. નવકારશી પછી ૮ વાગ્યે આદ. શ્રી અલકાબેન, જનકબેન, પૂ. બહેનશ્રી અને સુરેશજીએ અજિતનાથ ભગવાનની પૂજા ખૂબ ભાવથી કરાવી. પૂજા એટલા બધા ભાવથી અને એટલી બધી સુંદર થઈ હતી કે પૂ. સાહેબજીને સ્વાધ્યાય આપવાનો સહજ ભાવ થયો અને તેમની વાણી રહુરિત થઈ. તેમણે કહ્યું કે જાત્રાનું ધ્યય અને પૂર્ણાહૃતિનું ફળ સભ્યગુરુનાના દર્શન - સભ્યકું જ્ઞાન - સભ્યકું ચારિત્ર (અને તેમની એકતા)ની પ્રાપ્તિ છે. તે માટે જગતની વિસમૃતિ કરવી અને સત્તના ચરણમાં રહેવું. બધું ભૂલીને આત્મામાં લીન થઈએ ત્યારે દુનિયાની વાતો અને પદાર્થોએ આપણાને યાદ ન આવે. જગત-જીવનના પ્રકારો-પ્રસંગોથી આપણાનું ચિત્ત ક્ષુદ્ર (વિકિમ) થાય ત્યારે તેને ગૌણ કરીને (વ્યવહારથી પ્રભુ-ગુરુ, નિશ્ચયથી પોતાનો આત્મા)ના ચરણમાં રહેવું. તે માટે સત્તની સમૃતિ અને સત્તમાં લીનતા. બીજી તરફ ગતિમાં સાક્ષાત્ મોક્ષનો ઉપાય નથી, માત્ર મનુષ્યગતિમાં જ છે. મનુષ્યભવની કિંમત અમૂલ્ય છે. જગતની વિસમૃતિ અધરું કામ છે. તે માટે આચાર્યની આજા, સર્વસંગ-પરિત્યાગ અને છેવટે એક પરમાણુ માત્રની મળે ન સ્પર્શતા. તે માટે ભગવાનનું અને ભગવાનની વાણીનું અવલંબન. ઉપલક્ષ્યથી તે વાણી જેણે અવધારેલ અને અનુભવેલ છે તેવા ગુરુનું અવલંબન. મુનિના સુખ

પાસે ઈન્દ્રના સુખો (સંસારી સુખ-સગવડતા, સુખાભાસ) તુચ્છ છે. સ્વરૂપમાં સુખ છે. જેની પાસે કશું (દુનિયાનું) નથી તેની પાસે બધું (આત્મિક) છે. જેની પાસે બધું (દુનિયાનું) છે તેની પાસે કશું (આત્મિક) નથી. દુનિયા પોતાના મોહજનિત સુખ (સુખાભાસ, પાશ)માં મસ્ત છે. હે જીવ, અમા મા. સુખ અંતરમાં, અંતરની સમશ્રેષ્ણીમાં છે, બહાર શોધવાથી મળશે નહીં. હે વત્સ, હે ભવ્ય, ‘અધિકથમપિ મૃત્વા તત્ત્વ કૌતૂહલી સન્ન’ તું મરીને (યેનકેન પ્રકારેણ, કોઈપણ રીતે કોઈપણ ઉપાયે) પણ તત્ત્વનો (સ્વ આત્માનો) કૌતૂહલી થા. નથી ગમતું તે કરવાનું છે. પહેલા વહેવાર સમક્રિત માટે દેવ-ગુરુ-ધર્મ અને તેમની વાણીમાં શ્રદ્ધા કરવી. મોક્ષનો માર્ગ જાણવો સહેલો છે, પણ ઉપાસવો ઘણો અધરો છે. ગજા વગરને હાલ મનોરથરૂપ, પણ પ્રભુ-ગુરુ આજાએ થાશું તે જ (સ્વ) સ્વરૂપ. અંતમંગલરૂપે તેમણે આશીર્વાદ આપતા કહ્યું કે બધા આસત્રભવ્ય રૂડા જીવો છે અને હવે અતિ આસત્રભવ્ય બનો તેવી શુભકામના.

પૂજા અને સ્વાધ્યાય પછી પૂ. સાહેબજી કોબા જવા રવાના થયા. રસ્તામાં સંન્યાસી પૂ. શુક (સુખ) દેવાનંદજી અને પૂ. હંસાબા (શુકદેવાનંદજીના સંસારી બહેન)ના આશ્રમ (ભાલુસણા)માં ગયા હતા. સંતોષે પરસ્પર ધર્મવાર્તા - પ્રભાવના કરી. ત્યાંથી નીકળીને સાહેબજી કોબા ૧ વાગ્યે પહોંચ્યો ગયા.

તારંગામાં, સાહેબજીની વિદાય પછી ૧૧ થી ૧૨ સ્વાધ્યાયમાં સુરેશજીએ ‘મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક’ના ત્રીજા અધ્યાયની વાત-વિચારણા આગળ ચલાવી. એક મુમુક્ષુના પ્રશ્નના (ઉત્તરમાં તેમણે મુમુક્ષુઓ માટે તેમની સાધનામાં અને દૈનિક-જીવનમાં, જ્ઞાતા-દષ્ટાપણું કેવી રીતે આરાધવું તે સુંદર રીતે સૂક્ષ્મપણે સમજાવ્યું. તેમણે કહ્યું કે શરૂઆતની ભૂમિકામાં જ્ઞાતા-દષ્ટાપણું (સાક્ષીભાવ, જ્ઞાયકભાવ) અભિપ્રાયમાં સ્પષ્ટપણે હોવું જોઈએ. મર્યાદા (ચારિત્રમોહનીયની નબળાદ)ને લીધે, આચરણમાં શુદ્ધ જ્ઞાતા-દષ્ટાપણું આવવું અધરું/

અશક્ય છે. તેવા સમયે સંસાર/જીવનના પ્રસંગોમાં, અભિપ્રાયમાં જ્ઞાતા-દાખાપણાની સ્પષ્ટતા સાથે આચરણમાં યથાશક્તિ જ્ઞાતા-દાખાપણું રાખવાની પ્રામાણિક કોશિશ કરવી. એટલે કે કોઈ બાબત - વક્તિ વિષે ચીકળાપણું કે રાગ-દ્રેષ કર્યા વિના મધ્યસ્થ રહેવાનો પ્રયાસ - પુરુષાર્થ કરવો. તે વખતે પોતાના અભિપ્રાયને યાદ કરીને બળ મેળવવું.

બપોરના ભોજન, વિશ્રાંતિ અને વ્યક્તિગત
મૌનસાધના પછી ૪ થી ૫ સ્વાધ્યાયમાં સુરેશજીએ
દર્શનમોહના ઉદ્યથી થતું હુઃખ, (સંસારી જીવના)
તેના ઉપાયોનું જૂઠાપણું અને તે હુઃખનિવૃત્તિના સાચા
ઉપાય વિષે ‘મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક’ના ત્રીજી અધ્યાયના
આધારે સમજાવ્યું. અંતરંગ સ્વચ્છંદ તૂટવો/ધૂટવો
જોઈએ. વિપરીત માન્યતા અને પરિણામે થતા
અયથાર્થ ઉપાયો (હુઃખોની નિવૃત્તિના)થી જીવ
નિરુધમી અને હીનસત્ત્વ (અચેત) થઈ જાય છે.
સંસારી (મિથ્યાદિષ્ટ) જીવો પોતાને જેવું (વિપરીત)
શ્રદ્ધાન છે તેમ (પર) પદાર્થોને પરિણમાવવા ઈચ્છે
છે. પરંતુ દ્રવ્ય સ્વતંત્રતાના સિદ્ધાંત મુજબ કોઈ પદાર્થ
(વસ્તુ, વ્યક્તિ) કોઈનો પરિણમાવ્યો પરિણમતો નથી.
સાચો ઉપાય એ છે કે જેવું પદાર્થનું (જગતનું) સ્વરૂપ
છે તેવું જ શ્રદ્ધાન થાય. તો જ સર્વ હુઃખ દૂર થાય. જે
બને તે યોગ્ય (ન્યાય) છે અને પોતાના પરિણમાવ્યા
કોઈ પરિણમવાના નથી એમ સાચી શ્રદ્ધા (અને
આચરણ) એ જ હુઃખ દૂર થવાનો સાચો (સમ્યક્) ઉપાય છે.

સાંજના અલ્પાહાર પછી, ૧ કિ.મી. દૂર
 તળેટીમાં તપોવન સામે જ નવનિર્ભિત ‘તીર્થકરવન’
 જોવા સહુ ગયા. અહીં ‘તીર્થકરવન’, રાશીવન,
 નક્ષત્રવન આદિ પાંચ વન છે. તીર્થકર વનમાં જે
 તીર્થકર જે વૃક્ષ નીચે કેવળજ્ઞાન પામ્યા હતા (જેમ કે
 મહાવીર સ્વામી શાલ વૃક્ષ નીચે, ઋષભદેવ વડ નીચે
 વગેરે) તે વૃક્ષો સુંદર લખાણ સાથે છે. તે જ રીતે દરેક
 નક્ષત્રનું, દરેક રાશીનું, નવગ્રહનું એક એક વૃક્ષ છે.

ખૂબ વ્યવસ્થિત અને ભાવવાહી સંકુલ છે. રાત્રે ૮ થી ૧૦ દેવવંદન-ભક્તિ સહુએ કર્યા. ત્યારબાદ આદશ્રી શરદભાઈ ડેલીવાળાએ ૮ થી ૧૦ દરમ્યાન ગમ્ભત સાથે જ્ઞાન આપતી ધર્મવાર્તા કરી. રોજિંદા જીવનમાં બનતા પ્રસંગો / પ્રકારોમાંથી તેમણે બે વિકટ પરિસ્થિતિ જણાવીને, તે વિષે વિકલ્પો, મૂળવાણ, તત્ત્વદાસ્તિ, યોગ્ય ઉપાય / માર્ગદર્શન પદ્ધી તેને અનુરૂપ ભક્તિપદો સહુએ લીધા. શરદભાઈએ હળવી-રમ્ભૂજ શૈલીમાં કથાનુયોગ પ્રકારનો બોધ અને પદો લેતા સૌને ખૂબ જ આનંદ સાથે જ્યાં જ્યાં જે જે યોગ્ય છે ત્યાં ત્યાં તે તે કરવાની પ્રેરણા મળી.

શનિવાર, માર્ચ ૨૯ :

સવારે વહેલા તેયાર થઈને, આજ્ઞાભક્તિ - દેવવંદન - ધ્યાન આદ. શ્રી મહેન્દ્રભાઈ અને અલકાબેને કરાવ્યા પછી હ વાગ્યે કોટિશિલા ગયા. આશરે ૭૦૦ પગથિયા પ્રમાણ આ પર્વતનું ચઢાણ થોડું અધું છે. તળેટીમાં તળાવ પાસેથી ઉપર જવાનો રસ્તો શરૂ થાય છે. પર્વત ઉપર ૭૦૦ વર્ષ જૂની ભગવાન નેમિનાથની પ' ઊંચી ખડગાસન પ્રતિમા ભાવવાહી છે. આ સિવાય ચૌમુખ પાર્શ્વનાથ ભગવાનની તથા ચૌમુખ જિનેન્દ્ર ભગવાનની નાની દેરીઓ છે. પાર્શ્વનાથ ભગવાનના દર્શન-પ્રદક્ષિણા-અર્ધ-સુતિ-જયમાલા વગરે ભાવથી કર્યા. પર્વતની ટોચ પરથી તળેટીમાં આવેલ શે. અને દિગંબર મંદિરો તથા તળાવનું દશ્ય અત્યંત રમણીય અને મનોરમ્ય છે. નીચે ઉત્તરીને નવકારશી કરીને, આદિનાથ ભગવાનની પૂજા સર્વશ્રી અલકાબેન, જનકબેન અને સુરેશજીએ કરાવી. ૧૦ થી ૧૧ સ્વાધ્યાયમાં સુરેશજીએ 'મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક'નો અભ્યાસ આગાળ ચલાવ્યો. દર્શનમોહ ગઈકાલે લીધા પછી આજે ચારિત્રમોહથી દુઃખ, તેના ઉપાયોનું જૂઠાપણું અને સાચા ઉપાય વિષે સમજાવ્યું. સંસારી (મિથ્યાત્વી) જીવોને જ્યારે કષાય (કોષ, માન, માયા, લોભ) ઉપજે ત્યારે તેની વર્તણૂક કેવી હોય, તેના કારણો, ખોટી માન્યતા, ખોટા

ઉપાયો, પરિણામે થતું નુકસાન અને અસ્વચ્છ દુઃખ વગેરે તેમણે રોજબરોજના જીવનને અનુરૂપ દાખલા-દાખાંતોથી ખૂબ સારી રીતે સમજાવ્યું. બધાના અનુભવની વાત હોવાથી આ વાત (કખાય-રંજિત કલુષિત ભાવો અને પરિણામે આવતું દુઃખ) સહુને ગળે ઉત્તરી ગઈ અને સમજાશપૂર્વક તેવા કલુષિત કખાયભાવોથી દૂર રહેવાની પ્રેરણા મળી. ઈ પ્રકારના કખાયો અને ઈ પ્રકારના નોકખાયોની વાત તેમણે સૂક્ષ્મતાથી કહી. આપણા આત્મા સિવાય જગતના તમામ પદાર્થો જ્ઞેય (જ્ઞાનવા લાયક) છે અને તેમાં ઈષ-અનિષ્ટ બુદ્ધિ કરવી તે જ આપણા દુઃખનું મૂળભૂત કારણ છે. સારી શ્રદ્ધા અને સાચા જ્ઞાનથી પરપદાર્થમાં ઈષ-અનિષ્ટ બુદ્ધિ મટે તો જીવ નિરાકુળ અને મહાસુખી થાય. રત્નત્રય (સમ્યગ્ દર્શન - સમયક્ જ્ઞાન - સમ્યક્ ચારિત્ર)ની પ્રાપ્તિ જ દુઃખ મટાડવાનો સાચો ઉપાય છે.

બપોરના ભોજન પદ્ધી, દિગંબર અને શેતાંબર સંકુલોના કાર્યાલયમાં (તથા નીચે તપોવનમાં) મુનિને આહારદાન, ત્યાગી ભોજનાલય, જિર્ણોદ્ધાર, જ્ઞાનપ્રભાવના, જીવદ્યા અને સ્ટાફ બક્ષિસ વગેરે ખાતાઓમાં સારું યોગદાન આપીને, સામાન પેક કરીને ર વાગે ચાર્ટર બસમાં કોબા જવા પ્રસ્થાન કર્યું. રસ્તામાં વિસનગર પાસે ઉમતામાં ભૂગર્ભમાંથી મળેલ અત્યંત પુરાણી પ્રતિમાજીઓના દર્શન-વંદન-સ્તુતિ કર્યા. મૂળનાયક આદિનાથ ભગવાન છે. ત્યાં બિરાજમાન દિગંબર આચાર્ય ૧૦૮ પૂ. શ્રી નિર્બયસાગરજીને વંદન કરીને તેમની સાથે ધર્મવાતનો લાભ લીધો. પ્રસન્ન મુદ્રાવાળા આચાર્યશ્રીએ મુદ્રાની વાત પક્કીને કહ્યું કે જપ-તપ-પ્રત-શાસ્ત્ર અભ્યાસ વગેરે સારું હોવા છતાં સ્વાનુભૂતિ (આત્મજ્ઞાન, સમકિત) વિના બધું એકડા વિનાના મીડા જેવું છે. જ્ઞાનમાર્ગ, ક્રિયામાર્ગ, ભક્તિમાર્ગ, નિષ્ઠામ કર્મયોગ વગેરેની વાત કરીને તેમણે ભક્તિમાર્ગની સરળતા અને ઉપયોગિતા પર ભાર મૂકીને સ્વાનુભૂતિ પ્રાપ્ત કરવાની પ્રેરણા - આશીર્વાદ આપ્યા. તેઓશ્રીએ જ્ઞાનવ્યું કે શાસ્ત્રમાં

માર્ગ અને દિશાનિર્દેશ છે. જ્ઞાન તો ખુદ પોતાના અંતરમાં છે અને માર્ગનું રહસ્ય આત્મજ્ઞાની મુનિ-ગુરુ પાસે છે.

૫ વાગ્યે કોબા પહોંચા ત્યારે પૂ. સાહેબજી અને આદ. શ્રી ડૉ. રાજેશભાઈ સૌને સત્કારવા આશ્રમના પ્રવેશદ્વારે આવીને ઊભા હતા. તેથી બધાને સાનંદાશ્ર્ય થયું. અસ્વસ્થતા છતાં સાહેબજી ખાસ આવેલ તે તેમનું વાત્સલ્ય અને સહુનું અહોભાગ્ય હતું.

આભાર અને ઉપસંહાર :

પ્રભુ-ગુરુ કૃપાએ તારંગાની જાત્રા-શિબિર નિર્વિઘ્ને, ખૂબ આનંદ-ઉલ્લાસપૂર્વક અને સુંદર સ્વાધ્યાયસભર સંપદ થઈ. જાત્રાની સફળતા માટે તીર્થયાત્રા સમિતિ, સહાયકારી ઉપસમિતિ, યાત્રાના સંપૂર્ણ આર્થિક પ્રદાતા આદ. શ્રી દિનેશભાઈ અને તરલાબેન બાવીસી તથા શિબિરકીટની પ્રભાવના કરનાર હીનાબેન પંકજભાઈ શાહ અને વીણાબેન મહેન્દ્રભાઈ બંધાર તેમજ આદ. શ્રી મનહરભાઈ જશવાણીનો બસની વ્યવસ્થા કરવા બદલ, શ્રી અરૂણભાઈ બગડિયાનો તારંગામાં વ્યવસ્થા માટે, શ્રી પંકજભાઈ શાહનો મુંબઈના બધા મુમુક્ષુઓ સાથેના વ્યવહાર-વ્યવસ્થા માટે, શ્રી વીણાબેન બંધારનો બસમાં સીટીંગ વ્યવસ્થા તેમજ તારંગામાં રૂમની વહેંચણી-ગોઠવણી તેમજ તારંગામાં સ્વાધ્યાયહોલની વ્યવસ્થા તથા માઈક સીસ્ટમના સંચાલન માટે તથા અન્ય સૌનામી-અનામી સહાયકોનો અંત:કરણપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ. જ્ય જિનેન્દ્ર, જ્ય સદ્ગુરુવંદન.

- પશુનું જીવન સંજાપ્રધાન હોય, માનવનું જીવન આજાપ્રધાન હોય અને સાધુનું જીવન પ્રજાપ્રધાન હોય.
- મનને પૂછવા જેવું છે કે ઓછું મળ્યું છે માટે તું દુઃખી છે કે ઓછું લાગે છે માટે દુઃખી છે ?

સમાજ-સંસ્થા દર્શન

પૂજયશ્રી આત્મનંદજીની મહિલાભુવનમાં પદ્ધરામણી

(પ્રસ્તુતિ : ઇન્દ્રાબેન જવેરી, વસ્તંબેન સંઘવી, મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર)

ઘણા સમયથી આપણા આશ્રમના મહિલાભુવનમાં રહેતા મુખુષુ બહેનોની ખૂબ ભાવના હતી કે. પૂ. સાહેબજીના પવિત્ર પગલા મહિલાભુવનમાં થાય. તેમાં પડા નવેમ્બર ૨૦૧૦માં સાહેબજીને સ્ટ્રોક આવ્યા પછી આ ભાવના વિનંતી અને ગ્રાથનારૂપે પરિણામતા પૂ. સાહેબજીએ વાત્સલ્યભાવે તે સ્વીકાર્ય અને રવિવાર તા. ૧૬-૩-૨૦૧૪ને ફાગણ સુદી પૂર્ણિમાનો પવિત્ર દિવસ નક્કી થયો.

વિનંતી માન્ય થઈ ને હિવસ નક્કી થતાં મહિલાભુવનમાં રહેતા બધા મુમુક્ષુ બહેનો : પાનબા, વસંતબેન, સ્નેહલતાબેન, અલકાબેન, જનકબેન, શર્મિષ્ઠાબા, જસુમતીબેન, દેવયાનીબેન, સરલાબેન, રાગિણીબેન, મનોરમાબેન, ભાવનાબેન, ઈન્દ્રિયાબેન, રૂચાબેન, મંગળાબા, મુક્તાબા, લીલાબા, હંસાબેન અને શારદાબેનના હૈયા હિલોળે ચડ્યા. બપોરનો આહાર અને રાત્રે ભક્તિનો કાર્યક્રમ પરસ્પર થયો.

આપું મહિલાભુવન સાફ્ક્રૂઝીના વંટોળમાં અને પૂજ્યશ્રીના સ્વાગતના શાષ્ટગારમાં કાર્યરત થઈ ગયું. સિનિયર મુમુક્ષુ અને બધાના આદરણીય વડીલ મુક્તાબાએ રવિવારે સવારે પૂજા પછી આખા આશ્રમને, પુ. સાહેબજીના બપોરના આહારદાન માટે અને રાત્રિની ભક્તિમાં પ્રેમથી પધારવા નિર્મત્રણ આપ્યું.

બપોરના ભોજનમાં આહારદાનનો અંદરના અને બહારના ઘણા મુમુક્ષુઓએ લાભ લીધો. સાહેબજી પણ ખૂબ ઉત્સવસમાં હતા. મુમુક્ષુ બહેનોના ભાવ સાહેબજીને ભીજવી ગયા. આહાર પછી વિશ્રાંતિ માટે તેઓ તેમની સંતકુટિરમાં ગયા, રાત્રે પાદા આવવાનું કહીને. નવા કે જૂના, નાના કે મોટા, જુનિયર કે સ્થિનિયર, મુમુક્ષુ કે ત્યાગી - એમ સર્વ પ્રકારના મુમુક્ષુ બહેનોએ મહિલાભુવનનું પ્રાંગણ ચકાચક કર્યું. પછી તોરણ, ધજા, ચુંદરી વગેરેથી પ્રાંગણનો શાશગાર કર્યો. માઈક, ખૂરશી અને બેસવા-પાથરવાની વ્યવસ્થા શ્રી વીજાબેને સંભાળી હતી.

પૂજયશ્રી આત્માનંદજીને મહિલાભુવનના પ્રાંગણમાં બોલાવીને તેમની પધરામણી અનેરા ઉત્સાહથી ઉજવી. ત્યાગી બા.બ્ર. અલકાબહેન અને મુમુક્ષુ વસંતભેને પૂજયશ્રીની પધરામણી કરાવી રસથાળ પીરસ્યો. પૂર્ણિમા હોવાથી ચંદ્ર પૂર્ણ કળાએ ખીટ્યો હતો અને એ શીતળ ચંદનીમાં શીતળતા, વાત્સલ્ય, ધર્મ ઉલ્લાસ, આનંદ પ્રસારે તેવી જ રીતે ભક્તિ-વંદનાનો કાર્યક્રમ રાખ્યો હતો. આશ્રમના બધા જ મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનો પદ્ધારેલ અને પ્રાંગણ ઉભરાઈ ગયું હતું.

સાંજના દેવવંદન પછી મહિલાભુવનના બહેનો પૂ. સાહેબજીને ગુરુભક્તિની ધૂન બોલતા તેડવા ગયા અને વાજતેગાજીને આશ્રમના અન્ય મુમુક્ષુઓ સાથે ઉલ્લાસભેર જ્યાજ્યકાર સાથે સાહેબજીની પધરામણી થઈ. આ બધું જોતા સાહેબજી અને બહેનશીના હૈયા વાત્સલ્ય/પ્રેમથી ભીના થઈ ગયા.

ત્યાગી બહેનો અલકાબેન અને જનકબેને નમસ્કાર મહામંત્રના મંગળાચરણ પછી, ગુરુવંદનાના માંગલિક ગીત વડે આનંદનો ગુંજારવ કર્યો. ઈન્દ્રાબેને ટૂંકા પણ ખૂબ સુંદર અને અલંકારિક સ્વાગત પ્રવયનમાં પૂ. સાહેબજીને બિરદાવીને આવકાર્યા, અને સૌનો આભારવશ પ્રેમ વક્ત કર્યો. પછી મહિલાભુવનના બહેનોએ પ્રભુ-ગુરુના ભક્તિગીતોની રમ્જટ બોલાવી. હાજર રહેલા બધા આશ્રમવાસીઓ તોલી ઉઠ્યા. ભક્તિથી હૈયા તરબોળ બની ગયા. આશ્રમના અન્ય મુમુક્ષુઓએ પણ પદો લીધા, દોઢ કલાક પ્રોગામ ચાલ્યો. અંતમાં, મુક્તાબાના વરદ હસ્તે પૂજ્ય સાહેબજી તેમજ પૂ. બહેનશ્રી શર્મિષ્ઠાબેનને પુષ્પપાંખડીની અંજલિ વડે વધાવ્યા, અભિવાદન કર્યું. પછી પૂજ્યશ્રીએ સર્વ મુમુક્ષુઓની સાધનાને પ્રેરણા આપતા બોધ અને મંગલ આશિષ સાથે તત્વજ્ઞાનનો થાળ પીરસ્યો. ઈન્દ્રાબેને અંતમંગળપુરે

સંક્રિત મધુરભાષી આભાર પ્રવચન આપ્યું. મનોરમાબેને સર્વ મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોને પ્રસાદ વહેંચી ૧૦ વાગે કાર્યક્રમને વિરામસ્થાન આપ્યું.

આ રીતે મહિલાભુવનની બધી જ બહેનોએ યથાશક્તિ યોગદાન અને સહકાર આપી સાધર્મિક ગુરુભક્તિનો લહાવો લીધો. સમગ્ર પ્રસંગના પ્રેરણાદાતા પૂર્ણ બહેન શ્રી શર્મિષ્ઠાભેન અને માર્ગદર્શક ત્યાગી બા.બ્ર. સુરેશજી હતા.

આપણી સંસ્થા દ્વારા વિદ્યાર્થીઓ માટે નોટબુકો, ચોપડા

તथा શાળા સ્ટેશનરીનું રાહિત દરે થનાર વિતરણ

સંસ્થાના અનેક સમાજોપયોગી કાર્યો પેકી વિદ્યાર્થીઓને સહાયત્વત થવાના હેતુથી સંસ્થા દ્વારા દર વર્ષે રાહતદાનો ટબુકો તથા ફૂલસ્કેપ ચોપડાઓનું વિતરણ કરવામાં આવે છે. ચાલુ વર્ષે પણ સારી કવોલિટીની નોટબુકો, ચોપડાઓ ઉપરાંત શાળા સ્ટેશનરીની વસ્તુઓ (સ્ક્રૂલબેગ, લંબુબોક્ષ, વોટરબેગ, પેન્સિલબોક્ષ, કલીપબોર્ડ વગેરે)નું રાહત દરે વિતરણ કરવામાં આવશે. લગભગ ૨૫ એપ્રિલથી ઉપરોક્ત વસ્તુઓનું સંસ્થામાંથી વિતરણ કરવામાં આવશે. વિદ્યાર્થીઓએ પોતાની માર્કશિટની ઝેરોક્ષ કોપી રજૂ કર્યી પડશે.

આપણી સંસ્થા સાથે સંકળાયેલ મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનો તથા 'દિવ્યધનિ' પરિવારના સભ્યોને સમાજોપયોગી આ વિદ્યાદાનના કાર્યમાં આર્થિક સહયોગ આપવા નમ્ર વિનંતી છે. રૂ. ૫૧,૦૦૦/- કે તેથી વિશેષ આર્થિક સહયોગ આપનાર દાનવીર મહાનુભાવોના નામ ચોપડા/નોટબુકો પર છાપવામાં આવશે. સંસ્થાને આપવામાં આવતું દાન આવકધારાની કલમ ૮૦૪ હેઠળ કરમુક્તિને પાત્ર છે. વિશેષ માહિતી માટે સંસ્થાના મેનેજર આદ. શ્રી પીયુષભાઈ અથવા આદ. શ્રી સંજ્યભાઈ એસ. શાહ (મો. ૮૮૨૪૬૮૧૪૧૩)નો સંપર્ક કરવા વિનંતી છે.

સંસ્થા આયોજિત શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર સ્ચનાસ્થળ-નડિયાદની દર્શનયાત્રા સાનંદ સંપદ્ધ

પૂજયશ્રીની થોડા સમયથી નહિયાદ દર્શનાર્થે જવાની ભાવના જાણી આદ. શ્રી દિનેશભાઈ તથા તરલાબેન બાવીસીએ પૂજયશ્રી તથા સૌ મુસુકુઓને નહિયાદની યાત્રા કરવાનો લાભ આપવા વિનંતી કરી. પૂજયશ્રીએ સંમિતિ આપતાં તા. ૨૮-૨-૧૪ના રોજ પૂજયશ્રી સાથે લગભગ ૫૦ મુસુકુ ભાઈબહેનો સવારે ૮-૦૦ વાગ્યે કોલાથી નહિયાદ જવા રવાના થયા અને લગભગ ૮-૩૦ વાગ્યે શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર રચનાસ્તળે પહોંચી ગયા. ત્યાં સામે જ પરમહૃપાળુદેવના જલમંદિરના દર્શન કરી સૌને ખૂબ આનંદ થયો. ત્યાં દર્શન-પ્રાર્થનાદિ કરી શ્રી આત્મસિદ્ધિ શાસ્ત્રનું પારાયણ કર્યું. પારાયણ પછી પૂજયશ્રીએ પ્રેરણાદાયક બોધ આપતા જણાવ્યું કે આ સ્થળ દરેક સાધક માટે પ્રેરણાદાયક છે. આ શાસ્ત્રનું અવતરણ થયું છે તે આપણા સૌના પુષ્યનો ઉદ્ય છે. આપણે મતાર્થીના લક્ષણ છોડવા જોઈએ અને આત્માર્થીના લક્ષણ જીવનમાં લાવવા જોઈએ. આત્માર્થી બની સુવિચારણાની શ્રેણીએ ચઢીએ તો સમ્યગ્દર્શન રૂપ કાર્ય થાય. આ શાસ્ત્રનો ઉપસંહાર બહુ જ અગત્યનો છે. નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગ કઠિન છે. અભ્યાસ અને વૈરાગ્યથી સંસ્કાર દદ્દ કરવાના છે. આ ક્ષેત્રમાંથી આત્માને પ્રામ કરવાની પ્રેરણ લેવી. હંમેશાં જાગૃત રહેવું, થયેલા દોષોની માર્ગી માર્ગી જીવનને સુધારવું અને છ પદનું દદ શ્રુતાન કરવું.

આ યાત્રા વખતે નિર્ધારના મુમુક્ષુ બહેનશ્રી પૂર્ણિમાબહેન પરિવારે પૂજયશ્રી તથા સૌ મુમુક્ષુઓનું ભાવભીનું સ્વાગત કર્યું હતું. પારાયણ પછી પ્રસાદની પ્રભાવના કરી હતી. પૂજયશ્રીએ શ્રી પૂર્ણિમાબેનના ઘરે પગલા કર્યા ત્યારે તેઓ ખૂબ ભાવવિભોર બની ગયા હતા.

આમ, આનંદસભર વાતાવરણમાં યાત્રા પૂર્ણ કરી લગભગ બપોરે ૧૨-૩૦ વાગ્યે સૌ કોબા પાછા આવી ગયા હતા.

સંસ્થા આદ. શ્રી દિનેશભાઈ / તરલાબેન બાવીસીને યાત્રાનો લાભ લેવા બદલ ખૂબ ખૂબ આભાર/ધન્યવાદ પાઠવે છે તથા બહેનશ્રી પર્ણિમાબેન પરિવારનો પણ ખુબ આભાર માને છે તથા અભિવાદન પાઠવે છે. પદ્જ્યશ્રી બસે

પરિવારને અંતરના શુભાશીર્વાદ પાઠવે છે. નહિયાદમાં પૂજ્યશ્રીના જૂના મિત્ર ડૉ. મહેન્દ્રભાઈ શાહ મળવા આવ્યા હતા તેથી વિશેષ આનંદ થયો.

શ્રી ઈદર મુકામે પૂજ્યશ્રીના સાક્ષિધ્યમાં સત્તસંગ સમારોહ સાનંદ સંપત્તિ

ઇડર મુકામે તા. ૮-૩-૨૦૧૪ના રોજ સંસ્કારનિષ્ઠ, સદ્ગુણસંપત્ત ભાઈશ્રી ભીખાભાઈ / અળખીબેન વાણકર પરિવારના સહયોગથી શ્રીદ્વૈષ સંતશ્રી આત્માનંદજ્ઞના સાન્નિધ્યમાં સુંદર સત્સંગનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું.

કોબાથી પૂજય બહેનશી, બા.બ્ર. સુરેશજી તથા ભાઈ શ્રી નરસિંહભાઈ સવારે ૮ વાગ્યે દૃડર જવા રવાના થયા હતા. સૌ ભક્તોજનોએ પૂજયશ્રી તથા સૌનું ભાવભીનું સ્વાગત કર્યું હતું. બેઠબ્લાથી આદ. રામભક્ત કથાકાર પૂજયશ્રી વંદનાબેન પણ પધાર્યા હતા.

પૂજય બહેનશ્રીએ નિરંતર પ્રભુના નામસ્મરણ અને તેના અલોકિક ફળ વિષે પ્રાસંગિક ઉદ્ઘોધન કર્યું હતું. પ્રભુભક્તોના દાખાંતો દ્વારા પ્રભુસ્મરણનું માહાત્મ્ય તથા તેનાથી થતા વ્યવહારિક તથા પારમાર્થિક લાભ દર્શાવતા તેઓએ જણાયું હતું કે આપણે નિરંતર પ્રભુ-ગુરુનું સ્મરણ કરીશું તો કેમ કરીને આપણે પણ તેમના જેવા થઈ જઈશું.

આદ. બા.બ્ર. સુરેશજીએ રાજસ્થાની ભક્તિપદ ‘મીઠો મીઠો બોલ, તોલ તોલ બોલ...’ના આધારે આપણાને મળેલી વાણીના સદ્ગુર્યોગ માટે સુંદર ઉદ્ઘોધન કર્યું હતું. આપણી વાણી આપણા વ્યક્તિત્વનું પ્રતિબિંબ છે. હિત, ભિત, પ્રિય અને સત્યવાણી બોલવી તે વિવેકી મનુષ્યપણાનું લક્ષણ છે.

પુજ્યશ્રીએ પોતાના ઉદ્ભોધનમાં વેણુવજનના લક્ષણો પ્રગતાવવા બોધ આપ્યો હતો. તથા સત્સંગની અનિવાર્યતા દર્શાવતા નીચેના શ્લોક વિષે સમજાવ્યું હતું :

“સત્તસંગતવે નિઃસંગતવં નિઃસંગતવે નિર્મોહિતવં,

નિર્માહત્વે નિશ્ચલ ચિત્તં, નિશ્ચલ ચિત્તે જીવનમુક્તિ.”

- श्री शंकराचार्य

પૂજયશ્રીએ જગ્યાવ્યું કે આપણો આપણા ચિત્તને શુદ્ધ કરવું છે અને તે માટે નિયમિત સત્સંગ, સત્શાસ્ત્રનું વાંચન તથા ભક્તિ કરવાના છે અને વાણીના સંયમ વિષે જગ્યાવતા સૂત્ર કહ્યું હતું. ‘ધીરે સે બોલો, પ્રેમ સે બોલો, આદર ટેકર બોલો, જરૂરત હોને પર બોલો.’ પૂજયશ્રી વંદનાબહેનનું ભાવવાહી ભક્તિપદ સાંભળી પૂજયશ્રી સાથે સૌઅં વિદાય લીધી હતી. બા.બ્ર.પૂજય વંદનાબહેનને મળી ખૂબ આનંદ થયો. પણ તેમના સત્સંગનો લાભ લેવા રોકાઈ શક્યા નહોતા તે બદલ ક્રમા યાચીએ છીએ.

ધારી મોટી સંખ્યામાં ભક્ત ભાઈ-બહેનોએ આ સત્સંગનો લાભ લીધો હતો. કાર્યક્રમનું સંચાલન આદ. શ્રી કિરણભાઈ જાદવે સુપેરે સંભાળ્યું હતું. ભાઈશ્રી ભીજાભાઈ હીરાભાઈ વણકર તથા ભાઈશ્રી કિરણભાઈ જાદવના નવા નિવાસસ્થાને પૂજ્યશ્રીએ પગલા કર્યા હતા તથા પરમકૃપાપુદેવ તથા પૂ. લાલજીભાપાના ચિત્રપટોની પૂજા-વિધિ-તિલક તથા સ્થાપનાટિ કર્યા હતા.

આ પ્રમાણે ભક્તિભાવપૂર્વક પવિત્ર વાતાવરણમાં સત્તસંગ સંપત્તિ થયો હતો. પૂજયશ્રીના સ્વાસ્થ્યની અનુકૂળતા ન હોવા છતાં સૌના પ્રેમને વશ થઈ તેઓ ઈડર પધાર્યા હતા. તેથી સૌ મુમુક્ષુઓએ અત્યંત ભાવવિભોર થઈ હર્ષની લાગણી વ્યક્ત કરી હતી. આવા સુંદર આયોજન માટે સમગ્ર ભીખાભાઈ પરિવારને સંસ્થા વતી ખૂબ ધ્યનવાદ પાઠવીએ છીએ તથા પૂજયશ્રી ધર્મભાવનાની જાગૃતિ માટે વિશેષ સત્તસમાગમમાં રહેવાની પ્રેરણા તથા શુભાશીર્વાદ પાઠવે છે.

અમદાવાદ મુકામે પ્રતિમાળું તથા ચિત્રપટાદિની સ્થાપનાનો પ્રસંગ સાંદર સંપત્તિ

ધર્મનિષ્ઠ, સેવાભાવી આદ. મુમુક્ષુ બહેનશ્રી વિનોદિનીબેન પ્રકુલભાઈ પરીખના અમદાવાદના નિવાસસ્થાને શ્રી

૧૦૦૮ પાર્શ્વનાથ ભગવાન, આચાર્યપ્રવરતી કુંદકુંદાચાર્યની પ્રતિમાળ તથા પરમકૃપાળુદેવના ચિત્રપટ તથા જિનવાણીની સ્થાપનાનો મંગલ પ્રસંગ તા. ૨૦-૩-૧૪ના રોજ સાનંદ સંપત્ત થયો.

પૂજયશ્રી તથા ગ્રીસ જેટલા સાધક ભાઈબહેનો કોબાથી નીકળી લગભગ ૧૦ વાર્ષે બહેનશ્રી વિનોદિનીબહેનના નિવાસસ્થાને પહોંચ્યાં; જ્યાં તેઓએ પૂજયશ્રી તથા સૌનું ભાવભીનું સ્વાગત કર્યું.

પ્રથમ શ્રી દેવ-શાસ્ત્ર-ગુરુની પૂજા કરી, જેનું સંચાલન આદરણીય બા.બ્ર. શ્રી સુરેશભૈયાએ કર્યું. ત્યારબાદ આદ.બા.બ્ર.શ્રી અલકાબેન, આદ.બા.બ્ર.શ્રી જનકબેન, આદ.બા.બ્ર.શ્રી સુરેશજી સૌએ ભાવવાહી ભક્તિ પોરસીને સૌના ભાવો ઉલ્લભિત કર્યા. પૂજયશ્રી પણ ખૂબ ભાવમાં હતા. ત્યારબાદ ગ્રાણ મંત્રોની માળાથી ક્ષેત્રવિશુદ્ધિ કરી. પૂજયશ્રીએ પ્રતિમાજી તથા ચિત્રપટોની પૂજા કરી અને પ્રતિમાજી તથા ચિત્રપટો શ્રી પ્રહુલભાઈ, શ્રી વિનોદિનીબેન તથા સૌ પરિવારજનો ભાવપૂર્વક મંદિરમાં લઈ ગયા. પૂજય બહેનશ્રીએ મંદિરમાં ઊં નું આલેખન કર્યું. ત્યાર પછી ધૂન બોલાવતાં પ્રતિમાજી તથા ચિત્રપટોની સ્થાપના કરી. વાતાવરણ ખૂબ પવિત્ર બની ગયું હતું.

પૂજયશીએ તેમના ઉદ્ઘોધનમાં કહું કે ભગવાનને મંદિરમાં બિરાજમાન કર્યા હવે વદ્યમંદિરમાં તેમની સ્થાપના કરીને આપણી સાધના વધારવાની છે. બહેનશ્રી વિનોહિનીબેન તથા શ્રી પ્રફુલ્બાઈ પણ ભાવવિભોર બની ગયા હતા.

કાર્યક્રમ પદ્ધી સૌઅં પ્રીતિભોજન લઈ ભાવભીની વિદાય લીધી હતી. સૌને ધર્મપ્રભાવના આપવામાં આવી હતી. આવા સુંદર ભાવવાહી આયોજન માટે શ્રી પ્રહૃતિભાઈ તથા વિનોદિનીબહેનને સંસ્થા તરફથી ખૂબ ખૂબ ધન્યવાદ. પૂજયશ્રી ધર્મવૃદ્ધિ માટે તેઓને શુભાશીવર્દિં પાઠવે છે. આ પ્રસંગ નિમિત્તે આદ. શ્રી વિનોદિનીબેન પ્રહૃતિભાઈ પરીખ પરિવારે પૂજયશ્રીને રૂ. ૧૧,૦૦૦/- અર્પણ કર્યા હતા; જે સંસ્થાએ ‘દિવ્યધ્વનિ’ સહયોગ અર્થે સ્વીકાર્ય છે.

‘વિદ્યા-ભક્તિ-આનંદધામ’ ગુરુકુળના નિભાવ માટે

આર્થિક સહયોગ આપનાર દાનવીર મહાનુભાવો

આપણી સંસ્થા સંચાલિત ‘વિદ્યા-ભક્તિ-આનંદધામ’ ગુરુકુળના નિભાવખર્યને પહોંચી વળવા નીચેના દાનવીર મહાન્નબાવોનો આર્થિક સહયોગ સાંપડ્યો છે, જે બદલ સંસ્થા સર્વે દાતાઓને સાભાર ધન્યવાદ પાઈવે છે :

(૧) આદ. શ્રી હર્ષદભાઈ અને ડેર્મિલાબેન સંઘરાજકા પરિવાર, યુ.કે. (કાયમી શુભેચ્છક વાલી)	રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/-
(૨) આદ. શ્રી પ્રવીણભાઈ વી. મહેતા તથા ભારતીબેન મહેતા, લોસ એન્જલિસ (કાયમી શુભેચ્છક વાલી)	રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/-
(૩) આદ. શ્રી અમીબહેન મનિષભાઈ શાહ. બરોડા. (કાયમી શુભેચ્છકદાતા)	રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/-

સંસ્થાના મેડિકલ સેન્ટરના નિભાવ માટે આર્થિક યોગદાન આપનાર દાનવીર મહાનભાવો

સંસ્થાના મેડિકલ સેન્ટરના નિભાવખર્યને પહોંચી વળવા નીચેના દાનવીર મહાનુભાવોનો આર્થિક સહયોગ સાંપર્યો છે; જે બદલ સંસ્થા તે સર્વે દાતાઓને સાભાર ધન્યવાદ પાઠવે છે :

(૧) આદ. શ્રી કુસુમબેન રત્નલાલ શેઠ, જૂનાગઢ	રૂ. ૫૧,૦૦૦/-
(૨) આદ. શ્રી ઈન્ડિરાબેન સી. ભીમાણી, અમદાવાદ	રૂ. ૫,૦૦૦/-

માર્ગ માસમાં મેડિકલ સેન્ટર દ્વારા તું જરૂરતમંદ દર્દાઓના આંખના મોતિયાના ઓપરેશન કરવામાં આવ્યા છે. મેડિકલ સેન્ટરની વિશેષ જ્ઞાનકારી માટે આદ. શ્રી જ્યંતિભાઈ જોબાલિયા (પુનાવાળા) મો. ૮૪૨૮૭૭૫૪૪ અથવા સંસ્થાના કાર્યાલયનો સંપર્ક કરવા વિનંતી છે.

= સંતકુટિરના નવનિમણિમાં આર્થિક સહયોગ આપનાર દાનવીર મહાનુભાવો =

સંસ્થાના સંતકુટિરના નવનિર્માણમાં આર્થિક સહયોગ આપનારા નીચેના દાનવીર મહાનુભાવોને સંસ્થા સાભાર ધ્યાનવાદ પાડવે છે :

(૧) શ્રી જશુભાઈ ફાઉન્ડેશન (હ. આદ. શ્રી શેતાબેન જશુભાઈ શાહ) મુંબઈ	રૂ. ૨,૪૦,૦૦૦/-
(૨) આદ. શ્રી દિનેશભાઈ તથા તરલાબેન બાવીસી (રાજકોટ)	રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/-
	(કુલ રૂ. ૩,૦૦,૦૦૦/-)

**પુ. શ્રી રાકેશભાઈ લિખિત ‘શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જીવન અને કવન’
પુસ્તકનું દશ ભાષાઓમાં પ્રકાશન**

‘શ્રીમદ્ રાજયંત્ર આધ્યાત્મિક સત્સંગ સાધના કેન્દ્ર’, ધરમપુર સંસ્થાના વીસ વર્ષની પૂર્ણાહૃતિ પ્રસંગે અનેકવિધ કાર્યક્રમોનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું, જે અંતર્ગત પૂજ્યશ્રી રાકેશભાઈ વિભિત્તિ ‘શ્રીમદ્ રાજયંત્ર જીવન અને કવન’ દર્શા ભાષાઓમાં પ્રકાશિત આ પુસ્તકનું વિમોચન તા. ૮-૩-૧૪ના રોજ યોગી સભાગૃહ, દાદર (મુંબઈ) મુકામે શ્રીમદ્ રાજયંત્રજીની જુદી જુદી સંસ્થાઓના પ્રતિનિધિઓના શુભ હસ્તે કરવામાં આવ્યું હતું. જેમાં આપણી સંસ્થાના પ્રમુખ આદ. શ્રી નીતિનભાઈ પારેખ ઉપસ્થિત રહ્યા હતા.

આ પુસ્તક ઇ.સ. ૨૦૧૦માં પ્રથમ વાર ગુજરાતી ભાષામાં પ્રકાશિત થયું હતું. ત્યારબાદ ગુજરાતી, હિન્દી, મરાಠી, બંગાળી અને તમિલ મળીને પાંચ ભારતીય ભાષાઓમાં તથા અંગ્રેજ, ફેન્ચ, સ્પેનિશ, જર્મન વગેરે પાંચ વિદેશી ભાષા - કુલ દશ ભાષાઓમાં પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યું છે.

ભજુને ભગવંત ભવંત લઈ

આપણી સંસ્થાની સલાહકાર સમિતિના સભ્ય, સિનિયર મુમુક્ષુ આદ. શ્રી કિશોરભાઈ શેઠ તથા ગુરુકુળ કમિટિના ચેરમેન આદ. શ્રી ઉધાબેન શેઠની સાધનાકુટિરમાં તા. ૨૩-૩-૧૪૮૪ રોજ સંસ્થાના મુમુક્ષુઓ, યુવાસાધક ચુપ, કોબાની ભક્તિનું આપોજન કરવામાં આવ્યું હતું. સૌ મુમુક્ષુઓએ ભાવવાઢી ભક્તિ પીરસીને સૌને પ્રત્યુ-ગુરુમય બનાવ્યા હતા. કાર્યક્રમને અંતે આદ. શ્રી કિશોરભાઈ / ઉધાબેન શેઠ તરફથી દરેકને બોલપેનની પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી. અતે એ વાત ઉલ્લેખનીય છે કે આદ. શ્રી કિશોરભાઈ / ઉધાબેન શેઠ સંસ્થામાં રહીને સત્સંગ-ભક્તિ-સેવાનો લાભ લઈ રહ્યા છે.

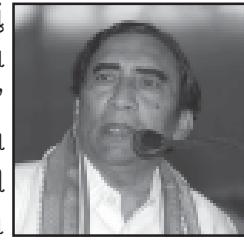
ભૂખ્યા કાજે ભોજન બનાજો, તરસ્યાનું જળ થાલો

ઉનાળાનું આગમન થઈ ચૂક્યું છે. અબોલ જીવોને જેટલી ખોરાકની જરૂરિયાત છે તેટલી પાણીની પણ જરૂરિયાત છે. ભારતીય સંસ્કૃતિમાં જીવદ્યાનું ખૂબ માહાત્મ્ય બતાવવામાં આવ્યું છે. ઉનાળામાં મૂંગા પશુ-પક્ષીઓને ખોરાક તો મળી જતો હશે, પણ પાણી જલદીથી મળતું નથી. મૂંગા જીવોની તરસ ધીપાવવાનું કામ નાનું છે છતાં મોટા પુણ્યનું કામ છે. આપની સોસાયટી, અગાશી કે મકાન પર પાણીના કુંડા કે ટબ મૂકવામાં આવે તો તેનાથી તરસ્યા અબોલ જીવોની તૃપ્તા છિપાય અને તેમના મૂંગા આશીર્વાદ સાથે પુણ્યની પણ પ્રાપ્તિ થાય. બીજાને શાતા આપશો તો તમોને પણ શાતા મળશે. અબોલ જીવોની તરસ છિપાવવા આપ પ્રામાણિકપણે પ્રયત્ન કરશો તેવી કોબા પરિવારની નામ વિનંતી છે.

શ્રી જામકંડોરણા (જુનાગઢ-જામનગર હાઈવે, જી. રાજકોટ) મુકામે ગૌશાળામાં ૧૧૬૧ ફેટલી ગાયોનું નિર્વહન થઈ રહ્યું છે. વિશેષ માહિતી માટે સંપર્ક ફોન નં. (૦૨૮૨૪) ૨૭૨૧૮૮ (મો.) ૧૧૦૮૮૩૬૫૪૮

મુંબઈમાં સર્વપ્રથમ ચોજાયેલી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈની ત્રિદિવસીય શ્રી પાર્શ્વનાથ-પદ્માવતી કથા

મુંબઈની અગ્રણી સંસ્થા શ્રી મહાવીર જૈન યુવક સંધ દ્વારા દર વર્ષે એક વિશેષ કથાનું આયોજન કરવામાં આવે છે. ભગવાન મહાવીર જન્મકલ્યાણક દિવસના નિમિત્તે જૈનદર્શનના જાણીતા ચિંતક પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ દ્વારા ત્રિદિવસીય ‘શ્રી પાર્શ્વનાથ-પદ્માવતી કથા’ યોજવામાં આવી હતી. આ કથાની વિશેષતા એ હતી કે એમાં ઘટનાની સાથોસાથ સંસ્કૃતિના વારસા અને પરંપરાને આવરી લઈને વર્તમાન સમયમાં એની પ્રસ્તુતતા દર્શાવવામાં આવી હતી. એ ઘટનાનો વૈજ્ઞાનિક સંદર્ભ, એની સાથે જોડાયેલા આધ્યાત્મિક અર્થો અને ધર્મપ્રણાલિઓનો તુલનાત્મક વિચાર આલેખવામાં આવ્યો. ભારતમાં અને લંડન તથા લોસ એન્જલિસ જેવાં શહેરોમાં પણ આવી કથાઓનું સફળ આયોજન થયેલ છે.

આ અગાઉ ‘મહાવીરકથા’, ‘ગૌતમકથા’, ‘ऋષભકથા’ અને ‘નેમ-રાજુલ કથા’નું આયોજન થયા બાદ મુંબઈમાં ભારતીય વિદ્યાભવન, ચોપાટી પર ‘શ્રી પાર્શ્વનાથ-પદ્માવતી કથા’નું આયોજન કરવામાં આવ્યું.

વેરાગ્ય સમાચાર

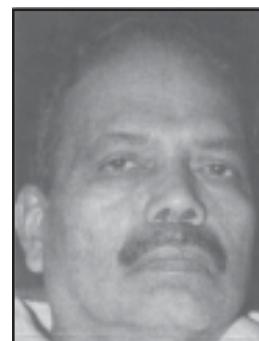
પરમ પૂજ્ય ગુજરાત સંતકેસરી આચાર્યશ્રી ૧૦૮ ભરતસાગર મહારાજનું પુષ્પગિરિ - દમોહ (મ.પ્ર.) ખાતે સમાધિમરણ

[૧] પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી ભરતસાગરજી મહારાજ તા. ૭-૩-૧૪ના રોજ સમાધિમરણ પાચ્યા છે. ગુજરાતના મુમુક્ષુઓ પ્રત્યે તેઓને ખૂબ વાતસંયુક્ત હતો.

આપણી સંસ્થાના મંદિરજીના મૂળનાયક ૧૦૮ શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું પંચકલ્યાણક મહોત્સવ તેમની નિશ્ચામાં થયેલો તે માટે તેમનો આપણા ઉપર અત્યંત ઉપકાર છે. તેઓ અવારનવાર આપણા આશ્રમમાં આવતા અને અહીંના વાતાવરણની ખૂબ પ્રશંસા કરતા. પૂજ્યશ્રી પ્રત્યે તેઓને અનન્ય વાતસંયુક્ત હતો. તેઓની સરળતા અને પ્રસત્તમુદ્રા ચિરસ્મરણીય છે. તેઓના ઉર્ધ્વગામી શુદ્ધાત્માને અનેકશઃ વંદન.

[૨] તામિલનાડુ : તામિલનાડુ પૂર્વ Director General of Police (DGP) શ્રી એસ. શ્રીપાલજીનો તા. ૨૫-૩-૨૦૧૪ના સ્વર્ગવાસ થયેલ છે. તેઓ મૂળ દિગંબર જૈન હતા. તેમનો તત્ત્વઅભ્યાસ સારો હતો. જૈન ધર્મના પ્રચાર-પ્રસાર માટે તેમણે ધ્યાન યોગદાન આપ્યું હતું.

સને ૧૯૮૪માં જ્યારે પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી ચેતનાઈ પધાર્યા ત્યારે તા. ૩૦-૧૨-૧૯૮૪ના રોજ પ્રવચન આપ્યું તેનો વિષય હતો : “An Understanding of Jainism.” આ પ્રોગ્રામનું પ્રમુખપદ શ્રી શ્રીપાલજીએ સંભાળ્યું હતું અને પ્રમુખપદેથી બહુ સુંદર ઉદ્ભોધન કર્યું હતું.

તામિલનાડુ દિગંબર જૈન સમાજે તેમજ સમસ્ત જૈન સમાજે એક અભ્યાસી અને સંનિષ્ઠ જૈન વ્યક્તિને ગુમાવેલ છે. સ્વર્ગસ્થનો આત્મા આગામી ભવોમાં પરમપદને પ્રાપ્ત કરે તેવી સમસ્ત કોબા પરિવારની પ્રભુને હૃદયપૂર્વકની પ્રાર્થના છે.

અમદાવાદમાં પુરાણામાર્ગના સ્વાધ્યાયશેષીનો
દીપ-પ્રાગાટ્ય દ્વારા બચેલ શુભરંભ

પુનઃ શ્રી રાધેકામાઈ વિભિન્ન 'ક્ષીમદ્દ' રાજ્યાંત્ર જીવન અને
કષ્ટન' પુષ્ટાકનું દર્શા આપારામોમાં પ્રકાશાલા (સ. ૦-૧-૧૦૫)

સંસ્કૃતાના મહિલાભુવનમાં પૂજયક્રીની પદ્ધતામણી

દીકર મુકામે યોજાયેલ સત્તસંગ સમારોહની વેઠાએ (તા. ૮-૩-૨૦૧૪)

Registered under RNI No. : GUJGUJ/2008/25883

Permitted to post at Ahmedabad PSO on 15th of every month under Postal
Regd. No. : GAMC - 309/2012-14 issued by SSP Ahmedabad valid upto 31-12-2014
Publication Date 15th of every month

આદ. શ્રી વિનોદનીલેન પ્રકુળભાઈ પરીખના નિવાસસ્થાને યોજાયેલ
પ્રતિમાણુ તથા ચિત્રપટાદિની સ્થાપના વેળાએ (તા. ૨૦-૩-૨૦૧૪)

આ અંકના વિશેષ સહયોગી દાતા

‘દિવ્યધનિ’ એપ્રિલ - ૨૦૧૪ના અંક માટે રૂ. ૧૧,૦૦૦/-નો આર્થિક સહયોગ

૦ આદ. શ્રી સુમતિયંદ્ર એમ. દોશી પરિવાર, ઘાટકોપર, મુંબઈ
તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ ‘જ્ઞાનદાન’ની અનુમોદના કરે છે.

‘દિવ્યધનિ’ એપ્રિલ - ૨૦૧૪ના અંક માટે રૂ. ૧૧,૦૦૦/-નો આર્થિક સહયોગ

૦ માતુશ્રી સ્વ. કંચનલેન વસંતલાલ શાહના સ્મરણાર્થે

ઉલ્લે : આદ. શ્રીમતી માયાલેન અરવિંદભાઈ શાહ (મુંબઈ), આદ. શ્રી હિપીનભાઈ
વસંતલાલ શાહ (યુ. ઓસ. એ.), આદ. શ્રી મુકેશભાઈ વસંતલાલ શાહ (યુ. ઓસ. એ.)

તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ ‘જ્ઞાનદાન’ની અનુમોદના કરે છે.

Printed & Published by Smt. Dr. Sharmisthaben M. Soneji on Behalf of
Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra, Koba - 382 007. Dist.
Gandhinagar (Gujarat). Printed at Bhagwati Offset, 16/C, Bansidhar Estate,
Bardolpura, Ahmedabad - 380 004. Editor : Shri Mitesh A. Shah

દિવ્યધનિ (એપ્રિલ - ૨૦૧૪)